

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO

IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

Mjr mgr inż. Marek KUCHARSKI

MOŻLIWOŚCI DOSKONALENIA
PRACY SAMODZIELNEJ
PODCHORAŻYCH WSOWZ
W ASPEKCIE REALIZACJI CELÓW
KSZTAŁCENIA

Rozprawa doktorską

2

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/295

05-001085-002-0

12571

WARSZAWA 1982

**AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO**
IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

Mjr mgr inż. Marek KUCHARSKI

**MOŻLIWOŚCI DOSKONALENIA
PRACY SAMODZIELNEJ
PODCHORAŻYCH WSOWZ
W ASPEKTCIE REALIZACJI CELÓW
KSZTAŁCENIA**

Rozprawa doktorska

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/295

05-001085-002-0

12577

mjr mgr inż. Marek KUCHARSKI

MOŻLIWOŚCI DOSKONALENIA PRACY SAMODZIELNEJ
PODCHORĄŻYCH WSOWZ W ASPEKCIE REALIZACJI
CELÓW KSZTAŁCENIA

Rozprawa doktorska

2

POD KIERUNKIEM NAUKOWYM

płk doc.dr. Kazimierza GIERCZAKA

WARSZAWA - 1982 r.

S P I S T R E Ś C I

	Strona
WSTĘP	7
ROZDZIAŁ I.	
CEL I METODOLOGIA BADAŃ	11
1.1. Charakterystyka podstawowych pojęć występujących w pracy	14
1.2. Uzasadnienie podjęcia tematu	25
1.3. Cel badań	27
1.4. Problemy badawcze i hipoteza robocza	28
1.5. Metody, narzędzia i teren badań	29
ROZDZIAŁ II.	
ANALIZA I OCENA PRACY SAMODZIELNEJ PODCHORAŻYCH WSOWZ W ŚWIETLE BADAŃ	32
2.1. Cele i zadania szkoleniowe podchorążych WSO	32
2.2. Struktura organizacyjna szkolenia podchorążych WSOWZ	36
2.3. Organizacja nauki własnej i jej wpływ na samo- dzielną pracę podchorążych w zakresie opanowania wiedzy i umiejętności	39
2.4. Czas nauki własnej i jego wykorzystanie przez podchorążych na pracę samodzielną	42
2.5. Warunki bytowe i ich wpływ na wyniki uczenia się	54
2.6. Rola kadry dydaktyczno-wychowawczej w procesie wyzwolenia samodzielności w realizacji celów kształcenia	58
2.7. Źródła wiedzy wykorzystywane podczas pracy samodzielnej	62
2.8. Umiejętność samodzielnego uczenia się podchorą- żych w świetle badań	68

ROZDZIAŁ III.	
PRACA SAMODZIELNA PODCHORAŻYCH W ŚWIETLE BADAŃ	76
3.1. Założenia i charakterystyka eksperymentu	77
3.1.1. Założenia organizacyjne	77
3.1.2. Charakterystyka badanych grup	78
3.1.3. Przebieg badań	82
3.1.4. Interpretacja wyników badań ankietowych przeprowadzonych wśród podchorążych	92
3.1.5. Interpretacja wyników wywiadu przeprowa- dzonego wśród kadry	95
ROZDZIAŁ IV.	
OCENA BADAŃ I WNIOSKI KOŃCOWE	100
BIBLIOGRAFIA	110
ZAŁĄCZNIKI:	116
1. Ankieta dla podchorążych	117
2. Ankieta dla kadry dydaktycznej	127
3. Dyspozycje do wywiadu z podchorążymi	136
4. Kwestionariusz dla kadry dydaktycznej	137
5. Dzienniczek samoobserwacji uczenia się w czasie pozalekcyjnym	138
6. Wzór strony planu pracy samodzielnej podchorą- żych	139
WYKAZ RYSUNKÓW:	
1. Średni czas trwania nauki własnej na poszczegól- nych latach studiów	45
2. Miesięczny rozkład zajęć popołudniowych	47
3. Przebieg procesu wyzwiania samodzielności u pod- chorążych podczas studiów	61

4. Zależności uzyskiwanych ocen od czasu uczenia się	71
5. Graficzna ilustracja średniej arytmerycznej punktów uzyskanych przez badanych podchorążych II rocznika grupy eksperymentalnej i grupy kontrolnej	80
6. Graficzne zobrazowanie ilości ocen w grupie eksperymentalnej i kontrolnej po zakończeniu II etapu eksperymentu dydaktycznego	85
7. Graficzne zobrazowanie ilości ocen w grupie eksperymentalnej i kontrolnej po zakończeniu III etapu eksperymentu dydaktycznego	86
8. Graficzne zobrazowanie ilości ocen w grupie eksperymentalnej i kontrolnej po zakończeniu IV etapu eksperymentu dydaktycznego	87
9. Graficzne zobrazowanie ilości ocen w grupie eksperymentalnej i kontrolnej w poszczególnych etapach trwania eksperymentu	89
10. Graficzna ilustracja ocen średnich w grupie eksperymentalnej i kontrolnej przed badaniami i po zakończeniu eksperymentu	91

WYKAZ TABEL:

1. Rozliczenie kalendarzowego czasu rocznego	38
2. Organizacja nauki własnej w opinii badanych podchorążych i kadry	41
3. Czas pracy samodzielnej podchorążych	44
4. Czas przygotowania się do zajęć	51
5. Ilość seminariów i ćwiczeń w miesiącu	53
6. Miejsce uczenia się podchorążych WSOWZ a rok studiów	55
7. Zestawienie odpowiedzi podchorążych dotyczące warunków bytowych w WSOWZ	57

8. Źródła wiedzy wykorzystywane przez podchorążych w czasie pracy samodzielnej	64
9. Źródła wiedzy wykorzystywane przez podchorążych ...	64
10. Zależności pomiędzy uzyskiwanymi średnimi ocenami, a częstotliwością korzystania z podręcznika lub skryptów	66
11. Zależności pomiędzy uzyskiwanymi średnimi ocenami, a częstotliwością korzystania z własnych notatek ..	66
12. Samoocena umiejętności uczenia się podchorążych ...	70
13. Oceny średnie grupy eksperymentalnej i kontrolnej .	79
14. Wyniki ocen szacunkowych badanych grup podchorążych we wstępnym etapie eksperymentu	81
15. Ilość kar i wyróżnień grupy kontrolnej i eksperymentalnej II roku studiów podchorążych WSOWZ oraz pochodzenie społeczne	82
16. Zestawienie wyników II etapu eksperymentu dydaktycznego	85
17. Zestawienie wyników III etapu eksperymentu dydaktycznego	86
18. Zestawienie wyników IV etapu eksperymentu dydaktycznego	87
19. Zestawienie wyników eksperymentu dydaktycznego	88
20. Wyniki ocen szacunkowych badanych grup podchorążych po zakończeniu eksperymentu	90
21. Zestawienie odpowiedzi podchorążych dotyczących miejsca uczenia się podczas trwania eksperymentu ..	93
22. Opinia podchorążych dotycząca ilości czasu przeznaczanego na pracę samodzielną	94
23. Opinia podchorążych dotycząca godzin pracy samodzielnej	94
24. Zestawienie wyników przeprowadzonego wywiadu z kadrą dydaktyczno-wychowawczą	97

W S T Ź P

Wyższe Szkoły Oficerskie wspólnie z uczelniami typu akademickiego stanowią główne ogniwo w systemie wojskowego szkolnictwa zawodowego. Kształcą one i przygotowują kadry oficerskie do działalności praktycznej na stanowiska dowódcze, pracowników aparatu politycznego i inżynierów wojskowych.

Kształcenie i wychowanie to proces skomplikowany i dynamiczny, podlegający określonym prawidłowościom.

Celem niniejszej rozprawy było między innymi określenie tych prawidłowości. Każdy uczący się myśli i czuje, wytycza sobie cele i realizuje je, działa i uczestniczy w otaczającej go rzeczywistości. Aby temu wszystkiemu podołać musi bronić się przed wyjałowieniem duchowym i skostnieniem zawodowym. Pomagać mu w tym winna praca samodzielna, wsparta procesem dydaktyczno-wychowawczym opartym o osiągnięcia nauki i techniki. Potwierdza to Raport Komitetu Ekspertów do spraw oświaty, w którym czytamy, że "kształcenia naukowe nie jest /.../ tylko magazynowaniem wiedzy, z którego można potem czerpać przez długi okres, ale opanowaniem metody myślenia dla ciągłego odnawiania i wykorzystania jej zasobów ^{1/}. Wynika stąd potrzeba przewartościowania zadań stojących przed szkolnictwem wyższym w kierunku większego niż dotychczas zwrócenia uwagi na potrzebę kształtowania umiejętności pracy samodzielnej, a tym samym kształtowania cech osobowych tak niezbędnych przyszłemu dowódcy. Zachodzące przemiany w szkolnictwie wyższym zmierzające do "wnikliwego doboru treści programu nauczania w aspekcie realizacji celów kształcenia, poprzez odchodzenie od typowego procesu "nauczania" i "uczenia się" na system kierowania własną twórczą i samodzielną pracą studenta" ^{2/}, odnoszą się również do wyższego szkolnictwa wojskowego. Z nich to wynika stała potrzeba "... zmniejszania w programach nauczania liczby godzin wykładów na korzyść pracy sa-

1/ Założenia i tezy raportu o stanie oświaty, Warszawa 1973 r. s. 23.

2/ Por. Z. Kietlińska, Tendencje rozwojowe wyższego szkolnictwa cywilnego w świetle perspektyw reformy systemu oświaty.

modzielnej słuchaczy w oparciu o książki, pisma fachowe i inne materiały oraz wyrobienia wśród studiujących umiejętności i nawyku samodzielnego uczenia się" 3/.

Z potwierdzonej badaniami rzeczywistości dydaktyczno-wychowawczej wynika, że samodzielność podchorążych w zakresie zdobywania wiedzy i umiejętności nie znajduje jeszcze w pełni odzwierciedlenia w systemie kształcenia i wychowania funkcjonującego w WSO.

W niniejszej rozprawie chodziło szczególnie o przebadanie i zaproponowanie rozwiązań dotyczących dwóch problemów:

1/ Poznawczego - tzn. dokonania analizy istniejącego procesu samokształceniowego /nauki własnej/, jako swoistego procesu dydaktyczno-wychowawczego, będącego jednym z istotnych czynników realizujących cele kształcenia i kształtującym osobowość przyszłego żołnierza zawodowego.

2/ Decyzyjnego - wskazującego konkretną drogę i praktyczny sposób wykorzystania pracy samodzielnej w realizacji celów kształcenia.

Problemy te starano się rozwiązać przy możliwie szerokim uwzględnieniu psychologicznych aspektów charakteryzujących istniejącą sytuację i potrzeby studiującego w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych /WSOWZ/. Usiłowaliśmy, na ile to było możliwe uzupełnić teoretyczne analizy odpowiednią ilością wniosków i praktycznych wskazówek na użytek przede wszystkim tych, którzy odpowiadają za proces kształcenia w WSO. W badaniach oparto się głównie na materiały pochodzącym z badań ankietowych, konferencji i narad metodycznych odbytych w WSOWZ, na podstawie przeprowadzonych rozmów i wywiadów z całego szeregu innych narzędzi badawczych.

Zdajemy sobie sprawę, że przedstawione badania nie rozwiązują w pełni wszystkich problemów z tego obszaru tematycznego, ale mogą stanowić podstawę do określenia dróg i sposobów realizacji celów kształcenia.

3/ J. Bogusz, F. Januszkiewicz, Współczesna uczelnia wojskowa WAP, Warszawa 1977 r., s. 9.

Konstrukcja pracy jest następująca: wstęp, rozdział metodologiczny, rozdziały zawierające wyniki badań oraz podsumowanie i wnioski końcowe.

Rozdział pierwszy zawiera charakterystykę podstawowych pojęć występujących w rozprawie oraz przegląd literatury dotyczącej przedmiotu badań. Wykorzystaliśmy w nim dostępną literaturę źródłową oraz różnego rodzaju periodyki wojskowe. W tej części rozdziału został sprecyzowany cel badań, problemy badawcze i hipoteza robocza, metody i narzędzia badawcze oraz teren badań.

W rozdziale drugim dokonaliśmy analizy i oceny pracy samodzielnej podchorążych WSOWZ. Dokonano tego w oparciu o określenie:

- celów i zadań szkoleniowych podchorążych WSO;
- organizacji nauki własnej i jej wpływu na samodzielną pracę podchorążych w zakresie opanowania wiedzy i umiejętności;
- czasu nauki własnej i jego wykorzystania przez podchorążych na pracę samodzielną;
- warunków bytowych i ich wpływu na wyniki uczenia się;
- roli kadry dydaktyczno-wychowawczej w procesie wyzwania samodzielności w realizacji celów kształcenia;
- źródeł wiedzy wykorzystywanych przez podchorążych podczas pracy samodzielnej;
- umiejętności samodzielnego uczenia się.

Rozdział ten kończą wnioski robocze.

Rozdział trzeci stanowi drogę wskazującą jeden z kierunków realizacji celów kształcenia przy wykorzystaniu pracy samodzielnej podchorążych. Myślą przewodnią tego rozdziału jest przeprowadzony eksperyment dydaktyczny, jego wyniki zostały przedstawione w podsumowaniu i wnioskach końcowych.

Mimo iż badania przeprowadzone były w uczelni wojskowej o charakterze dowódczym, to wnioski z nich wypływające mogą być przydatne w innych WSO.

Podjęcie niniejszego tematu jako rozprawy doktorskiej
zawdzięczam przede wszystkim inspiracjom Komendanta WSOWZ
i Jego zastępcy do spraw naukowych, którym tą drogą wyrażam
żołnierskie podziękowanie. Promotorowi płk.doc.dr. Kazimierzo-
wi Gierczakowi wyrażam głęboką wdzięczność za trud włożony
w kierowanie rozprawą oraz pomoc w rozwiązywaniu poszczegól-
nych zagadnień. Pragnę w tym miejscu serdecznie podziękować
Szeфовi oraz kolegom z Instytutu Dydaktyki Wojskowej za stwo-
rzenie niezbędnych warunków do pracy nad niniejszą rozprawą.
Znacznej pomocy w toku pisania rozprawy udzieliła autorowi
kadra dydaktyczno-wychowawcza WSOWZ, oraz koledzy z grupy
doktoranckiej służąc cennymi radami i uwagami, które okazały
się bardzo pomocne w ustalaniu koncepcji oraz ostatecznym
opracowaniu rozprawy. Składam również serdeczne podziękowanie
pracownikom ZBMN z WSOWInż. za pomoc w zorganizowaniu ekspery-
mentu, oraz wszystkim tym, którzy pomogli lub ułatwili pisanie
tej rozprawy.

ROZDZIAŁ I

CEL I METODOLOGIA BADAŃ

Wykształcenie i wychowanie nowoczesnych kadr wojskowych wymaga większego niż dotychczas zwrócenia uwagi na przygotowanie absolwentów do nieustannego uzupełniania wiedzy i samodzielnego doskonalenia kwalifikacji fachowych. Stąd też proces dydaktyczny w uczelni ma za zadanie przygotowanie podchorążych do samodzielnego działania w roli dowódcy, nauczyciela i wychowawcy. Praktycznie wymaga on od absolwentów wyższych uczelni wojskowych rozwiązywania problemów wciąż nowych, chociaż niejednokrotnie do siebie podobnych. Wynika z tego potrzeba takiego przygotowania oficera do zawodu, która umożliwi mu ustawiczne uzupełnianie i wzbogacanie swojej wiedzy oraz umiejętności wykorzystywania metod naukowych w rozwiązywaniu różnorodnych problemów. Takiemu przygotowaniu podchorążych do pracy na wyznaczonych stanowiskach służbowych służyć mają zachodzące w szkolnictwie wojskowym przemiany funkcjonalne, zmierzające do indywidualizacji procesów kształcenia oraz do przechodzenia z systemów "nauczania" oraz "nauczania i uczenia się" na system "kierowania twórczą i samodzielną pracą podchorążego". Wynika stąd stała potrzeba zmniejszania w programach kształcenia liczby godzin wykładów i pozostałych zajęć na rzecz samodzielnej pracy podchorążych opartej na odpowiedniej literaturze a jednocześnie występuje konieczność kształtowania umiejętności i nawyków samodzielnego uczenia się.

Współczesna szkoła stoi więc przed wieloma trudnymi do rozwiązania problemami. Szuka ona między innymi odpowiedzi na pytanie: jak pogodzić lawinowy przyrost wiedzy z możliwościami jej recepcji przez człowieka? Czy w procesie nauczania przekazywać możliwie największą ilość informacji, czy też zapoznać uczących się z ogólną strukturą wiedzy i przygotować ich równocześnie do samodzielnego jej zdobywania? To niektóre tylko problemy, którymi zajmuje się współczesna dydaktyka.

W przeszłości dydaktyka zajmowała się przede wszystkim sposobami przekazywania wiedzy, czyli sprowadzała się do teorii nauczania. Treść jej zainteresowań wynika z etymologii jej nazwy, wywodzi się ona od wyrazów greckich: didaktikos, co znaczy "pouczający", didasko - "uczę". Samo pochodzenie wyrazu dydaktyka oznacza naukę o nauczaniu.

Obecnie pod pojęciem dydaktyka rozumie się to wszystko, co wiąże się z nauczaniem, uczeniem się, kształceniem^{1/}. Przedmiotem zainteresowań współczesnej dydaktyki jest więc nie tylko nauczanie, ale także uczenie się i ściśle związane z nimi samokształcenie oraz studiowanie.

Dydaktyka szkoły wyższej w coraz większym stopniu zajmuje się procesem samodzielnego uczenia się oraz wszystkimi jego formami i determinantami. Dzieje się tak dlatego, ponieważ nauczanie nie może być skuteczne, jeżeli nie będzie wsparte aktywnością uczniów. Uczeń musi nie tylko chcieć się nauczyć, ale musi także wiedzieć jak to uczynić. Rola nauczyciela we współczesnej szkole sprowadza się nie tyle do przekazywania wiedzy, ile do kierowania procesem zdobywania wiadomości i umiejętności przez samych uczniów na drodze samodzielnego uczenia się^{2/}.

Stopień samodzielności w uczeniu się wzrasta proporcjonalnie do szczebla szkoły i największe wartości osiąga w szkole wyższej. Istotą procesów kształcenia w szkole wyższej winno być samodzielne zdobywanie wiedzy przez studentów w toku ich wielostronnej działalności poznawczej sterowanej przez pracowników naukowo-badawczych^{3/}. Student nie może być tylko odbiorcą wiedzy podawanej mu przez nauczyciela, przeciwnie musi wykazywać się maksymalnym udziałem własnej aktywności i samodzielności w realizacji celów kształcenia. Szkoła naszych czasów winna w większej mierze preferować formowanie twórczych i nowa-

1/ Por. W. Okoń, "Zarys dydaktyki ogólnej", PZWS, Warszawa 1965, s. 6.

2/ Por. Z. Bandura, "O procesie uczenia się", PZWS, Warszawa 1978, s. 11.

3/ Por. "Nauka własna studenta" pod redakcją J. Zborowskiego, PWN, Warszawa 1976, s. 6.

torskich postaw oraz stwarzać warunki do zmiany struktury kształcenia z reproduktywnej na generatywną, zapewniającą studentom /podchorążym/ zdobycie umiejętności selektywnego stosowania wiedzy, a w razie praktycznej potrzeby, jej twórczego wzbogacania i rozwijania. Współcześni dydaktycy krytykując tradycyjny system nauczania oparty na dydaktyce pamięci, postulują przejście do dydaktyki aktywizującej, przejście na rozwój samodzielnego myślenia i działania uczących się^{4/}.

Problematyka zwiększenia samodzielności uczenia się w procesie kształcenia i realizacji jego celów motywuje w jednakowym stopniu szkolnictwo cywilne i wojskowe. Wyższe Szkoły Oficerskie /WSO/, których naczelnym zadaniem jest przygotowanie kadr "... o wysokim poziomie wiedzy teoretycznej, zdolnościach dowódczych, umiejętnościach wykorzystania nowoczesnej techniki wojskowej oraz nawyku ciągłego uzupełniania i poszerzania wiedzy na drodze samokształcenia"^{5/}. Muszą przygotować takich absolwentów, którzy będą wyposażeni nie tylko w odpowiedni zasób wiadomości teoretycznych i umiejętności samodzielnego myślenia i działania, ale będą przejawiać inwencję twórczą w praktycznej działalności zgodnie z założeniami dydaktyki innowacyjnej^{6/}. A w rezultacie poprzez realizację programu szkolenia do osiągnięcia zakładanych w tym programie celów kształcenia, które winny być adresowane do podchorążego, co z metodologicznego punktu widzenia jest sprawą bardzo ważną, gdyż w ten sposób czyni się podchorążego współodpowiedzialnym za realizację celów. Idzie bowiem o to, aby stał się on przedmiotem własnych zabiegów samowychowawczych i samodoskonalących, zgodnych z ustaleniami programów kształcenia. W tym świetle zmieniają się zadania nauczycieli akademickich. Stają się oni organizatorami i kierownikami samodzielnej pracy podchorążych.

4/ Por. E. Fleming, "Unowocześnienie systemu dydaktycznego", WSiP, Warszawa 1974, s. 30.

5/ Por. J. Bogusz, Dydaktyczne ... op.cit., s. 11.

6/ Por. J. Zakrzewski, Założenia innowacyjne dydaktyki WSO, WAP, Warszawa 1976, s. 14.

Jednym zasadniczym zadaniem powinno być zapewnienie swym wychowankom warunków do wykonania zadań dydaktycznych i zrealizowanie sformułowanych w programach celów kształcenia. Cele te należy formułować z uwzględnieniem dwóch obszarów dyspozycji osobowościowych: celów kształcenia dyspozycji kierowanych oraz celów kształcenia dyspozycji instrumentalnych ^{7/}.

Realizując cele kształcenia w dziedzinie dyspozycji kierunkowych podchorążowie powinni uformować lub ugruntować określone podstawy, poglądy i przekonania oraz cechy wolnościowe i charakteru. Natomiast cele kształcenia w dziedzinie dyspozycji instrumentalnych określa się w kategoriach: znać, zapoznać się, umieć, nabyć nawyki. Poprzez "znać" i "zapoznać się" ustala się zakres i stopień opanowania wiedzy przez podchorążych, a przez "umieć", "Nabyć nawyki" oznacza się zakres i stopień przyswojonych umiejętności i nawyków.

Dalsze kontynuowanie rozważań wymaga jednak wcześniejszego wyjaśnienia podstawowych pojęć występujących w pracy.

1.1. Charakterystyka podstawowych pojęć występujących w pracy

W pracy występują dwa podstawowe pojęcia wymagające wyjaśnienia: "Praca samodzielna" i "Cele kształcenia". W celu właściwego zrozumienia terminu "praca samodzielna" omówimy również pojęcia jemu bliskoznaczne takie jak: "uczenia się", "studiowanie", "samokształcenie", "nauka własna", "samodzielność". Natomiast cele kształcenia wyjaśnimy w oparciu o program kształcenia podchorążych WSO, w którym są one sformułowane w sposób jasny i dość szczegółowy.

"Uczenie się" należy obok kształcenia, wychowania i nauczania do podstawowych pojęć pedagogicznych. Termin ten używany jest również w psychologii ^{8/}. Uczenie się jest pojęciem

^{7/} J. Zakrzewski "Myśl Wojskowa" nr 7 rok 1980.

^{8/} W psychologii ogólnej wyodrębniony jest dział zwany psychologią wychowania, przedmiotem badań są w nim psychologiczne prawidłowości uczenia się, nauczania i wychowania. Niektórzy autorzy np. J. Pieter wyodrębniają w psychologii ogólnej odrębny dział zwany "Psychologią uczenia się".

bardzo złożonym co stwarza duże trudności w definiowaniu go. W literaturze występuje wiele różnych definicji uczenia się, w rozdziale tym przedstawimy tylko te najbardziej charakterystyczne. Ogólnie definicje uczenia się możemy podzielić na definicje psychologiczne i pedagogiczne. Definicje psychologiczne uczenie się traktują bardzo szeroko, jako proces obejmujący zarówno ludzi jak i zwierzęta. Rozpoczęcie badań nad uczeniem się na gruncie psychologii jest zasługą przede wszystkim behawiorystów, którzy w swoich badaniach wykorzystali doświadczenia i terminologię J.P. Pawłowa ^{9/}. Kichsley i Griury traktują uczenie się jako proces w wyniku którego ulega zmianie zachowanie się ^{10/}. Natomiast Kolwin i Begley rozumieją uczenie się jako proces zmierzający do modyfikacji zachowania się jednostek na podstawie nagromadzonych doświadczeń ^{11/}.

W ujęciu behawiorystów uczenie się prowadzi do przystosowania się jednostki do otaczającej rzeczywistości. Takie podejście nie jest zgodne z marksistowskim pojmowaniem dziejów, które zakłada, że człowiek jest jednostką aktywną i nie tylko przystosowuje się do otaczającego go świata, ale także go zmienia, dostosowując do swoich potrzeb. Ponadto behawiorysty uważają, że uczenie się obejmuje nie tylko zdobywanie wiedzy i umiejętności, ale także wszystkie inne dziedziny działalności ludzkiej. Dla naszych potrzeb najodpowiedniejszą jest definicja Wodwortha określająca uczenie się jako proces zdobywania nowej wiedzy, nowych sposobów reagowania. Nowym elementem w tej definicji wg. J. Pietera - jest to, że jej autor mówiąc o "zdobyciu wiedzy" ma na myśli świadome działanie, który to element nie występował we wcześniej formułowanych definicjach.

Pedagodzy w odróżnieniu od psychologów proces uczenia się rozpatrują przede wszystkim w odniesieniu do ludzi ^{12/}.

-
- 9/ Por. J. Kurcz, "Uczenie się i pamięć" /W/: "Psychologia pod redakcją T. Tomaszewskiego, Warszawa 1965, s. 250.
- 10/ J. Pieter: Psychologia uczenia się i nauczania, Katowice 1970, s. 90.
- 11/ Tamże, s. 90.
- 12/ Szczegółowy przegląd definicji uczenia się oraz podstaw teorii uczenia się w ujęciu psychologów i pedagogów przedstawia L. Bandura w pracy "O procesie uczenia się" rozdział I, II, III. Omawia tam między innymi poglądy K. Woźnickiego W. Okonia, T. Nowackiego oraz dydaktyków radzieckich - Leontiewa, Szczukina.

Uczenie się - pisze W. Okoń w "Słowniku Pedagogicznym" - jest jedną z podstawowych form działalności ludzkiej. M. Siemiński podkreśla natomiast, że uczenie się jest procesem indywidualnym oraz celowym zmierzającym do rozwiązania problemów i zadań wynikających z otaczającej nas rzeczywistości ^{13/}.

Przykładowo przytoczone rozumienie uczenia się aczkolwiek trafne, są jednak zbyt ogólnikowe i nie odzwierciedlają w pełni tego procesu. W dydaktyce dąży się do precyzyjnego i jednolitego określenia pojęcia uczenia się, przykładowo Cz. Kupisiewicz uważa, że jest to "proces rozumnego zamierzonego nabywania przez uczącego się określonych wiadomości, umiejętności i nawyków dokonujący się w toku bezpośredniego i pośredniego poznania rzeczywistości ^{14/}. Podobnie określa uczenie się J. Bogusz w swoich pracach ^{15/}. Uważa, że uczenie się to świadomy, umysłowy wysiłek, oraz że jest to proces polegający na dążeniu do samodzielnego poznania i zrozumienia obiektywnie istniejącej rzeczywistości oraz zdobycia określonej wiedzy, umiejętności i nawyków.

Bliskie znaczeniowo terminowi "uczenie się" jest "samokształcenie". Określenia tego używają zarówno psychologowie, socjologowie jak i pedagodzy, chociaż nie zawsze jednakowo je rozumieją. Na ogół wszyscy są zgodni co do tego, że samokształcenie jest właściwe wiekowi dorosłemu. Dlatego też pojęcie "samokształcenie" rzadko bywa używane w stosunku do uczniów szkół podstawowych i średnich ^{16/}. Należy ono natomiast do podstawowych pojęć andragogiki ^{17/}. Termin "samokształcenie" występuje w literaturze określane w różny sposób, zależnie od tego, z pozycji jakiej nauki dany autor roztrząsa to zagadnienie.

13/ M. Siemiński, "Psychofizjologiczne i społeczne uwarunkowania procesu.

14/ Cz. Kupisiewicz, "Podstawy dydaktyki ogólnej", PWN, Warszawa 1973, s. 19.

15/ J. Bogusz, "Dydaktyka... op.cit., s. 26-17; J. Bogusz, T. Karwat, "Poradnik dydaktyczny oficera", MON, Warszawa 1973, s. 13.

16/ J. Pieter, "Psychologiczne problemy samokształcenia", Nasza Księgarnia, Warszawa 1963, s. 3.

17/ "Andragogika", - nazywa się pedagogikę dorosłych, zajmującą się problemami kształcenia, samokształcenia i wychowania młodzieży pracującej oraz dorosłych.

Akcentuje się więc bądź socjologiczną, bądź psychologiczną czy wreszcie pedagogiczną stronę procesu samokształcenia. W Polsce teorią samokształcenia zajmowała się przede wszystkim socjologia i pedagogika dorosłych, one też dostarczyły najwięcej opracowań na ten temat. Spośród socjologów zagadnieniem tym zajmowali się głównie F. Znaniecki i Wł. Okiński.

Znaniecki określał samokształcenie jako "dobrowolne starania, aby własną osobę upodobnić do pewnego wzoru" ^{18/}. Definicję tę rozwija Wł. Okiński: "Samokształcenie to tyle, co samodzielne, poddane autokontroli urabianie się osobnika w celu osiągnięcia jakiegoś mniej lub więcej jasno określonego wzoru osobowości" ^{19/}.

Powyższa definicja jest obecnie najczęściej używana w terminologii oświatowej, lecz w wersji nieco zmienionej przez F. Urbańczyka, która brzmi tak: "Samokształcenie polega na samodzielnym, poddanym autokontroli realizowaniu w sobie jakiegoś mniej lub bardziej uświadomionego wzoru osobowości" ^{20/}.

Podobnie interpretuje treść tego pojęcia K. Wojciechowski, mówiąc iż "terminem samokształcenie określamy samodzielne zdobywanie wyrobienia umysłowego, a więc starania o zdolności obserwacji, myślenia itp. oraz pracę nad własnym charakterem" ^{21/}.

Według W. Spasowskiego "samokształcenie" polega na samodzielnym stawianiu i rozwiązywaniu zadań koniecznych, bo wpływających z odczuwanej natury i uświadomionych potrzeb oraz intensywniejszego i pełniejszego życia osobnika" ^{22/}. Natomiast

18/ F. Znaniecki, Socjologia wychowania, t. II; Warszawa 1928, s. 127.

19/ Wł. Okiński, Procesy samokształceniowe, Poznań 1935; Polski Instytut Socjologiczny; s. 24.

20/ F. Urbańczyk, Praca samokształceniowa uczenia. Warszawa 1955, PZWS; s. 24.

21/ K. Wojciechowski, Samokształcenie w praktyce i teorii, PZWS, Warszawa 1965, s. 355.

22/ W. Spasowski, Zasady samokształcenia, Warszawa, Książka i Wiedza 1953, wyd. II; s. 78.

S. Ludwiczak uważa, że o samokształceniu można mówić tylko wówczas gdy:

- podejmowane czynności samokształceniowe wypływają z woli jednostki i są przez nią uświadomione;
- cel i zakres treści samokształceniowych ustalane są samodzielnie;
- samodzielnie wyznaczony jest czas, oraz samodzielnie dobierane są podręczniki, pomoce naukowe i metody pracy;
- samokształcący sam kontroluje i ocenia swoją pracę;
- wpływy z zewnątrz odgrywają rolę pomocy, które mogą ale nie muszą być uwzględniane przez prowadzących samokształcenie ^{23/}.

Natomiast J. Bogusz do podstawowych warunków samokształcenia zalicza: samodzielność, świadome dążenie do realizacji jasno określonych i zaakceptowanych celów oraz rozwiniętą potrzebę permanentnego doskonalenia własnej osobowości ^{24/}.

Przedstawiliśmy niektóre, bardziej charakterystyczne, ujęcia terminu "samokształcenie". Problematyka ta nie doczekała się jeszcze wyczerpującego opracowania teoretycznego. Teoria samokształcenia dopiero się kształtuje i słusznym wydaje się być stwierdzenie M. Rataja "... różnica w poglądach na istotę samokształcenia jest w tej sytuacji zjawiskiem nieuniknionym" ^{25/}. Dlatego też przytoczone tu definicje samokształcenia powinny przyczynić się do lepszego zrozumienia jego istoty, oraz wykazać różnicę między "samokształceniem" prezentowanym przez przytoczonych autorów a "samokształceniem" występującym w warunkach szkoły oficerskiej. O samokształceniu podchorążych w wyższych szkołach oficerskich możemy mówić tylko wtedy, kiedy podejmują oni samodzielnie jakąś problematykę nie związaną z programem studiów danej szkoły i samodzielnie ją opanowują.

23/ S. Ludwiczak, Samokształcenie w wojsku, Warszawa 1969, s. 21.

24/ J. Bogusz, Dydaktyczne... op.cit., s. 49-50.

25/ M. Rataj, Samokształcenie... op.cit., s. 32.

Samokształcenie w pełnym tego słowa znaczeniu realizowane jest dopiero po ukończeniu studiów przez podchorążego, co wynika przede wszystkim z charakteru studiów w WSO, jak i celów kształcenia. Poza tym termin "samokształcenie" w wojskowej literaturze pedagogicznej utożsamiany jest z pojęciem "nauka własna" ze względu na podobne treści, strukturę, kształt organizacyjny i używane jest najczęściej w następujących znaczeniach:

Po pierwsze: nauka własna ze względu na kryterium miejsca i czasu - to samodzielne uczenie się podchorążych odbywające się w określonym miejscu i czasie.

Po drugie: nauka własna ze względu na charakter i cel wykonywanej pracy - to zespół czynności zawartych w samodzielnym uczeniu się podchorążych organizowanych w czasie pozalekcyjnym w celu realizacji treści kształcenia.

W rzeczywistości termin "nauka własna" najczęściej używany jest w pierwszym znaczeniu, ponieważ i miejsce i czas są ściśle określone i zawarte w tzw. "porządku dnia". Z praktyki wiadomo jednak, że podchorążowie uczą się nie tylko w czasie nauki własnej. Wielu z nich dość często przeznaczają ten czas na wykonywanie czynności nie związanych z nauką^{26/}. Często są przypadki "zrywania" nauki własnej i organizowania innych przedsięwzięć nie związanych z nauką i wtedy podchorążowie zmuszeni są do uczenia się w innym dogodnym dla siebie czasie.

Poza tym czas przeznaczony na "naukę własną" szczególnie dla tych podchorążych, którzy pragną się uczyć nie zawsze jest wytarczający^{27/}. Dlatego też słusznym wydaje się być używanie terminu "nauka własna" w drugim znaczeniu. W tym znaczeniu "nauka własna" bliska jest terminowości "praca samodzielna", ponieważ ani czas ani tym bardziej miejsce uczenia się nie jest ściśle określone. S. Palka w pracy "Nauka własna studenta" pod pojęciem "nauka własna" rozumie obowiązkową, samo-

26/ Świadczą o tym wyniki przeprowadzonych badań, oraz doświadczenia własne autora z pracy w charakterze wykładowcy w WSO.

27/ M. Otwinowski, Przyczyny wykruszalności podchorążych ze studiów w WSOWZ, Wrocław 1980.

dzielną pracę studenta nad wykonywaniem zadań dydaktycznych przebiegającą poza zajęciami na uczelni ^{28/}.

Natomiast M. Świącicki określa "naukę własną" jako formę samodzielnego studiowania organizowaną przez studenta, która absorbuje niewiele mniej czasu niż pozostałe formy studiowania razem wzięte i decyduje o wynikach studiów ^{29/}.

Z kolei J. Parafiniuk-Soińska zamiast terminu "nauka własna" używa pojęcia "samodzielne studiowanie", które definiuje jako, "... dobrowolną, celową, planowaną, skuteczną, metodycznie kontrolowaną i ocenianą działalność intelektualną studentów, wykonywaną poza zajęciami w uczelni, dla poznania, rozszerzenia lub utrwalenia tematyki wynikającej z programu studiów, ewentualnie własnego zainteresowania" ^{30/}. W odniesieniu do podchorążych pojęcie samodzielności ma charakter względny. Nie jest to pełna samodzielność, albowiem podchorążowie nie określają sobie celów kształcenia, mogą jednak je poszerzać, osiągać je poprzez stosowanie całej gamy różnorodnych metod i sposobów pogłębiania wiadomości zdobytych na wykładach i ćwiczeniach. Osiągać cele kształcenia drogą własnej inicjatywy, pomysłowości, samodzielnością myślenia i działania, własną samodzielną pracą. Efekty tej pracy są natomiast kontrolowane przez nauczycieli na bieżąco lub w czasie zaliczeń i egzaminów. Nie jest więc rzeczą łatwą zdefiniowanie pojęcia samodzielności. K. Sośnicki próbuje określić pojęcie samodzielności, biorąc za punkt wyjścia ludzką pracę. Twierdzi, że każda samodzielna praca posiada trzy zasadnicze właściwości:

- jej koncepcja i wykonanie jest świadome;
- przebieg i kontrola nad nią w celu jej udoskonalenia są kierowane i wykonywane w sposób świadomy;
- jest wykonywana bez pomocy innych osób.

^{28/} S. Palka, Postawa studentów wobec nauki własnej, s. 24.

^{29/} M. Świącicki, Jak studiować, s. 67-68.

^{30/} J. Parafiniuk-Soińska, Struktura..., s. 18.

Powyższych cech nie posiadają czynności odruchowe i zautomatyzowane. Mogą one być wykonywane przy udziale świadomości, ale nie są kierowane i kontrolowane przez człowieka. Natomiast czynności umysłowe mogą być uznane za samodzielne bądź niesamodzielne zależnie od tego, czy towarzyszy im świadome kierownictwo działającego podmiotu, czy też występują one bez uświadomionego kierownictwa ze strony człowieka. W. Okoń w rozważaniach nad istotą samodzielności akcentuje przede wszystkim zagadnienie myślenia i działania człowieka. Dzieli on zatem samodzielność uczącego się na samodzielność w działaniu i myśleniu. Rozpatrując samodzielność w myśleniu, wyróżnia się trzy postacie myślenia: niesamodzielne, samodzielne i twórcze. Myślenie niesamodzielne polega na realizowaniu takich zadań myślowych, przy jakich wystarcza odtworzenie myśli będących rezultatem poznawania, rozumienia i przypominania sobie cudzych myśli lub przypominania własnych. Myślenie samodzielne ma miejsce wtedy, "/.../ gdy potrafimy sami postawić przed sobą nowy problem, rozwiązać go racjonalnie i sprawdzić odpowiednio wartości tego rozwiązania" ^{31/}. Myślenie twórcze wg. Okonia, wyrasta na glebie myślenia samodzielnego, jest tym przypadkiem samodzielności w myśleniu, który doprowadza do wykrycia nowych i cennych stwierdzeń nie tylko dla jednostki, ale i dla całego społeczeństwa.

Nie możemy jednak podporządkować tak rozumianego pojęcia "samodzielność" procesowi uczenia się podchorążych w czasie nie objętym zajęciami nieobowiązkowymi, ponieważ mielibyśmy wówczas bardziej do czynienia z "samouctwem" ^{32/} niż "pracą samodzielną".

Dlatego też mówiąc o "pracy samodzielnej" podchorążych będziemy mieć na myśli samodzielność w znaczeniu proponowanym przez M. Simińskiego. Wg. niego o samodzielnej pracy studenta możemy mówić wówczas, kiedy odpowiada ona

31/ W. Okoń, Problem samodzielności myślenia i działania, s. 14.

32/ Definicje samouctwa S. Ludwiczak, J. Pułturzycki i inni.

następującym warunkom:

- jeżeli student jest świadomy celu do którego zmierza uczenie się;

- jeżeli student zna i umie praktycznie zastosować właściwe metody i środki prowadzące go do wykonania postawionego celu;

- jeżeli sam potrafi dokonać sprawdzenia poprawności wyników wykonanego zadania ^{33/}.

W oparciu o powyższe stwierdzenia, oraz mając na uwadze czas pozalekcyjny /nauka własna/ w dyspozycji podchorążych, dla potrzeb tej pracy przyjmujemy, że p r a c a s a m o d z i e l n a to: "Podporządkowanie osobistym potrzebom zgromadzonych, przyswojonych oraz przetworzonych programowych treści kształcenia poprzez efektywne wykorzystanie czasu i stosowania najbardziej odpowiadających studiującemu metod przyswajania wiedzy i umiejętności. Przebiega ona w czasie wolnym od obowiązkowych zajęć dydaktycznych w miejscu najbardziej odpowiadającym uczącemu się i przy pośrednim udziale kadry dydaktycznej".

Ten pośredni udział nauczycieli akademickich polega na ukierunkowaniu podchorążych w ich samodzielnej realizacji zawartych w programie szkolenia celów kształcenia.

Następnym pojęciem wymagającym szerszego wyjaśnienia jest pojęcie "cele kształcenia". Celem kształcenia /w odniesieniu do WSO/ nazywamy przewidywane wyniki kształcenia podchorążych, określające w sposób jednoznaczny zespół cech osobowych przyszłego absolwenta uczelni w postaci tzw. "modelu osobowego". Zarys takiego "modelu" w odniesieniu do podchorążych WSO jest przedstawiony w "Podstawowych założeniach procesu kształcenia podchorążych WSO", oraz w odniesieniu do oficerów różnych specjalności kształconych w WSO w "Zasadach działania kadrowego Sił Zbrojnych PRL".

33/ M. Simiński, Rola samodzielności pracy studenta w szkole wyższej "Życie Szkoły Wyższej", 1953 nr 6.

Przez model osobowo-zawodowy ^{34/} absolwenta WSO należy rozumieć wzorzec obejmujący zespół wymaganych cech i zdolności psychofizycznych oraz wiedzy, umiejętności i postaw zawodowych, którymi powinien charakteryzować się podchorąży kończący studia w WSO.

Model osobowo-zawodowy zawiera ogólne wymagania dotyczące oficerów-absolwentów wszystkich WSO. Jest wyznacznikiem ogólnych celów kształcenia ^{35/}.

Podstawowym zadaniem WSO jest przygotowanie podchorążych do zawodu oficera odpowiednio do wymagań określonych w regulaminach walki i regulaminach Sił Zbrojnych oraz "Zasadach etyki zawodowej żołnierza Polski Ludowej", a także dania solidnych podstaw wykonywania zawodu oraz samodzielnego rozwijania wiedzy i umiejętności w toku życia, służby i pracy.

W myśl powyższych zasad absolwenta WSO powinny charakteryzować:

1. Postawa ideowo-polityczna i zawodowa przejawiająca się szczególnie w oddaniu ideom socjalizmu, pełnej gotowości do obrony ojczyzny, proletariackim internacjonalizmie, światopoglądzie materialistycznym, identyfikacji z zawodem oficera, zrozumieniem funkcji i rangi społecznej żołnierza zawodowego.

2. Charakter - z rozwiniętymi, tak istotnymi dla oficera cechami jak: odwaga, honor i godność żołnierska, zdyscyplinowanie, hart, siła woli, prawdomówność, zaradność, samodzielność, inicjatywa i wytrwałość w realizacji stojących przed nim zadań.

3. Inteligencja - rozumiana jako rozwinięta spostrzegawczość i wnikliwość obserwacji procesów oraz zjawisk występujących w życiu społeczno-politycznym i wojskowym, sprawność analitycznego myślenia i umiejętność podejmowania decyzji, wykształcona pamięć i wyobraźnia oraz szybkość orientacji i poprawność oceny sytuacji.

34/ Podstawowe założenia procesu kształcenia podchorążych WSO, Warszawa 1981, MON Zarząd Szkolnictwa Wojskowego.

35/ Tamże, s. 8.

4. Wiedza - czyli zespół wiadomości:

- ogólnych - wymaganych od absolwentów wojskowej szkoły wyższej, stanowiących podstawę do dalszego rozwoju intelektualnego, kulturalnego i zawodowego;

- wojskowych - wyrażających się w znajomości podstawowych problemów marksistowsko-leninowskiej nauki o wojnie i wojsku oraz zasad działania pododdziałów własnych i przeciwnika zapewniających możliwości dowodzenia pododdziałami w warunkach pokoju i wojny;

- specjalistycznych - opartych na rzetelnych, naukowych podstawach i utrwalonych wiadomościach specjalistyczno-wojskowych, niezbędnych do pełnienia funkcji na pierwszym i drugim /nie wymagających dodatkowego przeszkolenia/ stanowisku służbowym.

5. Umiejętności zastosowania posiadanej i stale wzbogacanej wiedzy w praktycznym dowodzeniu, pełnej realizacji przypisanego mu zakresu obowiązków służbowych, łatwego i bezkolejnego dostosowania się do nowych warunków.

6. Sprawność fizyczna rozumiana jako pełna dyspozycyjność i zdolność organizmu do długotrwałego wysiłku w trudnych warunkach działania, odporność na zmęczenie, znużenie i inne bodźce psychiczne i fizyczne mogące w określonych warunkach wpłynąć na obniżenie sprawności organizmu.

7. Prezencja - wyrażająca się dbałością o estetyczny wygląd, wysportowaną sylwetkę, przepisowe noszenie munduru oraz innych elementów ubioru i wyposażenia.

Tak zarysowany model osobowo-zawodowy absolwenta WSO jest bardziej rozwinięty w rozdziale III "Zasad działania kadrowego w siłach zbrojnych PRL". Powyższy model to odzwierciedlenie takiego ideału wychowawczego przyszłego dowódcy pododdziału /zespołu, urzędnika/, który z jednej strony odpowiadałby zawodowym potrzebom sił zbrojnych, z drugiej zaś stanowiłby rzeczywisty cel dążeń zarówno kadry uczelni, jak i samych podchorążych. Model ten powinien wskazywać uczelni, zespołom dydaktycznym, a także poszczególnym wykładowcom i dowódcom treś-

ciowy kierunek ich działalności dydaktyczno-wychowawczej, w rezultacie być wyznacznikiem celów kształcenia.

1.2. Uzasadnienie podjęcia tematu

Temat rozprawy, wyrasta z podstawowych zadań Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych /WSOWZ/, wynikających z dyrektyw instytucji nadrzędnych ^{36/} oraz założeń procesu kształcenia. Założenia te stanowią, że "... głównym celem jest przygotowanie podchorążych do zawodu oficera i uzyskanie przez podchorążych określonego stanu wartości i walorów ujętych w modelu osobowo-zawodowym" ^{37/}.

Zasadnym jest przy tym stwierdzenie, że kształtowanie tych cech może odbywać się nie tylko podczas zajęć programowych, lecz także a może nawet przede wszystkim - w toku samodzielnego wysiłku poznawczego studentów szkoły wojskowej przebiegającego w procesie samokształcenia i samowychowania. Nieprzypadkowo też wojskowa socjalistyczna myśl pedagogiczna akcentuje szczególną rolę i miejsce samodzielnego uczenia się /pracy samodzielnej/, a nauczanie traktuje jako proces kierowania, organizowania i inspirowania szkolonych do uczenia się, poznawania rzeczywistości na drodze aktywności intelektualnej i motywacyjnej wychowanków szkoły ^{38/}.

W WSOWZ, podobnie jak i innych szkołach, część samodzielnej pracy /nauka własna/ ujęta jest w porządku dnia ^{39/}. Określony jest nie tylko czas, ale wyznaczone są określone dni samokształcenia w miesiącu. W praktyce okazuje się, że wyko-

36/ Zasady Etyki Zawodowej Żołnierza Polski Ludowej MON 1974 r.
Zasady Działania Kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL MON
1975 r.

37/ Podstawowe Założenia Procesu Kształcenia Podchorążych Wyższych Szkół Oficerskich Warszawa 1981 r., MON Zarząd Szkolnictwa Wojskowego.

38/ J. Bogusz, Poradnik dydaktyczny oficera.
W. Okoń, Elementy dydaktyki szkoły wyższej. PWN, Warszawa
1971 r.
E. Fleming, Unowocześnianie systemu dydaktycznego, WSiP,
Warszawa 1974 r.

39/ Zob. "Porządek dnia" - wyd. WSOWZ, styczeń 1981 r.

rzystanie pracy samodzielnej podchorążych w osiąganiu celów kształcenia posiada szereg istotnych niedostatków organizacyjnych i metodycznych. Świadczą o tym następujące wyniki badań pilotażowych jakie przeprowadzono na terenie WSOWZ w roku 1978/79. Stwierdza się w nich między innymi, że "... zwolnienia na skutek braku postępu w nauce wynikają ze słabości procesu dydaktyczno-wychowawczego, wadliwej organizacji szkolenia" ^{40/}.

Podchorążowie obciążeni są innymi obowiązkami nie związanymi z procesem szkolenia /tak stwierdza 31,2 % badanych/. Podobny procent badanych jest zdania, że podchorążowie mają mało czasu na naukę własną, która często jest zrywana, bądź przerywana. Badania przeprowadzone w latach 1979/80 wykazują tendencje zwykłe; o braku czasu na naukę własną wypowiada się 44,6 % badanych. Poza tym na odprawach metodycznych przeprowadzanych w cyklach przedmiotowych wykładowcy narzekają na brak zainteresowania wiedzą określoną programem studiów. Wyniki badań stwierdzają, że "... około 50 % podchorążych przychodzi na zajęcia programowe bez należytego przygotowania się, 67,5 % badanych podchorążych uważa, że w grupie nie było klimatu do nauki, że panuje nerwowa i panikarska atmosfera, istnieją za duże grupy do nauki własnej rozmieszczone w jednej sali, brak inspiracji do wysiłku samokształceniowego" ^{41/}.

Nie jest więc sprawą przypadku wypowiedź ministra Obrony Narodowej gen. armii W. Jaruzelskiego na posiedzeniu Rady Naukowej w WSOWZ w dniu 17.03.1980 r., który stwierdził, że "... w pracy z podchorążymi należy zwracać baczną uwagę na samodzielne poszukiwanie wiedzy, kontakt z biblioteką, poszerzenie zainteresowań i wzbudzanie zaciekawienia, by absolwent uczelni był artystą w swoim zawodzie, człowiekiem na miarę XXI wieku. Dążenie to jest zagadnieniem ważnym, gdyż dotychczas szkoła w tej dziedzinie nie osiąga oczekiwanych rezultatów. Należy temu celowi podporządkować porządek dnia, system konsultacji, bazę szkoleniową by postulat samodzielności stał

^{40/} M. Otwinowski, Praca Naukowo-Badawcza - Przyczyny wykru-
szalności podchorążych ze studiów WSOWZ, Wrocław 1980 r.

^{41/} Tamże, s. 26.

się faktem".

Z wypowiedzi ministra oraz przytoczonych wyników badań wyciągnęliśmy następujące wnioski:

- dotychczasowe wykorzystanie pracy samodzielnej podchorążych nie sprzyja pełnej realizacji celów kształcenia WSOWZ;

- dotychczasowa organizacja, warunki pracy samodzielnej nie stwarzają podchorążym możliwości do należytego przyswajania wiedzy i umiejętności zawodowych, nie w pełni przygotowuje podchorążych intelektualnie, zawodowo i wychowawczo do realizacji przyszłościowych zadań służbowych w jednostkach wojskowych.

W tej sytuacji zachodzi potrzeba podjęcia tej tematyki, zbadanie której winno stać się przyczynkiem do dalszych badań naukowych i dopomoże w zmodyfikowaniu istniejącej dydaktycznej rzeczywistości, a tym samym do pełniejszej realizacji celów kształcenia.

1.3. Cel badań

Zasadniczym celem rozprawy jest dokonanie wnikliwej oceny funkcjonowania istniejącej dydaktycznej rzeczywistości w aspekcie realizacji celów kształcenia i wypracowania propozycji rozwiązań służących jej modernizacji.

Realizację tego celu zamierzamy osiągnąć poprzez rozwiązanie następujących celów częściowych:

1. Dokonanie oceny pracy samodzielnej podchorążych w warunkach WSOWZ.

2. Opracowanie propozycji zmian organizacyjnych i metodycznych w pracy samodzielnej podchorążych.

Niewiele jest prac, w których podejmowana jest ta problematyka, a zwłaszcza na gruncie wojskowym. Nie wszyscy jeszcze, odpowiedzialni za proces kształcenia podchorążych są przekonani o tym, że podstawą studiowania w wyższej szkole winna być praca samodzielna, ponieważ tu tkwią największe rezerwy umożliwiające pełną realizację celów kształcenia.

1.4. Problemy badawcze i hipoteza robocza

Podjęty temat badawczy obejmuje bardzo szeroki zakres zagadnień. Praca samodzielna podchorążych - jak już wcześniej wykazaliśmy - jest procesem złożonym i wielostronnie uwarunkowanym. W hednych badaniach nie jest możliwe dokonanie pełnej analizy wszystkich czynników mających wpływ na pracę samodzielną podchorążych i możliwości realizacji celów kształcenia. W naszych badaniach koncentrujemy się na rozstrzygnięciu następujących problemów:

I. Poznawcze:

1. Dokonanie identyfikacji dotychczasowego przebiegu pracy samodzielnej podchorążych z uwzględnieniem jej organizacji, metod realizacji i wyników. Chodzi tu więc o dokonanie niejako fotografii działalności dydaktycznej szkoły w omawianej dziedzinie czyli udzielenie odpowiedzi na pytanie: "jak wygląda praca samodzielna podchorążych w szkole, jakie są jej zalety i wady?"

2. Wyjaśnienie czyli eksplikacja przyczyn, dla których praca samodzielna w dotychczasowym przeniegu nie w pełni odpowiada celom dydaktyczno-wychowawczym WSOWZ. Przebadanie tego problemu powinna dać odpowiedź na pytanie: "dlaczego tak jest?".

II. Decyzyjne:

1. Opracowanie propozycji rozwiązań organizacyjnych i metodycznych pracy samodzielnej, skierowanych na wyeliminowanie przyczyn niezadawalających wyników w osiągnięciu celów kształcenia.

2. Określenie możliwości optymalizowania wyników pracy samodzielnej podchorążych. Ta część postępowania badawczego powinna udzielić odpowiedzi na pytanie "jak być powinno?".

Analiza materiałów źródłowych oraz własne obserwacje i przemyślenia doprowadziły nas do wniosku, że praca samodzielna podchorążych WSOWZ jest niezadawalająca, a w związku z tym cele kształcenia nie są w pełni realizowane. Poza tym nie są sprecyzowane tendencje doskonalenia pracy samodzielnej

z punktu widzenia bardziej efektywnego jej wykorzystania w całym procesie kształcenia podchorążych.

Wychodząc z tego przeświadczenia, uzasadnionego wynikami badań wstępnych, hipotezę roboczą /główną/ można sformułować następująco:

"dotychczasowa organizacja pracy samodzielnej nie w pełni sprzyja przyswajaniu wiedzy i umiejętności podchorążych WSOWZ".

Z hipotezy głównej wynikają równoległe do sformułowanych problemów badawczych hipotezy szczegółowe, stanowiące wstępne odpowiedzi na postawione problemy badawcze i przyjmują następujące brzmienie:

1. Poprzez zbadanie i eksplikację istniejącej sfery działalności dydaktycznej wynikającej z dotychczasowej organizacji, stosowanych metod w nauczaniu i uzyskiwanych wyników pracy samodzielnej podchorążych, określimy przyczyny niepełnej realizacji celów kształcenia czyli uzyskamy odpowiedź na pytanie "jak jest i dlaczego tak jest?".

Tym samym stworzymy bazę wyjściową do modernizacji istniejącej rzeczywistości dydaktycznej.

2. W wyniku eliminacji niedostatków wynikających z niedoskonałości istniejącej rzeczywistości dydaktycznej pod względem organizacyjnym i metodycznym i przedstawieniu propozycji rozwiązań służących realizacji celów kształcenia udzielimy odpowiedź na pytanie: "jak być powinno?".

1.5. Metody, narzędzia i teren badań

Ze względu na cel rozprawy i charakter występujących problemów, badania zrealizowano stosując różnorodne metody badawcze.

W części pracy dotyczącej opracowania problemów poznawczych główną metodą była analiza dokumentacji szkoleniowej dotyczącej kwestii określonych tematem oraz wyciągnięcie wniosków jakie wypływają z tej analizy.

Do ustalenia faktycznego stanu pracy samodzielnej /nauka własna, dni samokształceniowe, czas wolny/ podchorążych posłu-

zono się metodą obserwacji, a jako narzędzie badawcze zastosowano protokół obserwacji.

Celem wyjaśnienia istniejącego stanu, to znaczy eksplikacji przyczyn, powodujących, że praca samodzielna w dotychczasowym układzie nie w pełni odpowiada celom dydaktycznym, posłużono się następującymi metodami badawczymi:

- wywiad;
- ankieta;
- analiza dokumentów szkoleniowych.

Metody wywiadu i ankietowania zastosowano w stosunku do całości kadry dydaktycznej Cyklu Taktyki Ogólnej i Rodzajów Wojsk, Cyklu Przedmiotów Społeczno-Politycznych, Cyklu Szkolenia Ogniowego i wrywkowo w pozostałych cyklach przedmiotowych WSOWZ. Jako narzędzie badawcze wykorzystano kwestionariusz. Badania za pomocą kwestionariusza przeprowadzono wśród podchorążych I, II, IV rocznika.

Przeanalizowano następujące dokumenty szkoleniowe:

- rozkazy i zarządzenia szkoleniowe MON i IC MON na lata 1976-85;
- rozkazy, wytyczne, plany szkoleniowe komendanta WSOWZ;
- materiały z plenarnych posiedzeń Rady Naukowej WSOWZ;
- problemy kształcenia podchorążych WSOWZ;
- zbiorcze listy ocen podchorążych za lata 1979-82;
- opracowania komórek naukowych przy WSOWZ, WSOWInż.

W rozdziale dotyczącym opracowania problemów decyzyjnych zastosowano metodę eksperymentu.

Zgromadzony materiał opracowano przy pomocy metod statystycznych stosując przy tym następujące techniki postępowania badawczego:

- analizę ilościową i jakościową wyników badań;
- rysunki i schematy;
- tabele.

Zasadnicze badania przeprowadzono w WSOWZ ale w celu stwierdzenia czy osiągnięte wyniki są charakterystyczne także dla innych uczelni, oraz aby można było formułować ogólniejsze wnioski, teren badań rozszerzono na WSOWInż., WSOWPanc., WSOWŁącz.

ROZDZIAŁ II

ANALIZA I OCENA PRACY SAMODZIELNEJ PODCHORAŻYCH WYŻSZEJ SZKOŁY OFICERSKIEJ WOJSK ZMECHANIZOWANYCH

Wyższe Szkoły Oficerskie przygotowują podchorążych do zawodu oficera oraz kształtują ich osobowość odpowiednio do wymagań określonych w "Zasadach etyki zawodowej żołnierza Polski Ludowej", oraz "Zasadach działania kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL"; dając solidne podstawy wykonywania zawodu oraz samodzielnego rozwijania wiedzy i umiejętności w toku życia, służby i pracy. Założenia programowe dla WSO wyznaczają kierunki doboru treści programowych, podkreślając znaczną samodzielność studiów i aktywne współuczestnictwo podchorążych w procesie studiów WSO, wspólnie z uczelniami typu akademickiego stanowią główne ogniwo w systemie szkolnictwa wojskowego zawodowego. Kształcą one dla wszystkich rodzajów wojsk i służb kadry oficerskie, od których zależy przede wszystkim skuteczność działania naszej armii. Efektywne wykorzystanie najbardziej nowoczesnych środków walki, w tym awangardowego sprzętu bojowego zależy od obsługujących je pojedynczych żołnierzy oraz kolektywów żołnierskich, a zwłaszcza od kierujących nimi dowódców. Wprowadzanie nowoczesnej techniki na uzbrojenie i wyposażenie armii spowodowało wzrost znaczenia kadry oficerskiej na współczesnym polu walki, od której w dużym stopniu zależy skuteczne jej wykorzystanie. W tej sytuacji szczególnego znaczenia nabiera jakość przygotowania absolwentów WSO i akademii wojskowych. Wyraża się ona nie tylko w odpowiednim poziomie wiedzy i umiejętności, ale również, a może przede wszystkim - w umiejętnościach i nawykach samodzielnego przyswajania wiedzy, uzupełniania oraz pogłębiania jej.

2.1. Cele i zadania szkoleniowe podchorążych WSO

Cele kształcenia to świadomie założone wyniki działań pedagogicznych, które należy osiągnąć w wyższych szkołach oficerskich poprzez rewalizację określonych zadań dydaktyczno-wy-

chowawczych ^{1/}. Cele kształcenia określają wynikowo oczekiwane rezultaty studiów podchorążych, przy ich czynnej postawie, właściwym zaangażowaniu i aktywnej działalności nauczycieli akademickich - mierzone bezpośrednio po wykonaniu określonego zadania dydaktyczno-wychowawczego lub po zakończeniu pewnego okresu studiów. Celem kształcenia będzie więc uzyskanie przez podchorążego określonego stanu wartości i walorów ujętych w modelu osobowo-zawodowym. Zgodnie z tak ogólnie sformułowanymi celami kształcenia absolwent WSO winien pozyskać wymagane z punktu widzenia potrzeb służby wojskowej dyspozycje osobowo-zawodowe wyrażające się między innymi w postawie ideowo-politycznej i zawodowej, charakterze, inteligencji, wiedzy ogólnej, wojskowej i specjalistycznej, sprawności fizycznej i prezencji. Aby umożliwić zdobycie wymaganych predyspozycji w zakresie tak sformułowanych ogólnych celów kształcenia WSO winna zapewnić podchorążemu odpowiedni zasób wiedzy i umiejętności. W myśl powyższego cechy osobowo-zawodowe podchorążego /absolwenta/ powinny charakteryzować: postawa ideowo-polityczna i zawodowa - szczególnym oddaniem ideom socjalizmu, pełnej gotowości do obrony ojczyzny, proletariackim internacjonalizmie, zrozumieniu funkcji i społecznej rangi żołnierza zawodowego. Charakter - z rozwiniętymi, tak istotnymi dla oficera cechami, jak odwaga, honor i godność żołnierza, zdyscyplinowanie, hart, siła woli, prawdomówność, samodzielność, inicjatywa i wytrwałość w działaniu zmierzającym do realizacji stojących przed nim zadaniami.

Inteligencja - rozumiana jako rozwinięta spostrzegawczość i wnikliwość obserwacji procesów oraz zjawisk występujących w życiu społeczno-politycznym i wojskowym, sprawność analitycznego myślenia i umiejętność podejmowania decyzji, wykształcona pamięć i wyobraźnia oraz szybkość orientacji i poprawność oceny sytuacji.

Wiedza - czyli zespół wiadomości:

- ogólnych - wymaganych od absolwenta wojskowej szkoły wyższej, stanowiących podstawę do dalszego rozwoju intelektu-

^{1/} Por. "Podstawowe założenia procesu kształcenia podchorążych WSO". Wyd. MON - Zarząd Szkolnictwa Wojskowego, Warszawa 1981 r.

alnego, kulturalnego i zawodowego;

- wojskowych - wyrażających się w znajomości podstawowych problemów marksistowsko-leninowskiej nauki o wojnie i wojsku oraz zasad działania pododdziałów własnych i przeciwnika zapewniających możliwości dowodzenia pododdziałami w warunkach pokoju i wojny;

- specjalistycznych - opartych na rzetelnych, naukowych podstawach i utrwalonych wiadomościach specjalistyczno-wojskowych, niezbędnych do pełnienia funkcji na pierwszym i drugim /nie wymagającym dodatkowego przeszkolenia/ stanowisku służbowym.

Sprawność fizyczna - rozumiana jako pełna dyspozycyjność i zdolność organizmu do długotrwałego wysiłku w trudnych warunkach działania, odporność na zmęczenie, znużenie i inne bodźce psychiczne i fizyczne mogące w określonych warunkach wpłynąć na obniżenie sprawności organizmu.

Prezencja - dbałość o estetyczny wygląd, wysportowaną sylwetkę, przepisowe noszenie munduru oraz innych elementów ubioru i wyposażenia.

W zakresie ogólnych celów wyższa szkoła oficerska powinna zapewnić podchorążym:

1. W sferze wiedzy:

- posiadanie określonego zasobu wiedzy ogólnej na poziomie szkoły wyższej w wymiarze wymaganym do podbudowy wykształcenia zawodowego i zrozumienia zmian zachodzących w otaczającej rzeczywistości;

- opanowanie wiedzy z przedmiotów kierunkowych w zakresie znajomości regulaminów i przepisów wojskowych, zasadniczych danych o wojskach własnych i nieprzyjaciela oraz podstaw, zasad i sposobów działania wojsk i dowodzenia na współczesnym i przyszłym polu walki;

- posiadanie niezbędnej do pracy na pierwszym i kolejnym stanowisku służbowym wiedzy specjalistycznej, ze szczególnym opanowaniem techniki bojowej i taktyki działania pododdziałów danego rodzaju wojsk.

2. W sferze umiejętności:

- umiejętność skutecznego dowodzenia pododdziałem, w szczególności zaś posiadanie wyrobionych zdolności orientowania się w sytuacji, podejmowania uzasadnionych decyzji oraz terminowej i konsekwentnej ich realizacji;
- umiejętność zastosowania posiadanej wiedzy w efektywnym kierowaniu wysiłkiem żołnierzy oraz wykorzystaniu walorów technicznych sprzętu i uzbrojenia w warunkach współczesnego pola walki;
- umiejętność planowania, organizowania i realizowania procesu wychowania i szkolenia podwładnych;
- posiadanie nawyku systematycznego utrwalania i wzbogacania opanowanej wiedzy i umiejętności.

3. W sferze wartości fizycznych:

- sprawność fizyczną, zdolność do znoszenia trudów służby wojskowej;
- umiejętność utrzymania wymaganej sprawności i wydolności organizmu ^{2/}.

Z tak określonych ogólnych celów kształcenia, należy rozwinąć cele szczegółowe i przedstawić je w postaci zadań realizowanych na poszczególnych latach nauki w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych /WSOWZ/ i tak:

1. Na pierwszym roku nauki:

Wykształcić pojedynczego żołnierza, żołnierza specjalistę i dowódcę drużyny piechoty znającego regulaminy i przepisy wojskowe, wyposażonego w zasób wiedzy ogólnowojskowej, pedagogiczno-psychologicznej, historycznej i ogólnej kształtujących naukowy światopogląd, patriotyzm i internacjonalizm. Rozwinąć zamiłowanie do służby wojskowej. Wdrożyć do specyficznych warunków życia wojskowego i ukształtować właściwą sylwetkę żołnierską. Przygotować do odbycia długoterminowej praktyki

^{2/} Podstawowe założenia procesu kształcenia podchorążych WSO. Warszawa 1981 r. - MON - Zarząd Szkolnictwa Wojskowego.

na stanowisku dowódcy drużyny w jednostce wojskowej 3/.

2. Na drugim roku nauki:

Wykształcić dowódcę plutonu umiejącego dowodzić plutonem piechoty przy właściwym wykorzystaniu terenu oraz etatowych i przydziałowych środków walki. Zapoznać z teoretycznymi zasadami i rozwijać praktyczne umiejętności instruktorsko-metodyczne niezbędne do dowodzenia drużyną i plutonem 4/.

3. Na trzecim roku nauki:

Wdrożyć do dowodzenia drużyną i plutonem we wszystkich rodzajach działań bojowych. Rozwijać umiejętności instruktorsko-metodyczne w zakresie organizacji i prowadzenia zajęć z drużyną i plutonem piechoty 5/.

4. Na czwartym roku nauki:

Wszechstronnie wykształcić dowódcę umiejącego dowodzić kompanią piechoty we wszystkich rodzajach walki, wykorzystywać środki przydzielone i wsparcia oraz organizować współdziałanie i bojowe zabezpieczenie działań. Zapoznać z dowodzeniem batalionem piechoty oraz z ogólnymi zasadami walki pułku i dywizji zmechanizowanej. Nauczyć budowy, eksploatacji i obsługi sprzętu bojowego batalionu piechoty oraz zapoznać ze sprzętem do szczebla dywizji zmechanizowanej. Zapoznać z organizacją, uzbrojeniem i zasadami walki przeciwnika do szczebla brygady 6/.

2.2. Struktura organizacyjna szkolenia podchorążych WSOWZ

Studia w WSOWZ trwają cztery lata. Czteroletni okres studiów dzieli się na osiem semestrów, w każdym roku po dwa:

- a/ zimowy - od 1 października do 31 marca;
- b/ letni - od 1 kwietnia do 31 sierpnia.

3/ Tematyczny program studiów przemiennych - profil wojska zmechanizowane i rozpoznanie wojskowe. WSOWZ 156/79, s. 3.

4/ Tamże, s. 3.

5/ Tamże, s. 3.

6/ Tamże, s. 3.

Miesiąc wrzesień przeznaczony jest na przygotowanie do nowego roku akademickiego i na urlop wypoczynkowy. Nauczanie programowe prowadzone jest w warunkach garnizonowych, poligonowych oraz podczas rocznej praktyki dowódczej w jednostkach wojskowych /zgodnie z nowo opracowanym programem semestr VII-zimowy przeznaczony będzie od roku 1983 na półroczną praktykę rocznika IV w jednostkach wojskowych/.

W realizacji przedsięwzięć programowych szkoły przewidziane jest:

a/ w każdym roku szkolnym 11 miesięcy na zajęcia programowe;

b/ podczas szkolenia w garnizonie zorganizowany jest siedmiolekcyjny dzień zajęć programowych po 40 minut;

c/ w każdym tygodniu oprócz dni przedświątecznych i świątecznych organizowana jest w godzinach popołudniowych obowiązkowa nauka własna. W ramach tej nauki przewidziana jest:

- raz w tygodniu cztery godziny lekcyjne na działalność kulturalno-wychowawczą 7/;

- raz w tygodniu dwie godziny na pracę masowo-sportową;

d/ 10-cio lekcyjny dzień w czasie pobytu na poligonach, zgrupowaniach polowych i obozach;

e/ dni samokształceniowe /tylko w warunkach garnizonowych/:

- dla I roku studiów 2-3 soboty w miesiącu;

- dla II i IV roku studiów - wszystkie soboty;

f/ dni dyspozycyjne na: pełnienie wart i służb, prace gospodarcze, rozbudowę i modernizację bazy szkoleniowej, treningi itp.;

g/ jednogodzinne przeglądy - dyskusje na temat wydarzeń politycznych dwa razy w miesiącu - w dni samokształceniowe w godzinach rannych.

7/ Por. Porządek dnia dla pododdziałów WSOWZ z dnia 1.10.1981 r.

Tabela nr 1.

ROZLICZENIE KALENDARZOWE CZASU ROCZNEGO

Rozliczenie dni	Lata studiów			Ogółem
	I	II	IV	
Dni kalendarzowych	365	365	365	1095
Dni nie objętych szkoleniem, z tego:	100	106	67	273
- dni świątecznych	60	60	56	174
- dni dyspozycyjnych	3	13	6	22
- ferie zimowe	6	6	6	18
- ferie wiosenne	3	3	3	9
- urlop wypoczynkowy	17	17	-	34
- przygotowanie do nowego roku szkolnego	11	7	-	18
Dni szkoleniowych, w tym:				
- dni zasadniczego szkolenia programowego w szkole	189	164	129	482
- dni szkolenia na obozach	12	23	30	65
- seminaria dyplomowe	-	-	5	5
- służba wartownicza	10	13	-	23
- dni samokształcenia	42	37	32	111
- praktyka w szkole	-	10	-	10
- sesje egzaminacyjne	12	12	20	44
- opracowanie prac dyplomowych i egzamin dyplomowy	-	-	28	28
- realizacja dodatkowych zajęć w okresie przygotowawczym do promocji i promocja	-	-	14	14

Uwaga: ferie zimowe 9 dni kalendarzowych

ferie wiosenne 5 dni kalendarzowych

urlop wypoczynkowy 20 dni kalendarzowych

Pod koniec każdego semestru /dwa w roku/ organizowane są zaliczenia i egzaminy. Nie ma natomiast tzw. sesji egzaminacyjnych. Przed każdym egzaminem podchorążowie otrzymują jeden dzień na przygotowanie się do niego. Dni wolnych na zaliczenia podchorążowie nie otrzymują 8/.

2.3. Organizacja nauki własnej i jej wpływ na samodzielną pracę podchorążych w zakresie opanowania wiedzy i umiejętności

W niniejszym podrozdziale prezentowane są wyniki badań prowadzonych na terenie WSOWZ z zasadniczym celem określenia wpływu organizacyjnego istniejącej obowiązkowej nauki własnej na realizację zadań z zakresu opanowania wiedzy i umiejętności. W dotychczasowej realizacji celów i zadań szkoleniowych praktykuje się w wyższych szkołach oficerskich, w tym również w WSOWZ tak zwaną obowiązkową naukę własną podchorążych I i II roku studiów. Od IV roku począwszy następuje samodzielne studiowanie podchorążych /III rocznik odbywa roczną praktykę w jednostkach wojskowych/ przy dyskretnym sterowaniu procesem samokształcenia przez kadre dydaktyczną i dowódczą. Obok tego istnieje tak zwany uporządkowany system samokształcenia o zróżnicowanych formach obejmujących kierowaną naukę własną dla zbiorowego, wspólnego przerabiania i opanowania określonych zagadnień oraz zorganizowaną naukę własną w ramach której podchorążowie indywidualnie lub grupowo studiuja określone tematy zgodnie z własnymi potrzebami lub zainteresowaniami 9/. Taka organizacja nauki własnej wywołuje sprzeczne opinie zarówno u podchorążych jak i kadry dydaktycznej i dowódczej, gdyż z jednej strony ogranicza swobodny wybór tematu, literatury, miejsca i czasu, z drugiej zaś przystosowuje studiujących /w sposób zorganizowany/ do nowej sytuacji życiowej istniejącej w warunkach szkoły oficerskiej.

8/ Por. Rozkład zajęć dla podchorążych WSOWZ na okres 1-31 marca 1982 r.

9/ Por. Podstawowe założenia procesu kształcenia podchorążych wyższych szkół oficerskich. Warszawa. Inspektorat Szkolenia. s. 8 i 20-22.

W wyniku przeprowadzonych badań wśród podchorążych I, II i IV roku studiów, oraz kadry dydaktycznej i dowódczej, przeważająca większość respondentów uważa, że nauka własna winna odbywać się całkowicie samodzielnie bez określania miejsca i czasu. Wyniki badań przeprowadzonych wśród podchorążych i kadry przedstawia tabela nr 2.

Z badań wynika, że nauka indywidualna prowadzona w dowolnym miejscu i czasie ma najwięcej zwolenników zarówno wśród podchorążych /79,7 %/ jak i kadry dydaktycznej 61 %. Dowódcy pododdziałów w ilości 39 % wypowiadają się za nauką indywidualną, ale prowadzoną w wyznaczonym miejscu. Motywują to brakiem dyscypliny w uczeniu się przez podchorążych. Widać jest wyraźnie, że im wyższy rok studiów, tym mniej podchorążych akceptuje naukę własną odbywającą się w wyznaczonym miejscu i grupach szkoleniowych. Wzrasta natomiast ilość pragnących uczyć się w dowolnie wybranym przez siebie miejscu i czasie. Na I roku studiów za tego typu organizacją nauki własnej opowiada się 65 % respondentów, na II roku ilość ta wzrasta do 82,3 %, natomiast na IV roku studiów 91,7 %. Najmniej zwolenników ma uczenie się podczas godzin nauki własnej w zorganizowanych grupach szkoleniowych. Na I roku studiów za tego rodzaju uczeniem się opowiada się 3,3 % badanych podchorążych, na II roku 3 %, natomiast IV rocznik tego rodzaju sposób uczenia się podczas nauki własnej uważa za anachronizm. Wśród kadry dydaktycznej 12,5 % respondentów stwierdza konieczność istnienia tego rodzaju formy uczenia się szczególnie na I roku studiów, uzasadniając swoje wypowiedzi nieumiejętnością efektywnego wykorzystywania czasu nauki własnej przez podchorążych. Natomiast ci ostatni wyższość uczenia się nieskrępowanego ani czasem ani miejscem uzasadniają bardzo różnorodnie np. 1) "Dysponując czasem i miejscem mogę się uczyć tak jak mi to odpowiada, nie muszę wysłuchiwać o czym inni rozmawiają." 2) "Mogę korzystać ze wszystkich dostępnych w szkole źródeł i wybierać sobie takie miejsce jakie mi odpowiada". 3) "Aby człowiek mógł się uczyć musi mieć spokój i kąć, w którym jest mu dobrze, gdzie panuje odpowiednia atmosfera". 4) "Jak się przez cały czas przebywa z plutonem, to już jest się zmęczonym tym kolektywnym życiem".

Tabela nr 2.

Lp.	Organizacja nauki własnej w opinii badanych podchorążych i kadry	Ogółem	Rok studiów						Profil		Kadra		
			I		II		IV		ogólno-wojsk. tycz.	%	Do wód- cza	%	Dy- dak- ty- czna %
			Ilo- ść odp.	%	Ilo- ść odp.	%	Ilo- ść odp.	%					
1.	Indywidualnie w dowolnym czasie i miejscu	79,7	39	65	107	82,3	55	91,7	78,5	82,7	35	61	
2.	Indywidualnie w wyznaczonym miejscu	13,8	15	25	17	13,1	2	3,3	11,5	9,5	39	23	
3.	W grupach szkoleniowych	2,1	2	3,3	4	3	-	-	1,5	2,8	19	12,5	
4.	Inne propozycje	3,8	3	5	2	1,6	3	5	6	6	5	3,5	
5.	Brak odpowiedzi	0,6	1	1,7	-	-	-	-	2,5	-	2	-	
Razem		100,0	60	100,0	130	100	60	100	100,0	100,0	100	100	

Taka nauka własna odbywająca się całkowicie samodzielnie bez określania czasu i miejsca ułatwia im /taka jest generalnie opinia badanych/ uczenie się, jej organizację i osiągnięcie lepszych wyników, bardziej odpowiada indywidualnym potrzebom i możliwościom uczących się podchorążych. Pobudza ich do większej samodzielności, daje poczucie odpowiedzialności i pozwala "czuć się dorosłym". Nie wytwarza atmosfery przypisu uczenia się, znosi subiektywne ujemne poczucie przymusu i eliminuje czynnik przekazowy. Poza tym umożliwia lepsze wykorzystanie czasu, zwiększa możliwość wykorzystania środków dydaktycznych. Sprzyja stworzeniu odpowiedniej atmosfery uczenia się i poprawia warunki ubiegania się o wynik w sposób nieskrępowany. Pozwala "czuć się studentem". Nie zmusza do "udawania, że się uczę". Daje możliwość równoczesnego odprężenia psychicznego.

Prezentowane tu stanowisko podchorążych, polegające na preferowaniu organizacji nauki własnej przebiegającej w sposób odmienny od dotychczas istniejącej tzw. niekierowanej nauki własnej znajduje poparcie wśród 61 % wykładowców i 35 % dowódców pododdziałów. Jeszcze większą wagę zarówno kadra dydaktyczna jak i podchorążowie przywiązują do warunków, w jakich ma się odbywać nauka własna, do czasu i umiejętności samodzielnego uczenia się, do stosunku i roli kadry dydaktyczno-wychowawczej w procesie szkolenia, dostrzegając w tych elementach czynniki wpływające na efekty pracy samodzielnej rozpatrywane w aspekcie realizacji celów kształcenia. Sprawy te omawiane będą w dalszej części tego rozdziału pracy.

2.4. Czas nauki własnej i jego wykorzystanie przez podchorążych na pracę samodzielną

Limit czasu przewidziany dla podchorążych na naukę własną zgodnie z obowiązującym w WSOWZ porządkiem dnia, wynosi cztery godziny lekcyjne dziennie ^{10/}. W czasie tym organizowane są dodatkowo takie przedsięwzięcia jak: praca masowo-sportowa, zajęcia kulturalno-oświatowe oraz wszelkiego rodzaju

^{10/} Por. Porządek dnia dla pododdziałów WSOWZ z dnia 1.10.1981r.

treningi 11/.

Aby określić faktyczny czas pracy samodzielnej podchorążych, zarówno w sensie wielkości tego czasu, jak i pory doby przeprowadzono wśród 250 podchorążych wszystkich roczników dobranych metodą losową badania przy pomocy których starano się ustalić:

- ile czasu dziennie potrzeba podchorążemu na dobre przygotowanie się do zajęć w dniu następnym?;
- czy czas nauki własnej jest wystarczający i w jakim stopniu racjonalnie jest wykorzystywany?;
- rzeczywistą częstotliwość pracy samodzielnej w ciągu doby.

Celem uzyskania odpowiedzi na te pytania, przeprowadzono wśród podchorążych i kadry dydaktyczno-wychowawczej badania, w których posłużono się kwestionariuszem. Jako dodatkowe narzędzie badawcze wykorzystano "dzienniki nauki własnej" wypełnianie przez podchorążych oraz przeprowadzono wywiad i dokonano obserwacji. W "dziennikach nauki własnej" podchorążowie odnotowywali wszystkie czynności wykonywane przez nich w godzinach popołudniowych. Następnie dokonano zsumowania czasu uczenia się poszczególnych podchorążych, w wyniku czego otrzymano rzeczywisty czas pracy samodzielnej podchorążych. Czas ten kształtuje się różnie. Wyniki przedstawia tabela nr 3.

Podobne badania przeprowadzone między innymi w latach 1977-79 przez Katedrę Pedagogiki WAP we wszystkich WSO wskazują, że podchorążowie studiujący w WSO poświęcają samodzielnej pracy 1 godz. 50 minut dziennie /średnia dla wszystkich uczelni/. W tych 110-ciu minutach zawarta jest zarówno nauka własna w godzinach popołudniowych, jak i samokształcenie w porze przedpołudniowej, a także praca samodzielna w czasie nie określonym przez uczelnię. Czas pracy samodzielnej jest bardziej

11/ Por. Rozkłady zajęć dla podchorążych WSOWZ w roku akademickim 1981/82.

CZAS PRACY SAMODZIELNEJ PODCHORAŻYCH

Lp.	Czas	Badania ankietowe /%/	Dziennik nauki własnej /%/
1.	do 1 godziny	15,5	19,5
2.	powyżej 1 do 2 godzin	65,5	69,5
3.	powyżej 2 do 3 godzin	12	9,4
4.	powyżej 3 godzin	6	1,6
5.	brak odpowiedzi	1	-
	Razem	100,0	100,0

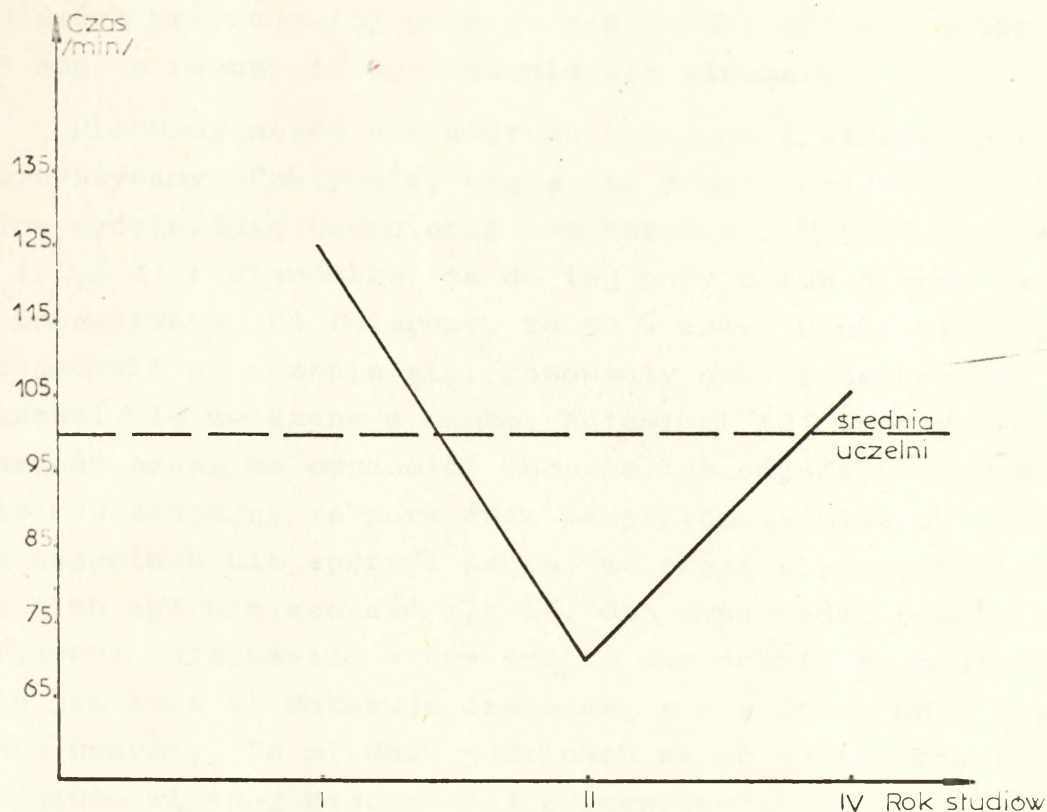
zróżnicowany na poszczególnych rocznikach, przedstawiony jest on na rysunku nr 1. Z rysunku wynika, że najwięcej czasu /czasu rzeczywistego uczenia się/ na pracę samodzielną poświęcają podchorążowie I rocznika /125 minut/, następnie IV /105 min./ natomiast czas samodzielnej pracy podchorążych II rocznika /70 min./ przebiega poniżej średniej /100 min./.

Analizując porządek dnia ^{12/} oraz plan zajęć popołudniowych ^{13/} określiliśmy czas nauki własnej; wynosi on 14,5 godziny /astronomicznej/. Po odliczeniu czasu przeznaczonego na działalność kulturalno-oświatową, pracę masowo sportową, analizę dyscypliny, obliczono rzeczywisty czas nauki własnej wynosi on 475 minut /8 godzin astronomicznych/. Średnia tygodniowa czasu uczenia się podczas nauki własnej wynosi 95 minut /1 godz. 35 minut astronomicznych/. Porównując tę średnią ze średnią szkoły otrzymaną z badań kart nauki własnej - wynosi ona około 100 minut tj. 1 godz. 40 minut /astronomicznych/, możemy stwier-

^{12/} Por. Porządek dnia dla pododdziałów WSOWZ z dnia 1.10.1981r.

^{13/} Por. Plan zajęć popołudniowych i przydział obiektów szkolnych na naukę własną dla pododdziałów WSOWZ na rok szkolny 1980/81.

Średni czas trwania nauki własnej na poszczególnych latach studiów

dzić, że są one bardzo zbliżone. Oznacza to, że czas przewidziany na naukę własną jest czasem niewystarczającym na przygotowanie się do zajęć przez podchorążego. Faktycznie tylko 7 % badanych podchorążych zawsze może zdążyć z opracowaniem materiałów na nauce własnej, 62 % badanych twierdzi, że nie zawsze zdąży opracować potrzebne materiały, natomiast 31 % stwierdza, że nigdy nie nadąży z opracowaniem materiałów podczas nauki własnej i robi to kosztem innych zajęć. Podobnie zróżnicowane są poglądy kadry dydaktyczno-wychowawczej na temat wielkości czasu potrzebnego na pracę samodzielną odbywającą się w ramach nauki własnej. 22,5 % badanych wykładowców i 54 % dowódców pododdziałów uważa, że wyznaczona ilość godzin nauki własnej jest wystarczająca.

Natomiast 52,5 % wykładowców i 18,5 % dowódców pododdziałów uważa, że czas nauki własnej jest zbyt mały. Pozostali respondenci w ilości 25 % ze strony wykładowców i 27,5 % ze strony dowódców nie ma wyrobionego zdania na ten temat. Biorąc pod

uwagę indywidualne zdolności, umiejętności uczenia się, zaangażowanie oraz stawiane przed podchorążymi wymagania wynikające między innymi ze specyfiki życia wojskowego należy uważać, że z dwóch przynajmniej powodów czas nauki własnej w WSO nie jest czasem rzeczywistego uczenia się słuchaczy.

Pierwszy powód dla którego czas nauki własnej nie jest wykorzystywany efektywnie, wiąże się z usposobieniem i indywidualną wydolnością psychiczną podchorążego. Na 250 respondentów tylko 41 stwierdziło, że do tej pory 2 lub 3 razy uczyli się intensywnie, 88 twierdzi, że 50 % czasu nauki własnej przeznaczyci na uczenie się, pozostały czas przeznaczyci na czynności nie związane z nauką. Natomiast 121 badanych traciło większość czasu na czynności uboczne lub odpoczynek. Podchorążowie stwierdzają, że pora dnia po przedpołudniowych intensywnych zajęciach nie sprzyja nauce, że czują się zmęczeni, a wielu z nich ogarnia senność /74 %/. Oto wypowiedzi badanych podchorążych: "Nie zawsze w tym czasie mam ochotę na naukę", "Nie lubię jak ktoś mi nakazuje czego mam się w danym dniu czy godzinie uczyć", "Po siedmiu godzinach zajęć jestem zmęczony i na nauce własnej najczęściej odpoczywam", "Niedopowiednia pora dnia na uczenie się", "Lubię uczyć się wieczorem".

Ponadto w czasie nauki własnej występują liczne zakłócenia. Najczęściej podchorążowie skarżą się, że w nauce własnej przeszkadza im jej zbiorowy charakter /46,5 %/, warunki lokalowe /28,5 %/, meldowanie i inne formy regulaminowego zachowania związane z nadzorem i kontrolą nauki /16,5 %/.

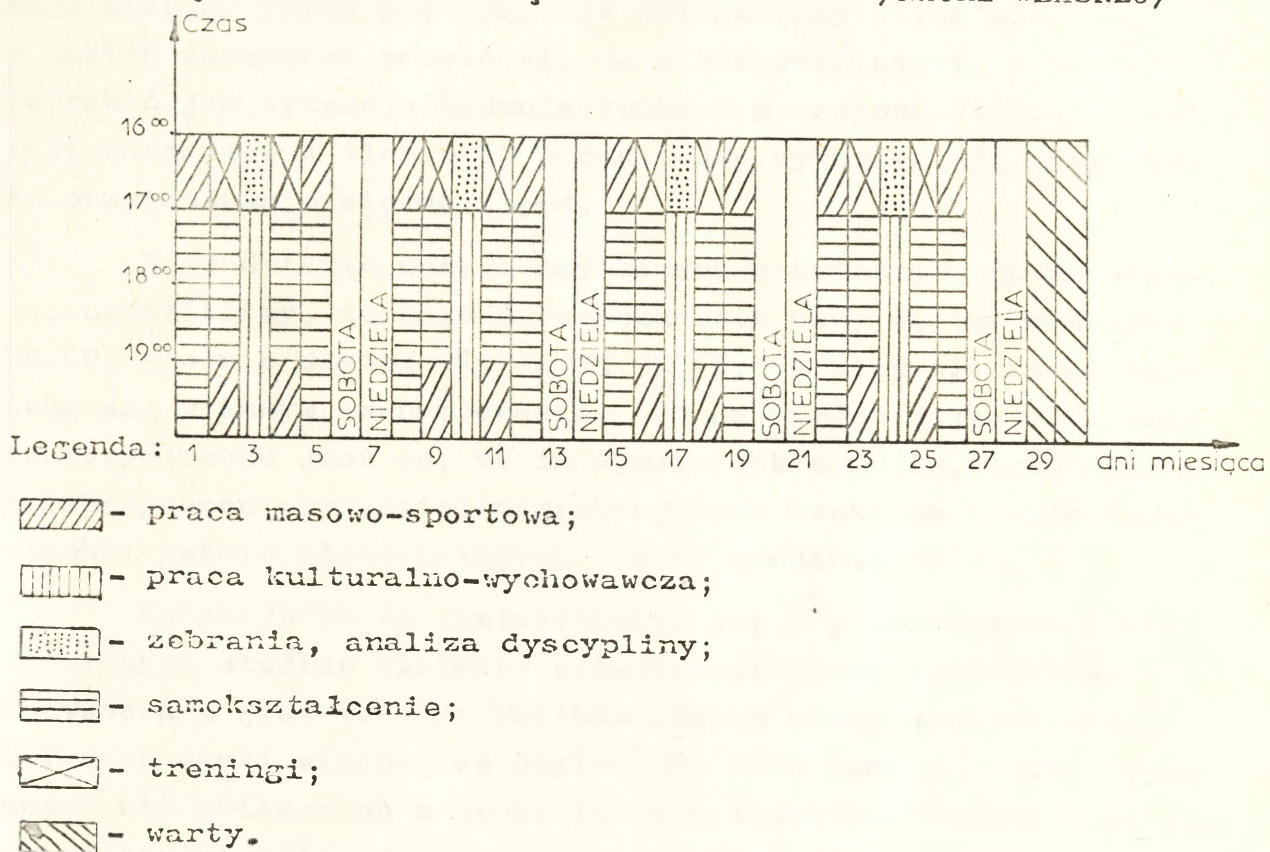
Drugi powód dla którego czas nauki własnej nie może być traktowany jako rzeczywisty czas nauki własnej, wiąże się z nie zawsze konsekwentnym przestrzeganiem porządku dnia przez przełożonych.

W badaniach najczęściej spotykaliśmy się z wypowiedziami respondentów typu: "Czas przeznaczony na naukę własną w bardzo małym stopniu jest przestrzegany, przeznaczają się go albo na czyszczenie broni, albo na rozbudowę bazy", "Czasami zastanawiam się, co jest ważniejsze w tej szkole, nauka czy sprzątnięcie rejonów".

Z powyższych powodów czas wykorzystywany przez podchorążych na nauce własnej jest w rzeczywistości dużo niższy od przewidywanego czasu w porządku dnia i uzależniony jest między innymi od przyjętego schematu /planu/ zajęć popołudniowych.

Rysunek nr 2

MIESIĘCZNY ROZKŁAD ZAJĘĆ POPOŁUDNIOWYCH /NAUKI WŁASNEJ/

Wynika z niego, że do podstawowych zajęć odbywających się kosztem nauki własnej należą:

- praca kulturalno-wychowawcza;
- praca masowo-sportowa;
- informacje polityczne, analiza dyscypliny, zebrania;
- zajęcia w ramach kursu religioznawczego itp.

Ponadto w czasie planowanym w porządku dnia na naukę własną bywają doraźnie organizowane różnego rodzaju przedsięwzięcia wynikające z potrzeb szkoły lub pododdziału, jak np: odczyty, pogadanki, alarmy, praca gospodarcza, odprawy itp.

To równocześnie wyjaśnia, dlaczego tylko 7 % respondentów może zdążyć z opanowaniem materiału podczas nauki własnej. W ten oto sposób nie są między innymi osiąganymi cele kształcenia. Poza tym poprzez niewykorzystanie swoich potencjalnych możliwości podchorążowie zadają sobie pytanie "Co tu jest ważniejsze nauka czy praca?". Wprawdzie nie oznacza to, iż przestają rozumieć cele kształcenia, ale zachodzi niebezpieczeństwo kształtowania się w nich zmniejszonych wymagań wobec samego siebie. Tylko podchorążowie posiadający silną wolę mogą w takich warunkach zmusić się do efektywnej nauki, a potrafi to robić jak wykazują badania tylko 7 % respondentów. Pozostali natomiast w ilości 93 % dodatkowo wykorzystują inny czas na przygotowanie się do zajęć.

Na podstawie danych uzyskanych z dziennika nauki własnej ustaliliśmy, że 46,5 % respondentów uczy się po godzinie 20.00, ale nie dłużej jak do 23.30, 9,5 % uczy się rano, inni uczą się w innym wolnym czasie, lub na innych zajęciach. Charakterystyczne jest to, że im wyższy rok studiów, tym bardziej maleje procentowy udział nadrabiających braki na innych zajęciach i rośnie ilość uczących się po godzinie 20.00.

Wskazuje to na kształtowanie się u podchorążych w miarę trwania studiów swoistej organizacji pracy samodzielnej. Podyktowane jest to zbyt krótkim czasem pracy samodzielnej w ramach nauki własnej ze względu na wykonywanie innych czynności nie związanych z nauką lub z całkowitym brakiem tego czasu. A oto niektóre fragmenty wypowiedzi badanych dotyczące gospodarowania czasem uczenia się:

Adam W. średnia 4,20, "Lubię uczyć się nocą, chociaż teraz raczej nie. Teraz uczę się zazwyczaj do 23.00, najpóźniej do 23.30. W cywilu lubiłem uczyć się dłużej nocą, sprawiało mi to i przyjemność i zawsze byłem przygotowany do lekcji".

Wiesław C. średnia 4,36; "Nie podoba mi się ściśle oznaczanie nauki własnej. Uważam, że nie należy zmuszać do nauki w określonym miejscu i czasie. Każdy posiada indywidualny sposób przyswajania wiedzy, zmuszanie do nauki w zaplanowanych godzinach jest bezcelowe".

Bogdan Z. Średnia 4,18; "przychodząc do tej szkoły myślałem, że liczy się tu przede wszystkim nauka, że tym człowiek może się wykazać. Niestety to jest daleko z tyłu, tu liczą się tylko porządki i zdolność do pracy. Myślę, że na pracę to jeszcze jest czas. Jak skończymy szkołę to powinno się nas oceniać za pracę i wyniki, ale teraz to przede wszystkim za naukę".

Krzysztof Z. Średnia 4,40; "Średnio na naukę do tej pory poświęcałem 2-3 godziny, teraz więcej. Jednak nigdy nie lubię zmuszać się do nauki w wyznaczonej godzinie, uczę się najwcześniej po kolacji, mam wówczas względny spokój i ciszę".

Z badań wynika, że wielu podchorążych uczy się wieczorem lub w nocy tylko dlatego, że panuje wtedy spokój i lepiej mogą się skoncentrować. Poza tym znaczna część respondentów /36,5 %/ przyzwyczała się do tak późnej pory uczenia się już w szkole średniej. Część badanych /9,5 %/ uczy się bardzo rano uważając, że w tym czasie najwięcej i najszybciej przyswaja sobie wiedzę. Podobne badania przeprowadzone na uczelniach cywilnych przez J. Parafiniuk-Sowińską wykazują, że studenci również bardzo często uczą się późnym wieczorem i nocą, a bardzo wielu z nich miewa stałe godziny na te czynności ^{14/}. Uczenie się w tych godzinach nie jest zjawiskiem pozytywnym, powoduje to w dniu następnym przemęczenie fizyczne i psychiczne. Uwidacznia się to szczególnie na zajęciach prowadzonych w salach wykładowych, gdzie część podchorążych śpi lub drzemie podczas wykładów, a tym samym efektywność uczenia się na zajęciach spada do minimum. Z przeprowadzonych badań wynika, że średni czas uczenia się podchorążych zawarty jest w granicach 2 godzin dziennie. Nie jest to dużo w porównaniu do czasu uczenia się studentów na uczelniach cywilnych. J. Parafiniuk-Sowińska stwierdziła, że "około 70 % studentów filologii rosyjskiej uczy się przeciętnie 3-6 godzin dziennie, około 64 % studentów filologii polskiej 4-6 godzin, a większość badanych uczy się 2-4 godziny dziennie ^{15/}".

^{14/} J. Parafiniuk-Sowińska: Struktura i efekty samodzielnego studiowania. Poznań 1976 r., s. 107-108.

^{15/} Tamże, s. 106.

Porównywanie czasów przeznaczonych na uczenie się podchorążych i uczenie się studentów uczelni cywilnych jest rzeczą trudną, ponieważ studenci oprócz zajęć często dydaktycznych nie są obciążeni dodatkowymi czynnościami. Natomiast podchorążym oprócz przyswajania wiadomości czysto teoretycznych powinien posiąść szereg umiejętności niezbędnych do wykonywania zawodu oficera. Poza tym musi wykonywać szereg czynności wynikających ze specyfiki życia wojskowego /warty, służby, prace gospodarcze itp./. Ale mimo tych uwarunkowań należy poczynić kroki natury organizacyjnej i metodycznej by zapewnić podchorążym większą swobodę w dysponowaniu czasem pracy samodzielnej i by wadliwa organizacja procesu szkolenia nie powodowała uszczerbku w realizacji celów kształcenia. Potwierdzeniem powyższych badań są badania przeprowadzone w WSOWZ przez Zespół Badań Metodyki Nauczania ^{16/} wykazujące tę ogólną dolegliwość jaką jest wadliwa organizacja procesu szkolenia "w wyniku której podchorążowie obciążeni są innymi obowiązkami nie związanymi z nauką /tak twierdzi 31,2 % badanych/. Taki sam procent badanych twierdzi, że mają mało czasu na naukę własną, która często jest zrywana bądź przerywana. Niewątpliwie problem istnieje, gdyż wskazują wykładowcy, że "około 50 % słuchaczy przychodzi na zajęcia nieprzygotowanych. W niektórych pododdziałach zauważa się różnicę interesów między szefami kompanii, a dowódcami. Pierwszym głównie idzie o porządek, drugim o przodownictwo. Zaś przekrojowo w semestrze sprawa porządków układa się niejako na pierwszym miejscu w stosunku do procesu dydaktycznego. Większość badanych wyraża opinię, że nauka własna zaczyna się dopiero w trakcie sesji" ^{17/}.

Zdecydowana większość respondentów /87 %/ potwierdza to zdanie motywując swoją wypowiedź nieodpowiednią organizacją czynności popołudniowych i zabieraniem czasu przeznaczonego na naukę własną celem wykonywania innych czynności. Zdaniem wielu

16/ Zespół Badań Metodyki Nauczania. Przyczyny wykruszalności podchorążych ze studiów WSOWZ w roku szkolnym 1978-79. Wrocław 1980 r., S-1379/2.

17/ Tamże, s. 36.

badanych /57,5 %/ ściśle określenie miejsca i czasu nauki własnej nie przyja efektywnemu uczeniu się, ale powoduje niepotrzebną stratę czasu. Podchorąży II rocznika twierdzi: "...próby ze strony przełożonych polegające na planowaniu nauki własnej, mające być bodźcem mobilizującym do lepszej nauki są w praktyce antybodźcami". Wielu w ramach nauki własnej chciałoby korzystać z podręczników i instrukcji na miejscu w czytelni. Niestety - napotykają na trudności związane z niemożliwością opuszczenia pomieszczenia przydzielonego na naukę własną ponieważ "podczas uczenia się należy siedzieć na miejscu", poza tym pomieszczenia czytelni są zbyt małe /jednorazowo z czytelni może korzystać około 30 podchorążych/. W związku z tym zadaliśmy podchorążym i kadrze pytanie dotyczące przeciętnej ilości czasu potrzebnego na przygotowanie się podchorążego do zajęć /seminariów/. Wyniki przedstawiono w tabeli nr 4.

Tabela nr 4.

CZAS PRZYGOTOWANIA SIĘ DO ZAJĘĆ /SEMINARIÓW/

Lp.	Czas	Podchorążowie		Wykładowcy
		Tu %	Tp %	Tp %
1.	do 1 godziny	15,5	7,5	4,5
2.	od 1,1 do 2 godzin	65,5	54,5	41,5
3.	od 2,1 do 3 godzin	12	18,5	22
4.	powyżej 3 godzin	6	17,5	20
5.	brak odpowiedzi	1	2	12

Tu - czas rzeczywistego uczenia się;

Tp - czas potrzebny na przygotowanie się do zajęć /seminarium/.

Z przedstawionych danych wynika, że czas rzeczywisty pracy samodzielnej potrzebny na przygotowanie się do zajęć /seminaria, ćwiczenia/ jest zbliżony do rzeczywistego czasu uczenia się. Wynika stąd wniosek, że podchorążowie przeznacza-

ją czas pracy samodzielnej na przygotowanie się tylko do seminariów lub ćwiczeń. Tylko najlepsi uczą się na bieżąco bez względu na to, czy w następnym dniu jest seminarium, czy nie. Średni czas według opinii podchorążych i wykładowców zawarty jest w granicach 2-3 godzin. Jeżeli w następnym dniu będzie więcej niż jedno seminarium czy ćwiczenie to przygotowanie się do nich wymaga więcej czasu niż jest to zagwarantowane w porządku dnia. W oparciu o plan korelacji ^{18/} dokonaliśmy obliczenia średnich miesięcznych obciążenia zajęciami podchorążych szkolonych roczników /III rocznik - studia przemienne/ w postaci seminariów i ćwiczeń. Przyjmując średnio 22 dni szkoleniowe w miesiącu wyliczyliśmy, że na I rok studiów przypada miesięcznie 19,5 zajęcia, którego średni czas trwania wynosi 145 minut tj. ponad 3 godziny lekcyjne. Przyjmując analogiczną ilość dni szkoleniowych na II roku studiów otrzymamy średnio miesięcznie 16,3 zajęcia, którego średni czas trwania wynosi cztery godziny lekcyjne. Na IV roku ilość zajęć tego typu wynosi średnio 15, a średni czas trwania tego typu zajęcia wynosi 143 min, ale z tego wynika przeciętnie, że w każdym dniu wypada jedno seminarium lub ćwiczenie. Co znaczy to w praktyce pisaliśmy o tym na stronie poprzedniej. Podobne problemy rozważane są przez cywilnych pracowników naukowych, którzy rozpatrują "naukę własną" studenta w oparciu o obciążenia dydaktyczneienne, tygodniowe czy miesięczne.

J. Zarzycka-Skrzypek pisze, że władze Politechniki Warszawskiej ustaliły, aby tygodniowe obciążenie studenta zajęciami programowymi nie przekraczały 34 godzin. Na samodzielną pracę przeciętnemu studentowi powinno wystarczyć około 20 godzin ^{19/}. Jeszcze większą ilość czasu na pracę samodzielną studentów proponował K. Zajac z Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Krakowie. Twierdzi on, że student powinien mieć zapewnione około 24 godzin tygodniowo na samodzielne zdobywanie wiedzy, co wynosi około 4 godzin dziennie ^{20/}.

18/ Patrz: Plan korelacji przedmiotów szkoleniowych WSOWZ na rok szkolny 1981/82 sygnatura 461/44/81.

19/ Por. J. Zarzycka-Skrzypek, O budżecie czasowym studenta, s. 65.

20/ Por. K. Zajac, Analiza..., op.cit., s. 62.

ILOŚĆ SEMINARIÓW I ĆWICZEŃ W MIESIĄCU

		M I E S I Ą C																								
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII													
		R O D Z A J Z A J Ę C I A																								
Rok studiów	C	S	C	S	C	S	C	S	C	S	C	S	C	S												
I	$\frac{14}{2,3}$	2	$\frac{15}{3}$	1	$\frac{19}{19}$	2	$\frac{4}{2,4}$	-	-	20	$\frac{2}{2,3}$	3	-	-	2	$\frac{14}{3,2}$	2	-	2	$\frac{23}{2,2}$	4	$\frac{15}{2,2}$	3	$\frac{3}{1,3}$		
II	$\frac{11}{3,7}$	4	$\frac{3}{3,1}$	1	$\frac{12}{3,2}$	3	$\frac{8}{3,5}$	5	$\frac{2,2}{2,2}$	1	$\frac{1}{2}$	2	23	$\frac{1,8}{1,8}$	1	$\frac{32}{1,8}$	3	$\frac{18}{2,4}$	2	$\frac{3}{2,7}$	-	-	4	$\frac{14}{1,9}$	3	$\frac{1}{1}$
IV	$\frac{14}{3,1}$	-	$\frac{14}{3,2}$	1	$\frac{16}{4}$	2	$\frac{24}{2,9}$	-	-	3	$\frac{1}{2}$	3	21	$\frac{4,6}{4,6}$	1	$\frac{8}{5,5}$	1	-	-	-	-	-	-	$\frac{13}{3}$	1	$\frac{1}{4}$

licznik - ogólna ilość zajęć w miesiącu

mianownik - średni czas trwania zajęcia w godzinach lekcyjnych

c - ćwiczenia;

s - seminaRIA.

Przyjęcie określonych norm obciążenia podchorążych zadaniami dydaktycznymi w czasie pracy samodzielnej powinno stanowić podstawę do planowania zajęć w tygodniu, miesiącu. Będzie ono zapobiegać spiętrzaniu się w jednym dniu zajęć wymagających dużego nakładu pracy podchorążych, np. dwóch seminariów w jednym dniu, lub też planowaniu dzień po dniu różnych form zajęć z tego samego przedmiotu.

Korelacja ta zezwoli na efektywniejsze wykorzystanie czasu nauki własnej podchorążych. Niezależnie od tego czy będąca wyrazem tej efektywności wydajność uczenia się w czasie jest następstwem zdolności podchorążych, czy też połączonej z zaangażowaniem umiejętności wykorzystania czasu, fakt ten wymaga uwzględnienia w organizacji zajęć popołudniowych. Skoro bowiem w praktyce kształcenia szczególnie uzdolnionych stosuje się indywidualny program studiów można, a nawet ze względów pedagogicznych i wychowawczych należy sprawę samodzielnej pracy podchorążych potraktować szeroko i umożliwić swobodne dysponowanie czasem.

2.5. Warunki bytowe i ich wpływ na wyniki uczenia się

Następstwem organizacji obowiązkowej nauki własnej jest przydzielenie grupom szkolnym podchorążych określonych miejsc uczenia się, czyli tzw. warsztatu pracy. Miejsce to rzutuje poważnie na efekty pracy i obciążenia, a pośrednio również na wypoczynek studenta ^{21/}. Znaczenie miejsca pracy i jego wpływ na końcowy wynik uczenia się, czyli ostatecznego zrealizowania zakładanych celów kształcenia omawiają przede wszystkim autorzy podręczników z zakresu metodyki pracy umysłowej ^{22/}, a także szereg autorów zajmujących się problemami dydaktyki szkoły wyższej ^{23/}. Zwracają oni uwagę na posiadanie oddzielnego sto-

21/ Por. A. Zawadzka, Obciążenie nauką a czas wolny studentów uniwersytetów, "Dydaktyka szkoły wyższej" nr 1, 1974 r.

22/ Problemy te omawiają m.in. Z. Pietrasiński, Sztuka uczenia się. Rozdział VII, J. Rudniański, SOS dla ucznia, NK Warszawa 1977 r., rozdział III, pkt 4.

23/ Por. Z. Pietlińska, Zarys... op.cit., s. 102.
M. Siemiński, Środowisko... op.cit., s. 98-101.

lika czy też własnego miejsca do nauki, odpowiednie oświetlenie, zagęszczenie w pokoju itp. Wiele wysuwanych przez nich postulatów w tym zakresie to wręcz "utopia" zarówno w warunkach uczelni cywilnych jak i uczelni wojskowych, z czego zdają sobie sprawę i sami autorzy poszczególnych opracowań. Możliwe są one jedynie do spełnienia w warunkach domowych. W warunkach uczelni wojskowych długo jeszcze nie będzie można zapewnić podchorążym warunków opisywanych w podręcznikach z technologii pracy umysłowej. Toteż poszczególne grupy podchorążych uczą się w rozmaitych pomieszczeniach: w salach wykładowych, czytelniach, świetlicowym izbach żołnierskich i innych pomieszczeniach charakteryzujących się bardzo zróżnicowanymi warunkami, istotnymi ze względu na efektywność uczenia się.

Na podstawie dzienników nauki własnej, ustaliliśmy gdzie najczęściej uczyli się podchorążowie WSOWZ w okresie prowadzenia badań. Z zebranych danych wynika, że miejscem uczenia się były:

- sale wykładowe - 54,5 %;
- izby żołnierskie - 42,5 %;
- czytelnie - 0,5 %;
- świetlice - 2,5 %.

Najczęściej podchorążowie wskazywali na sale wykładowe jako miejsce nauki, a następnie na izby żołnierskie. Miejsce uczenia się w rozbiciu na lata studiów przedstawia tabela nr 6.

Tabela nr 6.

MIEJSCE UCZENIA SIĘ PODCHORĄŻYCH WSOWZ A ROK STUDIÓW

Lp.	Miejsce uczenia się	Ogółem %	Rok studiów		
			I	II	IV
1.	Sale wykładowe	54,5	79,5	56,5	12,5
2.	Izby żołnierskie	42,5	6	28,5	82,5
3.	Czytelnie	0,5	4,5	4,5	3,5
4.	Świetlice	2,5	10	12,5	1,5
Razem:		100,0	100,0	100,0	100,0

Przedstawione wyniki wskazują miejsca uczenia się podchorążych trzech roczników. III rocznik nie jest objęty programem szkolenia w garnizonie ponieważ przebywa na rocznej praktyce /studia przemienne/. Jak widać miejsce uczenia się podchorążych uzależnione jest od roku studiów. Podchorążowie I i II rocznika z racji obowiązkowej nauki własnej uczą się najczęściej na salach wykładowych /I rocznik - 79,5 %, II rok - 56,5 %/. Bardzo rzadko korzystają podchorążowie podczas uczenia się z czytelni i gabinetów przedmiotowych. Trudności w korzystaniu z gabinetów przedmiotowych wynikają w zasadzie z tego, że ze względu na sprzęt tam znajdujący się, są one zamknięte lub można z nich korzystać tylko podczas konsultacji, gdy jest obecny jeden z wykładowców. Wiadomo przecież, że uczenie się przedmiotów techniczno-specjalistycznych wymaga korzystania z gabinetów, w których znajdują się przekroje, modele, symulatory i inne środki ułatwiające nabywanie wiedzy, umiejętności i nawyków niezbędnych w obsłudze danego sprzętu. Na ogólne pytania dotyczące warunków bytowych, niewielki odsetek respondentów /około 7 %/, ocenia warunki uczenia się jako dobre, większość /56 %/ określa je jako niezadawalające motywując to między innymi dużą ilością uczących się podczas obowiązkowej nauki własnej /25-30 osób/ na jednej sali. Taki stan rzeczy stwarza trudności w koncentracji uwagi, w skupieniu się na przerabianym materiale, nawet w robieniu notatek. Niekorzystne warunki lokalowe uczenia się uciążliwe są szczególnie dla nie mających możliwości zmiany miejsca nauki własnej, a więc podchorążych I i II roku studiów. Obecna sytuacja jest prawie że identyczna, jak sytuacja istniejąca w roku 1979, czego potwierdzeniem są wyniki badań ^{25/}, w których na pytanie dotyczące warunków zakwaterowania 38 % oceniło je jako pozytywne /wobecnie 41 %/, 19 % jako złe /obecnie 23 %/. Sprawa zakwaterowania stała się dla wielu podchorążych palącym problemem, który utrudnia odpoczynek, naukę i rozrywkę. Bardziej obrazowego kształtu warunków bytowych WSOWZ dostarczają wyniki badań przedstawione w tabeli nr 7.

25/ Zobacz. Badania ankietowe opracowane przez ppłk.dr. B. Dziubę na temat: Warunków studiów, wymogów dyscypliny, porządku wojskowego oraz praw i obowiązków podchorążych. Wrocław 1979, S-Pf/1343/4.

Tabela nr 7.

Treść pytania	Odpowiedź	Rok studiów			
		I	I	II	IV
		1979	1982	1982	1982
Co sądzisz o warunkach bytowych w WSOWZ, w tym: - wyżywienie	bardzo dobre	11	16	9	7
	dobre	47	27	58	31
	średnie	37	52	26	50
	złe	5	5	7	12
- zakwaterowanie	bardzo dobre	5	11	9	36
	dobre	33	41	22	36
	średnie	43	32	45	28
	złe	19	16	24	-
- warunki sanitarno-higieniczne	bardzo dobre	4	8	3	41
	dobre	35	44	27	31
	średnie	36	29	53	19
	złe	23	19	17	9
	bardzo złe	2	-	-	1
- możliwości wypoczynku	dobre	21	36	13	36
	średnie	44	22	54	45
	złe	30	15	21	16
	bardzo złe	4	7	-	3
- możliwości korzystania z rozrywek	bardzo dobre	1	3	-	-
	dobre	14	25	31	43
	średnie	45	46	53	48
	złe	37	24	16	9
	bardzo złe	3	2	-	-
- opieka lekarska	bardzo dobra	5	2	9	-
	dobra	30	22	19	41
	średnia	43	60	61	50
	zła	14	13	11	9
	bardzo zła	8	3	-	-

Na podstawie przeprowadzonych badań oraz dokonanych obserwacji można ogólnie stwierdzić, że nieodpowiednie warunki do pracy samodzielnej i niepełne jej zabezpieczenie/wyrażające się w panującej ciasnocie w izbach żołnierskich, niedostatecznym oświetleniu, zbyt niskiej temperaturze panującej w pomieszczeniach, niewystarczającej ilości niektórych wydawnictw oraz niedostępności w pożądanej przez podchorążych porze pomocy naukowych rozmieszczonych w gabinetach przedmiotowych/mają wpływ i rzutują na jej wyniki i efektywność. Przedstawione warunki w bardzo istotny sposób wpływają na proces przystosowania się do warunków studiowania w WSOWZ. Wymaga to dużego zrozumienia i wyrozumiałości kadry dydaktyczno-wychowawczej oraz indywidualnego podejścia do podchorążych, wiele tolerancji, a często dokonania takich przedsięwzięć, które zapewniłyby stymulujący wpływ na zaangażowanie podchorążych w procesie kształcenia.

2.6. Rola kadry dydaktyczno-wychowawczej w procesie wyzwania samodzielności w realizacji celów kształcenia

Zasadniczym celem, do którego powinien dążyć wychowawca, jest nauczenie wychowanków samodzielnego myślenia i działania. Cel ten ma szczególne znaczenie w kształceniu przyszłych oficerów. Cechą charakterystyczną współczesnego procesu dydaktycznego jest dążenie do maksymalnej aktywizacji uczenia w procesie nauczania, czyli nawiązywanie współdziałania na płaszczyźnie nauczyciel - uczeń /podchorąży/. Celowi temu winny służyć podstawowe wiadomości z psychologii i pedagogiki, szczególnie zaś z technologii pracy umysłowej. Jak wynika z badań ankietowych, obserwacji oraz wywiadów przeprowadzonych wśród kadry dydaktycznej, wielu wykładowców, szczególnie młodych, stawiających swe pierwsze kroki w pracy dydaktycznej, nie docenia konieczności postępowania dydaktyczno-wychowawczego opartego na znajomości psychologii, pedagogiki czy socjologii i działa intuicyjnie. Dają temu wyraz i ich publiczne wystąpienia i przeprowadzone badania, gdzie twierdzą, że znajomość problematyki wchodzącej w zakres niektórych dyscyplin wykładanych w WSO, jest wystarczająca do skutecznego nauczania

i kierowania procesami poznawczymi, a tak twierdzi 48 % respondentów. 37,5 % ma odmienny ogólnie rzecz biorąc pogląd, natomiast 14,5 % badanych nie ma na ten temat wyrobionego zdania. W tym między innymi tkwi istotna przyczyna niedoceniań kształcenia psychologicznego i pedagogicznego u podchorążych, którzy w przyszłości mają zostać dowódcami i nauczycielami. Część z nich poświęci się pracy dydaktycznej i tu koło się zamyka. Występujące braki w przygotowaniu kadry dydaktycznej WSO w zakresie psychologii i pedagogiki pociągają za sobą postępowanie sprzeczne nieraz z prawidłowościami wykrytymi przez wyżej wymienione dyscypliny naukowe. Część kadry dydaktycznej /18,5 %/ nie uświadamia sobie zadań swojej pracy dydaktycznej. Przykładem tego są wypowiedzi badanych twierdzących, że ... ich zadaniem nie jest tłumaczenie, wyjaśnianie, lecz wyłącznie sprawdzanie, czy podchorążowie poprawnie rozumieją zlecone im zadania". Trzeba tu dodać, że nie czują się oni zobowiązani do uzasadniania błędności, czy poprawności odpowiedzi, lecz wyłącznie do zapisania oceny negatywnej albo pozytywnej. Doprowadza to do kształtowania wśród podchorążych przekonania, że taka kontrola wyczerpuje obowiązek służbowy wykładowcy. Twierdzi tak 62 % podchorążych I rocznika 49,5 rocznika II i około 41 % rocznika IV. Natomiast pomoc polegająca na wyjaśnianiu, informowaniu pojmowana jest szczególnie przez podchorążych i I II roku studiów /57,5 %/ jako wynik życzliwości, a nie jako jego obowiązek. Przytoczona wypowiedź podchorążego II rocznika, stwierdzającego, że w WSO "nie pomaga się przewyciężyć trudności, tylko wymaga się", jak również wyrazem jego przekonania.

Analiza trudności w percepcowaniu treści programowych zalecanych podchorążym do opanowania upoważnia do stwierdzenia, że są one wynikiem nie tylko niewystarczającego przygotowania wniesionego ze szkoły średniej ^{26/}, ale również niedostatecznie przemyślanych zabiegów części nauczycieli akademickich WSOWZ. Prawidłowo zorganizowana praca dydaktyczna poza przekazywaniem wiedzy na wykładach i zajęciach w terenie uczy również krytycznego myślenia oraz dostarcza informacji będących podstawą do

26/ Zobacz rozdział II, pkt 2.7.

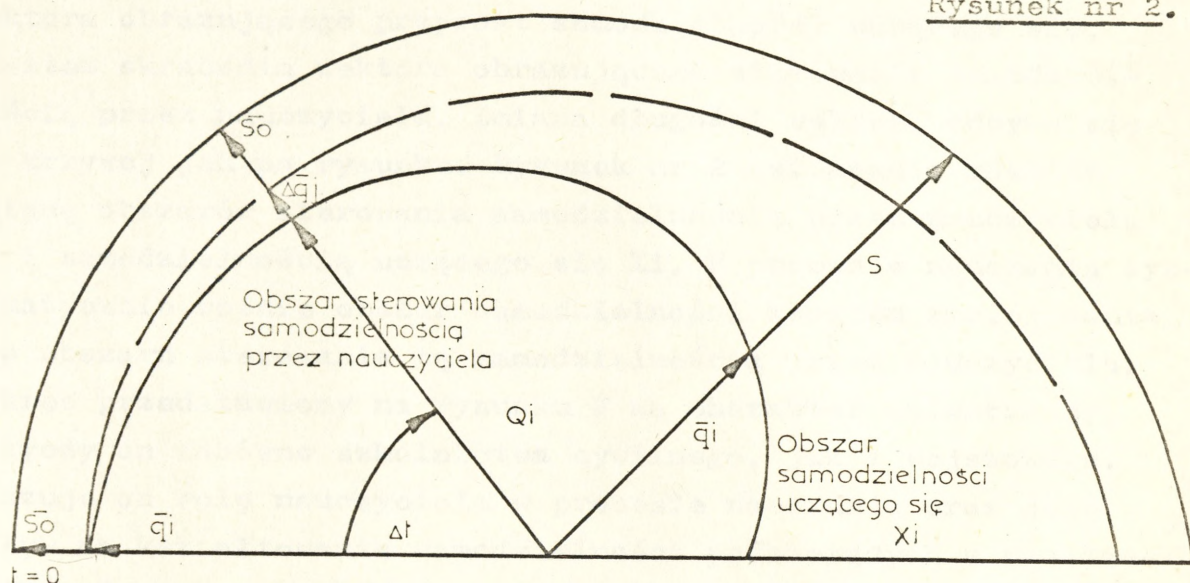
właściwego ukierunkowania samodzielnej pracy podchorążych. Tymczasem podchorążowie, szczególnie I rocznika zarówno wykłady jak i zajęcia w terenie określają jako formy nieznaną im dotąd pracy dydaktycznej. Oni też mają największe problemy z opracowaniem materiału przekazanego im przez wykładowcę podczas zajęć i dodatkowo obciążonych literaturą zaleconą przez prowadzącego zajęcia. Wśród badanych podchorążych występuje stwierdzenie, że zakres materiału, który mają opanować "gwałtownie rozrasta się". Do szybkiego "rozrastania się" materiału w dużej mierze przyczynia się szybkie tempo przekazywania wiadomości. W ten sposób na jednym tylko dla przykładu dwugodzinnym wykładzie, podchorąży otrzymuje dużą dawkę materiału, którą zobowiązany jest samodzielnie przemyśleć, oraz uzupełnić odpowiednią literaturą. Uporanie się z tymi zadaniami wymaga od podchorążych dużego nakładu pracy /rozdział II podpunkt 2.4/, a jednocześnie wskazuje na konieczność bardziej przemyślanego organizowania czynności popołudniowych i rozbudzania poczucia wiary w możliwość wywiązywania się z postawionych przed nimi zadań 27/.

Wartość zajęć z podchorążymi zależy nie tylko od ich treści, ale i przyrostu samodzielności podchorążego podczas trwania studiów. Przyrost ten jest funkcją zbioru metod nauczania stosowanych przez wykładowcę, jak i zbioru cech osobowych i strategii uczącego się. Studiujący w wyższej uczelni mając poza sobą ukończoną szkołę średnią tym samym posiada pewien zasób umiejętności samodzielnego uczenia się, czyli posiada tzw. samodzielność początkową. U poszczególnych jednostek jest ona mniej lub bardziej rozwinięta, ale z reguły

27/ Przez proces kształcenia należy rozumieć proces obejmujący organizację nauczania, uczenia się, studiowania, wychowania i samowychowania oraz sterowanie tymi procesami za pomocą określonego systemu zasad, metod i form dydaktyczno-wychowawczych. Wiodącą rolę w procesie kształcenia odgrywa nauczyciel. "Wojsko Ludowe" nr 9/1980 r.

w początkowym okresie nauczania ^{28/} jest niewielka. W toku nauczania rola samodzielności uczenia się rośnie, maleje natomiast obszar sterowania samodzielnością przez nauczyciela, ale nigdy nie osiągnie wartości zerowej. Zmiany te zarówno w sensie liniowym jak i powierzchniowym ilustruje rysunek numer 2.

Rysunek nr 2.

Przebieg procesu wyzwalań samodzielności u podchorążych /studentów/ podczas studiów

- S - samodzielność uczącego się
- \bar{S}_0 - samodzielność początkowa
- Δt - przyrost czasu w którym realizuje się zmiany w zakresie samodzielności
- \bar{q}_i - wektor sterowania samodzielnością przez nauczyciela
- $\Delta \bar{q}_j$ - przyrost samodzielności u uczącego się
- x - zbiór cech i strategii uczącego się
- Q - zbiór metod nauczania
- t - początek procesu nauczania /rozpoczęcie studiów/

$$S = f / Q, x /$$

$$x = /x_j/ j=1.....n$$

$$Q = /q_i/ i=1.....m$$

28/ Nauczanie - to planowy i zorganizowany proces obejmujący czynności dydaktyczne nauczycieli, ukierunkowany na przekazywanie uczącym się wiedzy ogólnej, ideowo-politycznej i wojskowej oraz rozwijania umiejętności i sprawności posługiwania się nowozdobytą wiedzą w działaniu praktycznym. Nauczanie ma także zapewnić rozwijanie zdolności samodzielnego zdobywania wiadomości i umiejętności niezbędnych w toku służby wojskowej.

W czasie $t = 0$ /początek procesu nauczania w uczelni/ praca uczącego charakteryzuje się tylko samodzielnością początkową. W czasie tym wektor sterowania samodzielnością przez nauczyciela \bar{q}_i ma wartość największą. Po upływie czasu Δt obserwuje się zmniejszenie długości wektora \bar{q}_i o wartość $\Delta \bar{q}_i$, która obrazuje przyrost umiejętności samodzielnego uczenia się podchorążego. Z upływem czasu obserwuje się dalsze wydłużenie wektora obrazującego przyrost samodzielności uczącego się, kosztem skracania wektora obrazującego sterowanie samodzielnością przez nauczyciela. Zmiana długości wektora odbywa się po krzywej jak na rysunku. Rysunek nr 2 uwidacznia również zmianę obszarów sterowania samodzielnością przez nauczyciela Q_i i samodzielnością uczącego się X_i . W procesie nauczania systematycznie rośnie obszar samodzielności kosztem zmniejszania się obszaru sterowania tą samodzielnością przez nauczyciela. Wykres przedstawiony na rysunku 2 ma charakter uniwersalny, dotyczy on zarówno szkolnictwa cywilnego, jak i wojskowego. Ukazuje on rolę nauczyciela w procesie nauczania oraz jego wpływ na kształtowanie samodzielności podchorążych w realizacji celów kształcenia. Po upływie określonego czasu obszar samodzielności podchorążych jest na tyle wystarczający, że może on przy umiejętnym sterowaniu przez nauczyciela i modyfikacji uwarunkowań natury organizacyjnej procesu kształcenia w WSOWZ sam w dużym stopniu wpływać na realizację celów kształcenia. W oparciu o uzyskane wyniki badań, analizę dokumentacji szkoleniowej zakładamy, że po upływie I roku studiów w WSO podchorąży przy spełnianiu warunków organizacyjno-metodycznych, a także zostały założone w eksperymencie dydaktycznym /rozdział III/ będzie posiadał duży wpływ na realizację celów kształcenia.

2.7. Źródła wiedzy wykorzystywane podczas pracy samodzielnej

Wykładnikiem jakiegokolwiek wykształcenia jest odpowiednia dla danego poziomu i specjalności ilość wiedzy, umiejętności i nawyków. Wiedza rzeczowa jest jednym z podstawowych elementów kształcenia w wyższej szkole oficerskiej. Egzekwują ją wykładowcy w czasie zajęć dydaktycznych oraz podczas zaliczeń, kolokwii i egzaminów. Podchorążowie zobowiązani są do opanowa-

nia wiedzy określonej programem studiów oraz specjalności. Wiedzę tę mogą zdobywać wykorzystując różnorakie źródła. W literaturze przedmiotu termin "źródła wiedzy" traktowany jest jako nośnik treści ^{29/}.

Przyjmując za kryterium podziału sposoby przenoszenia informacji, wyróżnia się trzy grupy źródeł wiedzy:

1/ empiryczno-praktyczne /eksperymenty i doświadczenia badawcze, praktyki, działalność społeczno-polityczna, obserwacje/;

2/ wizualne i audiowizualne /telewizja, filmy naukowe itp./;

3/ słowne /podręczniki, skrypty, czasopisma, prelekcje, odczyty, literatura obowiązkowa i uzupełniająca, dyskusje/. ^{30/}

Celem niniejszego podrozdziału było ustalenie przy pomocy przeprowadzonych badań, jakie źródła wiedzy wykorzystują podchorążowie w uczeniu się i z których korzystają najczęściej. Przedmiotem naszych badań były tylko źródła słowne, ponieważ uznaliśmy je za dominujące w procesie kształcenia w uczelni wojskowej. Źródła wizualne i audiowizualne wykorzystywane są w niewielkim zakresie podobnie, jak źródła empiryczno-praktyczne. Przypuszczenia te zostały potwierdzone wynikami badań. Zasadnicze badania przeprowadzono w WSOWZ podczas trwania jednego semestru, wykorzystując w nich jako narzędzia badawcze, "dzienniki nauki własnej" i kwestionariusze.

Uzupełnieniem tych badań były opinie kadry dydaktyczno-wychowawczej zebrane przy pomocy kwestionariusza.

Zadając pytanie badanym podchorążym dotyczące najczęściej wykorzystywanych źródeł w oparciu o które przygotowują się respondenci do zajęć uzyskano następujące wyniki, przedstawia je tabela nr 8.

29/ E. Orlof, Źródła wiedzy rzeczowej studenta /W:/ Nauka własna... .

30/ Tamże, s. 245.

Tabela nr 8.

ŹRÓDŁA WIEDZY WYKORZYSTYWANE PRZEZ PODCHORAŻYCH W CZASIE
PRACY SAMODZIELNEJ

Lp.	Źródło wiedzy	Ilość	%
1.	Notatki własne	96	48
2.	Podręcznik lub skrypt	49	24,5
3.	Periodyki i czasopisma	6	3
4.	Notatki i podręczniki	38	19
5.	Inne źródła	11	5,5
Razem:		200	100,0

Wyniki badań potwierdzają tezę, że najczęstszym źródłem z którego korzystają podchorążowie są własne notatki /48 %/ z podręczników i skryptów korzysta około 24,5 % respondentów. Około 19 % badanych korzysta równocześnie z notatek i podręczników, natomiast z innych źródeł korzysta niewielu bo tylko około 5,5 %. Z tych ostatnich najczęściej korzystają podchorążowie IV rocznika około 76 %, najmniejszy procent stanowili w tym przypadku podchorążowie I roku 12 %. Celem zweryfikowania uzyskanych wyników badań przeprowadzonych w WSOWZ, przy wykorzystaniu kwestionariusza przeprowadzono badania w WSOWInż. i WSOWPanc. Uzyskane wyniki przedstawia tabela nr 9.

Tabela nr 9.

ŹRÓDŁA WIEDZY WYKORZYSTYWANE PRZEZ PODCHORAŻYCH

Lp.	Źródła wiedzy	WSOWPanc.		WSOWInż.	
		Ilość	%	Ilość	%
1.	Notatki własne	54	60	29	48,3
2.	Podręcznik lub skrypt	16	17,7	13	21,6
3.	Periodyki i czasopisma	8	8,9	12	20
4.	Notatki i podręczniki	7	7,7	4	6,6
5.	Inne źródła	5	5,7	2	3,5
Razem:		90	100,0	60	100,0

Z podanych tabel wynika podobieństwo w wykorzystywaniu źródeł uczenia się. Najczęściej wykorzystywanym źródłem są notatki własne WSOWZ - 48 %; WSOWPanc. - 60 %; WSOWInż. - 48,3 % następnie miejsca zajmują podręczniki i skrypty WSOWZ 24,5 %, WSOWPanc. 17,7 %, WSOWInż. 21,6 %. Jedno z ostatnich miejsc zajmują periodyki i czasopisma, motywowane jest to: "Nie korzystam ze źródeł dodatkowych z braku czasu". "Po co mam czytać dodatkowe książki tak i tak wykładowca wymaga tego, co podyktował nam na zajęciach". "Im wierniej odtworzę to co podyktował wykładowca tym lepszą otrzymam ocen". Ciekawe są wypowiedzi wykładowców dotyczące korzystania podchorążych z własnych notatek. Motywują oni tę sytuację następująco: "brak skryptów, a treści podręczników nie pokrywają się z programem" brak czasu na korzystanie z podręczników lub skryptów". Korzystanie z własnych notatek wymaga najmniej czasu na przygotowanie się do zajęć ze względu na duży deficyt czasu na pracę samodzielną podchorążego". "Brak umiejętności korzystania z biblioteki".

Główne przyczyny takiego stanu rzeczy tkwią według wykładowców w tym, że:

- podchorążowie nie potrafią korzystać z podręczników i skryptów;
- występują braki podręczników i skryptów do niektórych przedmiotów i tematów;
- znaczna część podchorążych, mało przykłada się do nauki i uważa, że uczenie się z notatek w zupełności im wystarcza.

Korzystanie z własnych notatek wpływa w dużej mierze na jakość i ilość przyswajanej wiedzy przez podchorążych, a tym samym rzutuje na realizację celów kształcenia i kształtowanie osobowości. Istnienie takiej zależności potwierdzają wyniki badań i przedstawione w tabeli nr 10.

Tabela nr 10.

ZALEŻNOŚĆ POMIĘDZY UZYSKANymi ŚREDNIMI OCENAMI, A CZĘSTO-
TLIWOŚCIĄ KORZYSTANIA Z PODRĘCZNIKÓW LUB SKRYPTÓW

Lp.	Częstotliwość korzystania z podręczników lub skryptów	Średnia ocen			
		3,50-3,99		4,00-5,00	
		Liczba odpowiedzi	%	Liczba odpowiedzi	%
1.	Zawsze	12	13,9	18	20
2.	Często	41	47,5	62	68,9
3.	Rzadko	17	19,8	5	5,5
4.	Nie korzystam	7	8,1	3	3,3
5.	Brak odpowiedzi	9	10,7	2	2,3
Razem:		86	100,0	90	100,0

Tabela nr 11.

ZALEŻNOŚĆ POMIĘDZY UZYSKIWANymi ŚREDNIMI OCENAMI, A CZĘSTO-
TLIWOŚCIĄ KORZYSTANIA Z WŁASNYCH NOTATEK

Lp.	Częstotliwość korzystania z własnych notatek	Średnia ocen			
		3,50-3,99		4,00-5,00	
		Liczba odpowiedzi	%	Liczba odpowiedzi	%
1.	Zawsze	64	60,3	12	17,1
2.	Często	28	26,4	19	27,1
3.	Rzadko	4	3,8	20	28,5
4.	Nie korzystam	6	5,7	18	26
5.	Brak odpowiedzi	4	3,8	1	1,3
Razem:		106	100,0	70	100,0

Z tabeli nr 10 wynika, że w grupie podchorążych których średnia mieści się w granicach 4,00-5,00 więcej jest takich podchorążych, którzy zawsze korzystają z podręcznika lub skryptów, niż w grupie podchorążych "słabszych" o średniej w granicach 3,50-3,99. I odwrotnie w grupie podchorążych "słabszych" więcej jest takich, którzy uczą się rzadziej z podręcznika lub skryptu /19,8 %/, niż w grupie podchorążych lepiej uczących się /5,5 %/. Jeszcze większe różnice występują pomiędzy podchorążymi /tabela nr 11/ korzystającymi zawsze z własnych notatek /60,3 %/ przy średniej 3,50-3,99, a podchorążymi których średnia mieści się w granicach 4,00-5,00 i jest ich tylko 17,1 %. Na podstawie wyników badań przedstawionych w tabelach i na podstawie wypowiedzi respondentów widzimy, że znaczna część podchorążych nie korzysta z dodatkowych materiałów prócz własnych notatek uzyskując przez to słabsze oceny, natomiast ci którzy, własne notatki traktują jako element pomocniczy a głównie korzystają z literatury zalecanej osiągają lepsze wyniki. Odbywa się to kosztem czasu wolnego, godzin nocnych, innych zajęć itp. Podłożem tego stanu rzeczy jest między innymi:

- niewystarczająco racjonalnie przemyślana organizacja pracy dydaktycznej;
- jakość zajęć dydaktycznych z punktu widzenia ukierunkowania pracy samodzielnej podchorążych;
- niedostatecznie przemyślany zakres wymagań części wykładowców.

Pod wpływem takiego między innymi stanu rzeczy u podchorążych powstaje przekonanie, że brak im wielu umiejętności oraz odpowiedniego przygotowania do pracy samodzielnej. Pod wpływem tego rodzaju "odkrycia" sugerują oni szereg zabiegów, podyktowanych chęcią zdobycia umiejętności koniecznych w samodzielnej pracy. Dotyczą one przede wszystkim wprowadzania ich w całość technik pracy samodzielnej podchorążych w szkole oficerskiej. Jednak obiektywnie trzeba stwierdzić, że nie są oni przyzwyczajeni do systematycznego uczenia się i to z następujących powodów:

- braku umiejętności kierowania sobą;
- braku ukształtowania u nich chęci uczenia się wynikającej z głodu poznawczego;
- braku przestrzegania określonego czasu istniejącej nauki własnej /zrywanie nauki własnej/.

Piszemy o tym szerzej w I podpunkcie 2.4. Braki te utrudniają podchorążemu /przede wszystkim I rocznika/ uświadomienie sobie, że zdobywając rzetelną wiedzę fachową umożliwia samemu sobie rozumienie rzeczy i zjawisk współczesnego pola walki. W związku z tym, nie wyzwalają się u niego pozytywne stany uczuciowe: satysfakcja, zadowolenie, których istotnym podłożem jest świadomość tego, że znów coś poznał, że zdobył umiejętność samodzielnego działania, niezawodnego bo opartego na wiedzy. Pozbawiony jest w ten sposób uczuć mobilizujących do zdobywania nowych wiadomości, do wzrostu wiedzy i umiejętności tak niezbędnych współczesnemu dowódcy. Głębiej o tym problemie będziemy mówić w następnym podrozdziale dotyczącym umiejętności i przygotowania podchorążych do pracy samodzielnej.

2.8. Umiejętność samodzielnego uczenia się podchorążych w świetle badań

Dokonanie analizy stanu przygotowania absolwenta szkół średnich do pracy samodzielnej w szkołach oficerskich jest zadaniem bardzo złożonym i trudnym, jest to jednak problem centralny dla szkolnictwa wojskowego. Wyniki pracy samodzielnej podchorążych, zależą przede wszystkim od umiejętności studiowania. Bardzo często w literaturze przedmiotu spotyka się stwierdzenia poparte badaniami naukowymi o brakach w umiejętności uczenia się absolwentów szkół średnich oraz studentów I roku ^{31/}. K. Kruszewski o umiejętnościach samodzielnego uczenia się studentów I roku twierdzi, że nie dysponują oni prawie żadną wiedzą o technice studiowania ^{32/}. Przenoszą zwykle wy-

^{31/} Potwierdzają to badania takich autorów, jak np: Z. Pietraśńskiego, J. Rudniańskiego, J. Zborowskiego, S. Kaczmarka.

^{32/} K. Kruszewski, Nauczanie i wychowanie..., op.cit., s. 14.

uczone w szkole średniej schematy, które nie zawsze zdają egzamin w szkole wyższej, gdzie występują inne niż w szkole średniej proporcje pomiędzy nauczaniem a pracą samodzielną studenta oraz duże dysproporcje pomiędzy czasem pozostającym do nauki, a dużą ilością materiału, który należy opanować poprzez samodzielne studiowanie ^{33/}. Podobne opinie i sądy funkcjonują w odniesieniu do absolwentów szkół średnich, którzy zostali przyjęci do WSO, lecz nie zostały dotychczas w pełni potwierdzone badaniami naukowymi. Znaczny procent rozpoczynających studia w uczelniach wojskowych uświadamia sobie, że są "...zupełnie nie przygotowani do samodzielnej pracy, do samodzielnego zdobywania wiadomości". Na 200 badanych podchorążych, 79 % stwierdziło, że nie są przygotowani do samodzielnego studiowania w wyższej uczelni. Badani indagowani o przyczyny tego, z reguły wskazują na szkołę średnią, która według ich mniemania w niewielkim stopniu, albo zupełnie nie przygotowuje swoich absolwentów do samodzielnej pracy. Pominiemy omawianie czynników determinujących ten stan, skonkretyzujmy natomiast jakie braki są zasadniczymi przesłankami do wypowiedzania przez badanych ogólnego sądu: "jesteśmy słabo przygotowani do samodzielnego zdobywania wiadomości" ^{34/}.

Na pytanie, czy w szkole średniej uczono cię, w jaki sposób należy się uczyć, tylko 19,5 % podchorążych I rocznika odpowiedziało pozytywnie, aż 80,5 % stwierdziło, że nikt ich tego nie uczył. Są to liczby bardzo wymowne i potwierdzają zarazem wyniki badań w środowisku cywilnym". Wyrazem tego są wypowiedzi respondentów typu: "W szkole średniej nie przyzwyczajano nas do samodzielności, bo robi się wszystko za ucznia i dlatego absolwent szkoły średniej nie umie samodzielnie pracować. "Już w szkole średniej powinno się uczyć, jak kierować sobą w nauce, aby przyzwyczaić uczniów do samodzielności". Wypowiedzi obciążające szkołę średnią za brak przygotowania do pracy samodzielnej są zjawiskiem wprost nagminnym wśród bada-

33/ S. Kaczmarek, Źródła trudności studentów I roku. Warszawa 1972 r., s. 81.

34/ Tamże, s. 82.

nych. Na pytanie zadane badanym: Jak oceniają swoje umiejętności samodzielnej pracy? Otrzymano odpowiedzi, które zawiera przytoczona tabela nr 12.

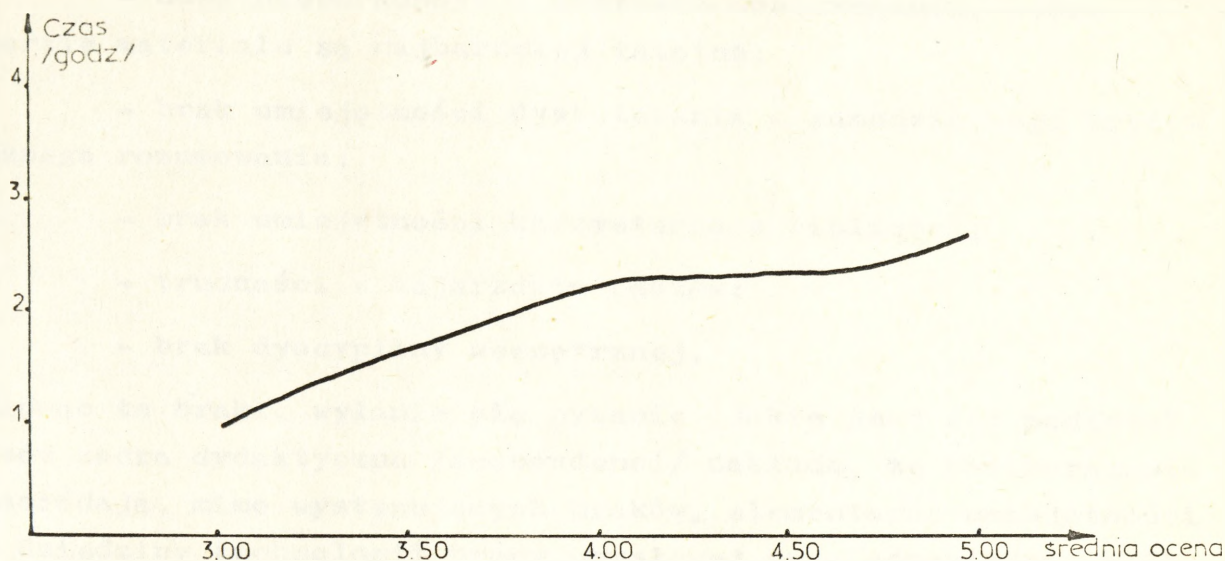
Tabela nr 12.

SAMOOCENA UMIEJĘTNOŚCI UCZENIA SIĘ

Lp.	Umiejętność samodzielnego uczenia się oceniam jako:	Ilość odpowiedzi	%
1.	Bardzo dobrą	8	4
2.	Dobłą	86	43
3.	Dostateczną	94	47
4.	Niedostateczną	6	3
5.	Brak odpowiedzi	6	3
Razem:		200,0	100,0

Około 50 % badanych podchorążych w sposób niezadawalający ocenia swoje umiejętności samodzielnego uczenia się. Motywując to: "Chciałbym lepiej się uczyć, ale nie znam podstaw organizacji, planowania i brak mi czasu do nauki". Brakuje mi systematyczności uczenia się". W wypowiedziach respondentów oceniających swoje umiejętności pracy samodzielnej na ocenę bardzo dobrą i dobrą, a jest ich 47 % dominują wypowiedzi typu: "Jeżeli chcę i mam ku temu warunki potrafię nauczyć się wszystkiego". "Przy moim sposobie uczenia się, mogą uczyć się na ocenę dobrą". Z wypowiedzi tych nie należy wyciągać wniosków, że podchorążowie ci potrafią się uczyć. Przecież braki w umiejętnościach uczenia się można nadrobić wydłużonym czasem pracy samodzielnej. Przedstawia to rysunek nr 4 sporządzony w oparciu o dzienniki nauki własnej i średnie oceny za semestr /badania dotyczyły II rocznika/.

ZALEŻNOŚCI UZYSKIWANYCH OCEN OD CZASU I UMIEJĘTNOŚCI UCZENIA SIĘ

Badania wykazały, że ci pochorążowie którzy otrzymują oceny dobre i bardzo dobre nie poświęcają więcej czasu na uczenie się niż ci z ocenami dostatecznymi. Piszemy o tym zjawisku w podpunkcie 2.4. w tym rozdziale. Słabsi pochorążowie ci tzw. "trójkowi" w wyniku nieumiejętności uczenia się i niedopracowania organizacji czynności popołudniowych nie starają się wcale o poprawę wyników ponieważ brak im motywacji do uzyskiwania lepszych ocen.

Z badań ankietowych przeprowadzonych wśród kadry dydaktycznej tylko 1 % badanych twierdzi o bardzo dobrym przygotowaniu absolwentów szkół średnich do samodzielnej pracy, 24 % ocenia te umiejętności jako dobre, 39 % uważa, że absolwenci ci przygotowani są średnio, natomiast 36 % respondentów ocenia te umiejętności jako bardzo słabe i złe. Do najczęściej występujących braków w przygotowaniu absolwentów szkół średnich do samodzielnej pracy według opinii kadry dydaktycznej WSOWZ należy:

- brak umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy w oparciu o literaturę;

- brak umiejętności krytycznego ustosunkowania się do słowa drukowanego;
- duża nieporadność w zakresie dostrzegania, które partie materiału są najbardziej istotne;
- brak umiejętności dyskusowania i samodzielnego krytycznego rozumowania;
- brak umiejętności korzystania z bibliotek;
- trudności w kojarzeniu faktów;
- brak dyscypliny wewnętrznej.

Widząc te braki, wylania się pytanie: Jakie jest ich podłoże? Otóż kadra dydaktyczna /respondenci/ zakłada, że podchorążowie posiadają, mimo występujących braków, elementarne umiejętności z dziedziny technologii pracy umysłowej oraz odpowiedni zasób wiedzy niezbędnej do właściwego percepcowania treści zajęć programowych.

W związku z tym stawiają przed podchorążymi, szczególnie I roku studiów, konkretne zadania nie udzielając im odpowiednich wskazań, co do sposobu ich rozwiązania, co powoduje duże trudności w procesie uczenia się. Podchorążowie tak piszą: "Nie umiem streszczać, konspektować, pisać planu pracy bo nie stosuje się w szkole ćwiczeń w wykonywaniu tego typu prac". Nie umiem korzystać z biblioteki, być sam na sam z książką, z materiałem który mam sam opanować, podchorąży jest najczęściej sam, nie ma do kogo się zwrócić". "Zorganizować przynajmniej na początku roku szkolnego cykl zajęć dotyczących umiejętności samodzielnego uczenia się, przedstawić jak wygląda studiowanie w szkole oficerskiej".

To co się nawet robi w tym kierunku ma charakter działania sporadycznego, nie zorganizowanego i nie objętego konkretnym planem. W rzeczywistości podchorążowie umiejętności pracy samodzielnej zdobywają sami, dochodzą do tego metodą prób i błędów. Zdecydowana większość badanych podchorążych I rocznika twierdzi, że dotychczasowe umiejętności w uczeniu się zdobyli poprzez własne doświadczenie /78,5 %/, tylko 7,5 % respondentów sądzi, że umiejętności te zawdzięczają wskazówkom

wykładowców. Pozostali w ilości 14 % doszli do aktualnych umiejętności poprzez obserwację, wskazówki starszych kolegów lub na podstawie przeczytanej na ten temat literatury.

Przytoczone wypowiedzi i przedstawione wyniki badań przedstawiają wyraźny obraz stanu przygotowania podchorążych do studiowania na obranym profilu w WSO. Ten stan rzeczy jest między innymi wynikiem stosowania nowych form i metod oraz spowodowany jest niedomaganiem organizacyjnym procesu dydaktycznego w wyższej szkole oficerskiej, a tymi nie można obciążać szkoły średniej. Fakt, że tak wysoki procent bo aż 80,5 % podchorążych wskazuje na brak przygotowania do samodzielnej pracy jest również efektem niedociągnięć systemu dydaktyczno-wychowawczego.

Działalność dydaktyczna kadry, tak jak każda działalność dydaktyczna na niższych szczeblach nauczania, jest tylko wtedy skuteczna, jeśli jest zgodna z prawidłowościami procesu poznania i logicznie z nich wynikającymi zasadami nauczania.

Podsumowując analizy i ocenę istniejącej nauki własnej w całym procesie pracy samodzielnej podchorążych można wysnuć następujące wnioski robocze:

- pod względem organizacyjnym istotny wpływ na realizację celów kształcenia w zakresie przyswajania wiedzy i umiejętności mają takie czynniki wpływające na pracę samodzielną, jak: czas, miejsce i warunki samodzielnego uczenia się;

- około 80 % respondentów opowiada się za indywidualną samodzielną pracą w dowolnym miejscu i czasie, 14 % sądzi, że najbardziej efektywną jest nauka indywidualna, ale w wyznaczonym miejscu;

- znaczna część kadry dydaktycznej uważa, że istniejący model obowiązkowej nauki własnej jest mało efektywny i powinien ulec całkowitej zmianie, zdanie to wyraża 61 % badanych;

- z analizy dokumentów szkoleniowych, obowiązujących zarządzeń oraz wyników przeprowadzonych badań wynika, że na naukę własną przewiduje się cztery godziny lekcyjne dziennie tj. 16 godzin lekcyjnych tygodniowo /bez sobót i niedziel/. W rzeczywistości podchorążowie nie mają zagwarantowanej tej ilości go-

dzin ze względu na różnego rodzaju przedsięwzięcia doraźne lub przewidziane odrębnymi ustaleniami np.: praca masowo-sportowa, zajęcia kulturalno-oświatowe, treningi itp. Faktycznie pozostałe podchorążemu nie więcej jak 10 godzin tygodniowo /bez wliczania do tego czasu innych przedsięwzięć doraźnych, jak warty, służby, zebrania, prace gospodarcze, odprawy/, czyli czas faktycznie przewidziany na naukę własną jest czasem niewystarczającym na przygotowanie się do zajęć przez podchorążych. Wywiera to ujemny wpływ na przyswojenie wiedzy i umiejętności, natomiast stosunek czasu zajęć audytoryjnych do czasu faktycznego nauki własnej jest bardzo niekorzystny i wymaga precyzyjniejszego określenia i wyciągnięcia głębszych wniosków. Sprawa ta zostanie rozwinięta w następnym rozdziale;

- wszelkiego rodzaju planowanie zajęć seminaryjnych lub ćwiczeń ujętych w planach tygodniowych lub miesięcznych wymaga głębszego przemyślenia i zastosowania rozwiązań przy pomocy np. analizy sieciowej, co ułatwi pracę organom planującym, jak i bezpośrednio podchorążemu w przygotowaniu się do zajęć. Nastąpi wyeliminowanie planowania w krótkim okresie czasu większej ilości przedsięwzięć /seminarium, ćwiczenie/ wymagających większego nakładu czasowego w przygotowaniu się do tego typu zajęć;

- wielu podchorążych sygnalizowało trudności w korzystaniu z bibliotek, czytelni, gabinetów przedmiotowych. Część podchorążych szczególnie z profilu politycznego i sportowego mówiła o braku literatury do poszczególnych przedmiotów lub ich niewystarczającej ilości;

- na podstawie "dzienników nauki własnej" ustaliliśmy, że najczęstszym miejscem pracy samodzielnej podchorążych była izba żołnierska /42,5 %/ oraz sala wykładowa /54,5 %/. Najczęściej w izbach żołnierskich uczą się podchorążowie IV roku ze względu na swobodny wybór miejsca pracy samodzielnej. Podchorążowie I i II roku studiów z racji obowiązkowej nauki własnej uczą się przeważnie w salach wykładowych, dopiero wieczorem w izbach żołnierskich lub świetlicach;

- wykładowcy w małym stopniu angażują się do udzielania

metodycznych wskazówek podchorążym dotyczących metod i sposobów rozwiązywania postawionych zadań przed podchorążymi na naukę własną i konkretnego rozliczania ich z tych zadań. Wynika to między innymi z braku pedagogicznego przygotowania części kadry dydaktycznej;

- badania wykazały słabe przygotowanie absolwentów szkół średnich do samodzielnego uczenia się w szkole wyższej, brak znajomości podstawowych zagadnień z technologii pracy umysłowej, brak umiejętności korzystania z podręczników, skryptów itp. Program szkoły w ramach przedmiotu pedagogika /w sumie 22 godziny/ przewiduje na zagadnienia dotyczące metodyki uczenia się 6 godzin i to na II roku studiów;

- znaczna część podchorążych widzi potrzebę wprowadzenia do programu WSO większej ilości zajęć dotyczących metodyki i technologii uczenia się już na I roku studiów.

Przedstawione wnioski wynikające z badań potwierdzają hipotezę w tym sensie, że dotychczasowa organizacja pracy samodzielnej ze szczególnym uwzględnieniem czasu trwania nauki własnej posiada szereg istotnych niedostatków organizacyjnych i metodycznych. Niedomagania te nie pozwalają osiągać wyższych efektów w zakresie przyswajania wiedzy i umiejętności. Przedstawione wnioski potwierdzają też drugą część hipotezy roboczej odnoszącej się do tego, że istnieją potrzeby i możliwości doskonalenia pracy samodzielnej.

Rozważania decyzyjne dotyczące udoskonalenia pracy samodzielnej podchorążych przedstawimy w III rozdziale niniejszej rozprawy.

ROZDZIAŁ III

PRACA SAMODZIELNA PODCHORAŻYCH W ŚWIETLE BADAŃ

Funkcja dowódcy jaką ma pełnić absolwent WSO ma zasadniczo odmienny charakter od funkcji jaką pełnił podchorąży podczas studiów. Dowódca plutonu ma decydujący wpływ na zdolność bojową, dyscyplinę i porządek w plutonie. O jego wartości decydują właściwie dwa elementy: umiejętność dowodzenia żołnierzami w codziennym życiu koszarowym, jak i w czasie zajęć taktycznych na pozorowanym polu walki oraz umiejętności przekazywania żołnierzom wiadomości z poszczególnych przedmiotów szkolenia.

Zarówno dowodzenia pododdziałem, jak i instruowania żołnierzy nie może nauczyć dowódca w stopniu zadawalającym jeżeli sam w trakcie trwania studiów w wyższej szkole oficerskiej nie nabył odpowiednich nawyków i umiejętności w zakresie dowodzenia i samodzielności. Absolwent uczelni wojskowej, aby być dobrym dowódcą i nauczycielem musi charakteryzować się odpowiednimi zadatkami - wrodzonymi lub nabytymi w procesie kształcenia/ wspominaliśmy o nich w rozdziale II niniejszej rozprawy/. Późniejszy ich rozwój odbywa się już pod wpływem określonego środowiska i przy wykonywaniu zadań społecznie użytecznych.

Poszczególni podchorążowie, a następnie absolwenci WSO różnią się między sobą zarówno cechami charakteru, a więc zadatkami dowódczymi, jak też zdolnościami i stopniem ich rozwoju. Obecny system studiowania podchorążych WSOWZ szczególnie pod względem organizacyjnym nie daje im zbyt dużych możliwości rozwoju zdolności samodzielnego myślenia i działania. W znacznym stopniu ograniczona jest samodzielność podchorążych w rozwiązywaniu problematyki związanej z realizacją celów kształcenia.

Proces kształcenia podchorążych polega głównie na przekazywaniu wiadomości i kształtowaniu odpowiednich nawyków i umiejętności praktycznego działania pod ścisłym nadzorem i kierunkiem wykładowcy i dowódcy pododdziału. Taki stan rze-

czy stanowi przyczynek wielu błędów i wypaczeń natury organizacyjno-metodycznej.

Dokonana w II rozdziale analiza dotychczasowego przebiegu pracy samodzielnej podchorążych ukazuje przyczyny i źródła, które w znacznym stopniu utrudniają studiującym realizację celów kształcenia. Oprócz wniosków przedstawionych w rozdziale II, których wyznacznikiem jest hipoteza robocza istnieją dodatkowe przyczyny natury dydaktycznej do których należą:

- słabe opanowanie praktycznych umiejętności instruktorsko-metodycznych zwłaszcza ze szkolenia taktycznego;
- słabe opanowanie umiejętności dowodzenia żołnierzami zarówno na pozorowanym polu walki, jak i w codziennym życiu podchorążych;
- nieugruntowana wiedza i umiejętności oraz nawyki praktycznego działania w roli dowódcy drużyny i plutonu.

Ustalenie zjawisk negatywnych występujących w procesie kształcenia pozwoliło na przedstawienie rozwiązań idących w kierunku organizacyjno-metodycznego doskonalenia pracy samodzielnej w realizacji celów kształcenia. Zamierzenie to zrealizujemy w oparciu o przeprowadzony eksperyment dydaktyczny. Tym samym dokonamy weryfikacji hipotezy roboczej i problemu badawczego dotyczącego między innymi opracowania propozycji rozwiązań skierowanych na wyeliminowanie źródeł niezadawalających wyników w osiągnięciu celów kształcenia, czyli udzieleniu odpowiedzi na pytanie "jak być powinno?".

3.1. Założenia i charakterystyka eksperymentu

3.1.1. Założenia organizacyjne

Badania muszą rozstrzygnąć czy przyjęta hipoteza robocza jest słuszna, czy też fałszywa. Stąd też podejście i przygotowanie do niego było bardzo skrupulatne i szczegółowe pod względem organizacyjnym. Eksperyment został przeprowadzony w roku akademickim 1981/82 w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych.

Celem eksperymentu było potwierdzenie słuszności postawionej hipotezy, która brzmiała:

"Dotychczasowa organizacja pracy samodzielnej nie sprzyja w pełni przyswajaniu wiedzy i umiejętności przez podchorążych WSOWZ". Przypuszcza się, że dla poprawienia tego stanu rzeczy należy dokonać zmian dotyczących:

- miejsca i czasu pracy samodzielnej podchorążych;
- roli czynnika kontrolującego uczących się podchorążych.

Terenem eksperymentu był drugi rocznik podchorążych profilu ogólnowojskowego. Badania eksperymentalne przeprowadzono na podstawie pisemnego zezwolenia Komendanta WSOWZ oraz Zastępcy Komendanta do spraw naukowo-badawczych.

W celu umożliwienia przeprowadzenia badań dokonano wyboru grupy eksperymentalnej i grupy kontrolnej.

3.1.2. Charakterystyka badanych grup

Zgodnie z założoną organizacją eksperymentu w badaniach brała udział jedna grupa kontrolna składająca się z pięciu grup szkoleniowych i jedna grupa eksperymentalna również w składzie pięciu grup szkoleniowych. Jak wynika z poprzednich ustaleń badaniami objęto podchorążych drugiego roku studiów o profilu ogólnowojskowym. Przed przystąpieniem do badań należało ustalić chociażby w ogólnym stopniu równowagę badanych grup. Z ustaleniem równowagi grup nie było większych trudności, gdyż wykładowcy prowadzący z podchorążymi zajęcia przez okres 1,5 roku, posiadali dobrą znajomość indywidualnych predyspozycji podchorążych. Dysponowaliśmy licznym zbiorem ocen z egzaminów, zaliczeń i sprawdzianów, znaleźliśmy opinie służbowe podchorążych nakreślone przez poszczególnych dowódców plutonów /grup szkoleniowych/.

Na naradzie metodycznej z kadrą dowódczą drugiego rocznika podchorążych i częścią wykładowców prowadzących największą ilość zajęć programowych z badanym rocznikiem, ustalono następujące kryteria oceny podchorążych zarówno z grupy ekspe-

rymentalnej jak i grupy kontrolnej:

a/ dotychczasowe studia w WSOWZ i uzyskane przez podchorążych oceny;

b/ szacunkowe wyrażone w punktach od 1-15 za

- umiejętności samodzielnego myślenia;

- umiejętności praktycznego działania;

c/ wyniki natury dyscyplinarnej i pochodzenie społeczne.

Ustalając równoważności grup, należało wziąć pod uwagę fakt, że w czasie półtorarocznego pobytu w szkole oficerskiej podchorążowie przerabiali przewidziane programem materiały ogólne i specjalistyczne, co niewątpliwie miało wpływ na ukształtowanie pewnego zasobu wiedzy, jak i rozwoju ogólnego podchorążego. Czynnika tego nie można było pominąć w ustalaniu równoważności grup. Dla ustalenia równoważności grup pod tym względem, postanowiono oprzeć się na dwóch grupach ocen: ocenie średniej, rocznej za wszystkie przedmioty pierwszego roku studiów oraz ocenie średniej za trzeci semestr, gdzie na średnią składały się oceny z trzech przedmiotów: taktyki ogólnej, szkolenia ogniowego i wychowania fizycznego. Wykaz ocen /średnich grup/ został przedstawiony w tabeli nr 13.

Tabela nr 13.

OCENY ŚREDNIE GRUPY EKSPERYMENTALNEJ I KONTROLNEJ

Rodzaj grupy	Ocena roczna /średnia grupy/	Ocena za III semestr	Ocena średnia za trzy semestry
Kontrolna	3,70	4,01	3,85
Eksperymentalna	3,67	3,99	3,83

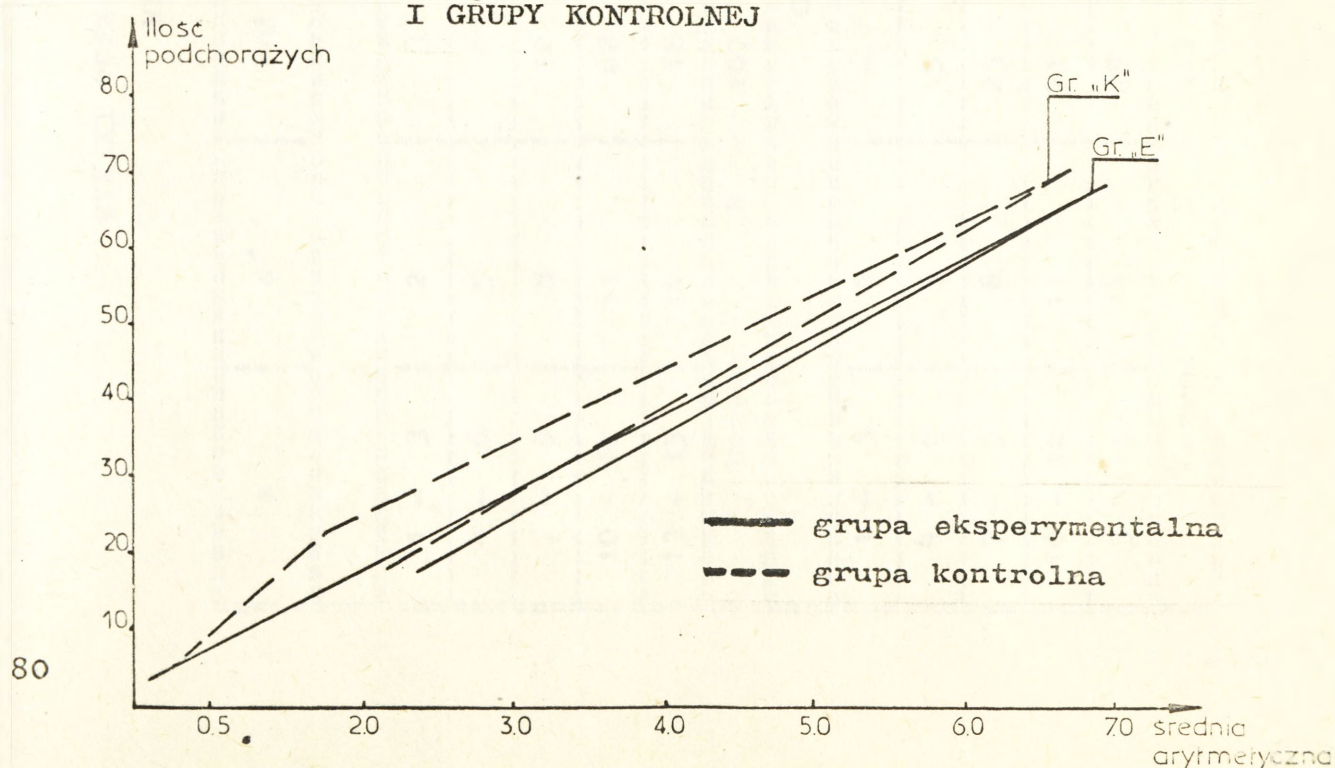
Z przedstawionej tabeli wynika, że oceny średnie zarówno w grupie eksperymetalnej, jak i kontrolnej nie różnią się w sposób zasadniczy. Odchylenia rzędu dwóch setnych pomiędzy grupami uznano za mało istotne i na tej podstawie przyjęto, że z tego punktu widzenia grupy te są równoważne. Określenia równoważności grup poprzez wystawienie ocen punktowych badanym

podchorążym dokonali niezależnie od siebie etatowi dowódcy grup szkoleniowych oraz wykładowcy, którzy w ciągu okresu szkolenia przeprowadzili z podchorążymi najwięcej zajęć. Średnią arytmetyczną uzyskanych punktów obrazuje rysunek nr 4, natomiast część opisowa została przedstawiona w tabeli nr 14.

W kolumnie 1 tabeli występują szeregi rozdzielcze punktów oznaczone literą a, według których oceniono badanych podchorążych. Środek szeregów rozdzielczych a' podany jest w kolumnie 2. W kolumnie 3 wyszczególnione są liczby podchorążych ni, którym poszczególni dowódcy i wykładowcy wystawiali odpowiednią ilość punktów zgodną z przyjętymi kryteriami. W kolumnie 4 zawarte są iloczyny a'ni, w kolumnie 5 częstość g/a/, kolumna 6 przedstawia średnią arytmetyczną Sa uzyskanych punktów dla poszczególnych szeregów rozdzielczych i dla całości grupy eksperymentalnej i kontrolnej. W kolumnie 7 przedstawione są średnie ocen Sc uzyskane przez obie grupy badane łącznie za trzy semestry. Kolumna 8 zawiera ogólną ocenę szacunkową As jaką uzyskała grupa eksperymentalna i grupa kontrolna we wstępnej części eksperymentu i na bazie, której dokonano między innymi określenia równoważności grup. Litera N występująca w kolumnie 3 i 6 oznacza całkowitą ilość podchorążych z grupy eksperymentalnej i grupy kontrolnej.

Rysunek nr 5.

GRAFICZNA ILUSTRACJA ŚREDNIEJ ARYTMETYCZNEJ PUNKTÓW UZYSKANYCH PRZEZ BADANYCH PODCHORAŻYCH II ROCZNIKA GRUPY EKSPERYMENTALNEJ I GRUPY KONTROLNEJ

WYNIKI OCEN SZACUNKOWYCH BADANYCH GRUP PODCHORAŻYCH
WE WSTĘPNYM ETAPIE EKSPERYMENTU

a	a'	ni	a'ni	$g/a/ = \frac{ni}{N}$	$Sa = \frac{a'ni}{N}$	Sc	As=Sa+Sc
GRUPA EKSPERYMENTALNA							
1 - 3	2	3	6	0,028	0,05		
4 - 6	5	6	30	0,056	0,028		
7 - 9	8	12	96	0,112	0,89	3,83	14,42
10 - 12	11	68	748	0,636	6,99		
13 - 15	14	18	252	0,168	2,37		
Razem:		N = 107	1132	1,000	10,58		
GRUPA KONTROLNA							
1 - 3	2	-	-	-	-		
4 - 6	5	5	25	0,043	0,21		
7 - 9	8	23	184	0,196	1,58	3,85	14,46
10 - 12	11	71	781	0,607	6,67		
13 - 15	14	18	252	0,154	2,15		
Razem:		N = 117	1242	1,000	10,61		

Godne podkreślenia jest to, że oceny punktowe wystawione przez poszczególnych wykładowców i dowódców były bardzo zbliżone, ich różnice co do poszczególnych podchorążych były minimalne. Na podstawie zebranych materiałów przedstawionych w tabeli nr 14 można przyjąć, że występujące tam różnice dotyczące ilości podchorążych obu grup i uzyskanych punktów są minimalne i można uznać, że grupy te są równoważne. Badając problem równoważności grup kontrolnej i eksperymentalnej, analizowano także te grupy z punktu widzenia dyscypliny i pochodzenia społecznego. Zagadnienie to ilustruje nam tabela nr 15

Tabela nr 15.

ILOŚĆ KAR I WYRÓŻNIEŃ GRUPY KONTROLNEJ I EKSPERYMENTALNEJ
II ROKU STUDIÓW PODCHORAŻYCH WSOWZ ORAZ POCHODZENIE SPOŁECZNE

Grupa	Ilość		Pochodzenie %			Uwagi
	Kar	wyróżnień	chłopskie	robotniczo	inteligentnie	
Kontrolna	13	151	27	45	28	Po zakończeniu II semestru
Eksperymentalna	8	44	22	56	22	

Z tabeli wynika, że pod względem dyscypliny ilość kar pomiędzy grupą kontrolną a grupą eksperymentalną ma się jak 11:7 natomiast wyróżnień jak 3:1 /przy liczeniu stosunków uwzględniono ilość grup szkoleniowych w poszczególnych grupach kontrolnej i eksperymentalnej/. Pod względem pochodzenia społecznego poszczególne grupy nie różnią się w sposób istotny. Patrząc na to zagadnienie z punktu widzenia równoważności grup można stwierdzić, że bez względu na istniejące różnice /bardzo niewielkie/ grupy te można uznać za równoważne.

3.1.3. Przebieg badań

Podchorążowie z grupy eksperymentalnej i grupy kontrolnej mieli poza sobą zaliczone trzy semestry studiów. Przygoto-

wanie do pracy samodzielnej oraz warunki bytowe obie grupy miały podobne, jako że dotychczasowy proces szkoleniowy odbywał się w jednakowych warunkach i według tego samego programu. W przeprowadzonym eksperymencie różnica pomiędzy grupą kontrolną a grupą eksperymentalną polegała na stopniu i sposobie przygotowania się podchorążych do zajęć bieżących, zaliczeń i egzaminów w semestrze IV. Praca samodzielna w grupie eksperymentalnej oparta była na następujących założeniach:

- czas poza obowiązkowymi zajęciami programowymi był w dyspozycji podchorążego;
- dowódcy grup szkoleniowych nie ingerowali w sposób uczenia się podchorążych;
- istniała dowolność w wyborze miejsca uczenia się;
- "rozliczanie się" podchorążych z wykorzystania czasu pracy samodzielnej odbywało się poprzez bieżącą kontrolę postępów w nauce.

Czas trwania eksperymentu podzielono na pięć etapów:

- I etap - etap wyjściowy /oceny średnie za III semestr/;
- II etap - oceny bieżące na dzień 30.04.1982 r.;
- III etap - oceny bieżące na dzień 10.06.1982 r.;
- IV etap - oceny bieżące na dzień 31.07.1982 r.;
- V etap - etap końcowy /oceny średnie na IV semestr/.

Etap wyjściowy, czyli etap I z ocenami średnimi za III semestr został przedstawiony w tabeli nr 13. Natomiast pod koniec etapów drugiego, trzeciego i czwartego dokonywano zarówno w grupie eksperymentalnej, jak i grupie kontrolnej zestawienia wyników uzyskanych ocen bieżących.

Uzyskiwane oceny przez podchorążych grupy eksperymentalnej, jak i grupy kontrolnej i porównywanie ich pozwoliło na prowadzenie systematycznej kontroli efektów pracy samodzielnej i jej wpływ na realizację założonych celów kształcenia.

Etapem kończącym eksperyment jest etap V, zamyka się sesją egzaminacyjną.

Przez cały okres trwania eksperymentu wykładowcy wraz z dowódcami grup szkoleniowych prowadzący zajęcia z podchorą-

zymi grupy eksperymentalnej i grupy kontrolnej mieli za zadanie prowadzenie ciągłej obserwacji podchorążych w ich poczynaniach, a w miarę możliwości, szczególnie na zajęciach praktycznych przeprowadzanie /w ramach normalnej kontroli wyników uczenia się/ sprawdzianów testujących cechę samodzielności myślenia i praktycznego działania. Sprawdzenia takie polega między innymi na tym, aby indywidualnie postawić każdego podchorążego w sytuacji nietypowej i sprawdzać jego reakcję i zachowanie. Podobne sytuacje pod względem merytorycznym stosowano zarówno w grupie eksperymentalnej jak i kontrolnej. Dotyczyło to szczególnie zajęć z taktyki ogólnej i rodzajów wojsk. Przygotowanie i przedstawienie tego rodzaju sytuacji, aczkolwiek nie jest trudne ale kłopotliwe i wymagające dużej inicjatywy prowadzącego zajęcia, to jednak jest bardzo pouczające i badawczodajne. Pozwala bowiem prowadzącemu zajęcia wystawić podchorążemu zobiektywizowaną ocenę jakościową w punktach od 1-15 uwzględniającą takie predyspozycje jak zaradność, pomysłowość, spostrzegawczość, szybkość reakcji, logiczne myślenie i praktyczne działanie z umiejętnością wykorzystania własnego potencjału samodzielności wykształconej w wyniku przeżyć i doświadczeń pozyskanych podczas ćwiczeń i wyników własnej pracy samodzielnej. /Czynniki te zostały uwzględnione i przedstawione w tabeli nr 14, która charakteryzuje między innymi początkową fazę eksperymentu/. Poza tym zasygnalizowane zostaną także te elementy działalności pedagogicznej, które sprzyjają kształtowaniu u podchorążych postawy odpowiedzialności w wyniku studiów i motywacji uczenia się. Mogą o tym świadczyć wyniki osiągnięte przez podchorążych z grupy eksperymentalnej w poszczególnych etapach trwania eksperymentu.

Zestawienie wyników II, III i IV etapu eksperymentu podają tabele o numerach 16, 17, 18, a ich zobrazowanie graficzne odpowiednio rysunki 6, 7, 8. Na rysunkach tych linią ciągłą oznaczono wyniki grupy eksperymentalnej, linią przerywaną grupy kontrolnej

Tabela nr 16.

ZESTAWIENIE WYNIKÓW II ETAPU EKSPERYMENTU DYDAKTYCZNEGO

Grupa	Ilość i rodzaj ocen			
	bdb	db	dost.	ndost.
Eksperymentalna	87	107	81	33
Kontrolna	33	81	73	87

Rysunek nr 6.

GRAFICZNE ZOBRAZOWANIE ILOŚCI OCEN W GRUPIE EKSPERYMENTALNEJ I KONTROLNEJ PO ZAKOŃCZENIU II ETAPU EKSPERYMENTU DYDAKTYCZNEGO

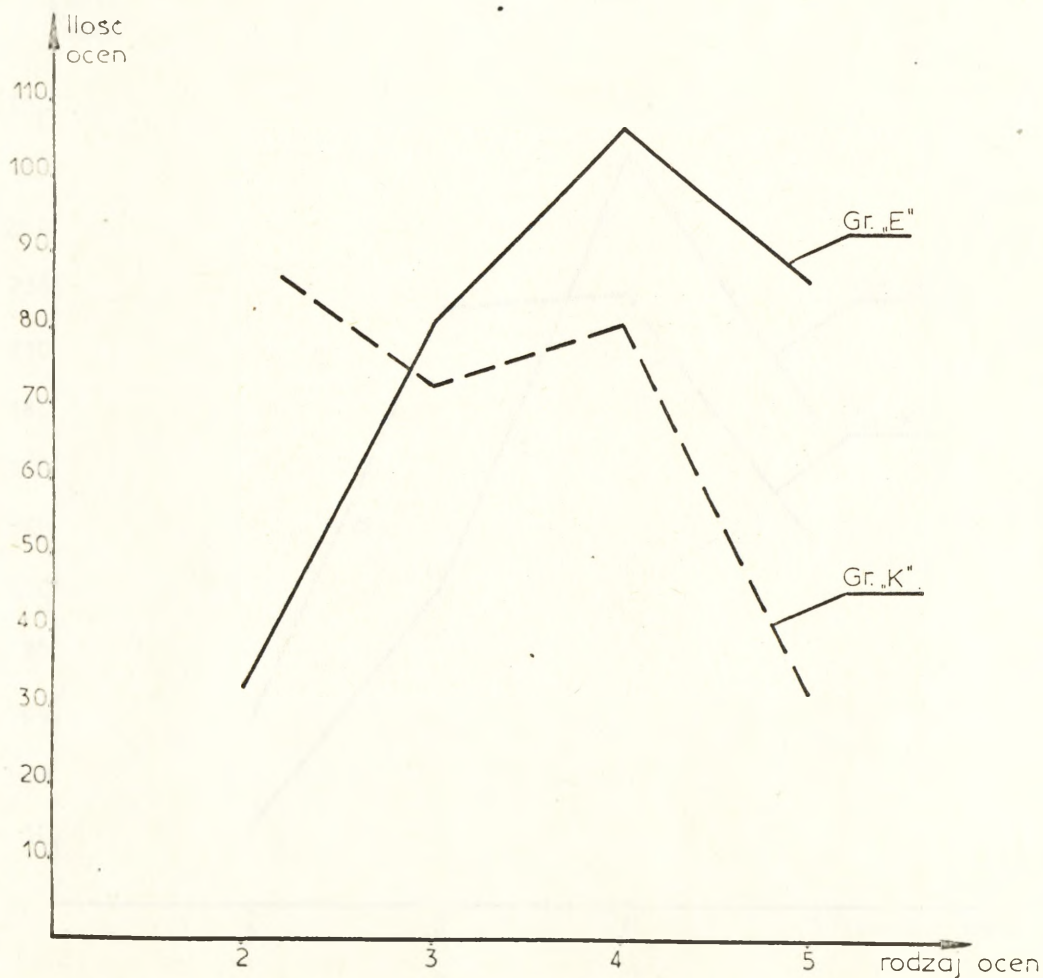

Tabela nr 17.

ZESTAWIENIE WYNIKÓW III ETAPU EKSPERYMENTU DYDAKTYCZNEGO

Grupa	Ilość i rodzaj ocen			
	bdb	db	dost.	ndost.
Eksperymentalna	181	295	111	13
Kontrolna	132	226	224	60

Rysunek nr 7.

GRAFICZNE ZOBRAZOWANIE ILOŚCI OCEN W GRUPIE EKSPERYMENTALNEJ I KONTROLNEJ PO ZAKOŃCZENIU III ETAPU EKSPERYMENTU DYDAKTYCZNEGO

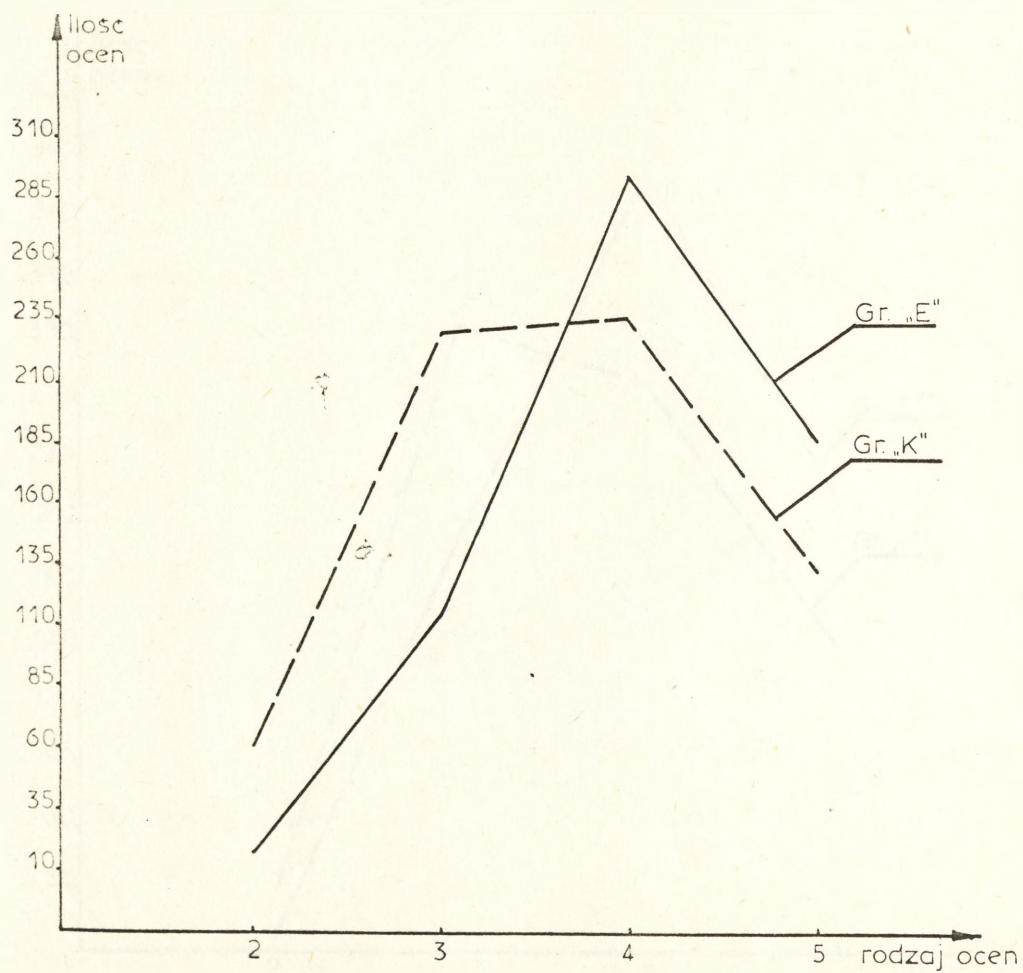

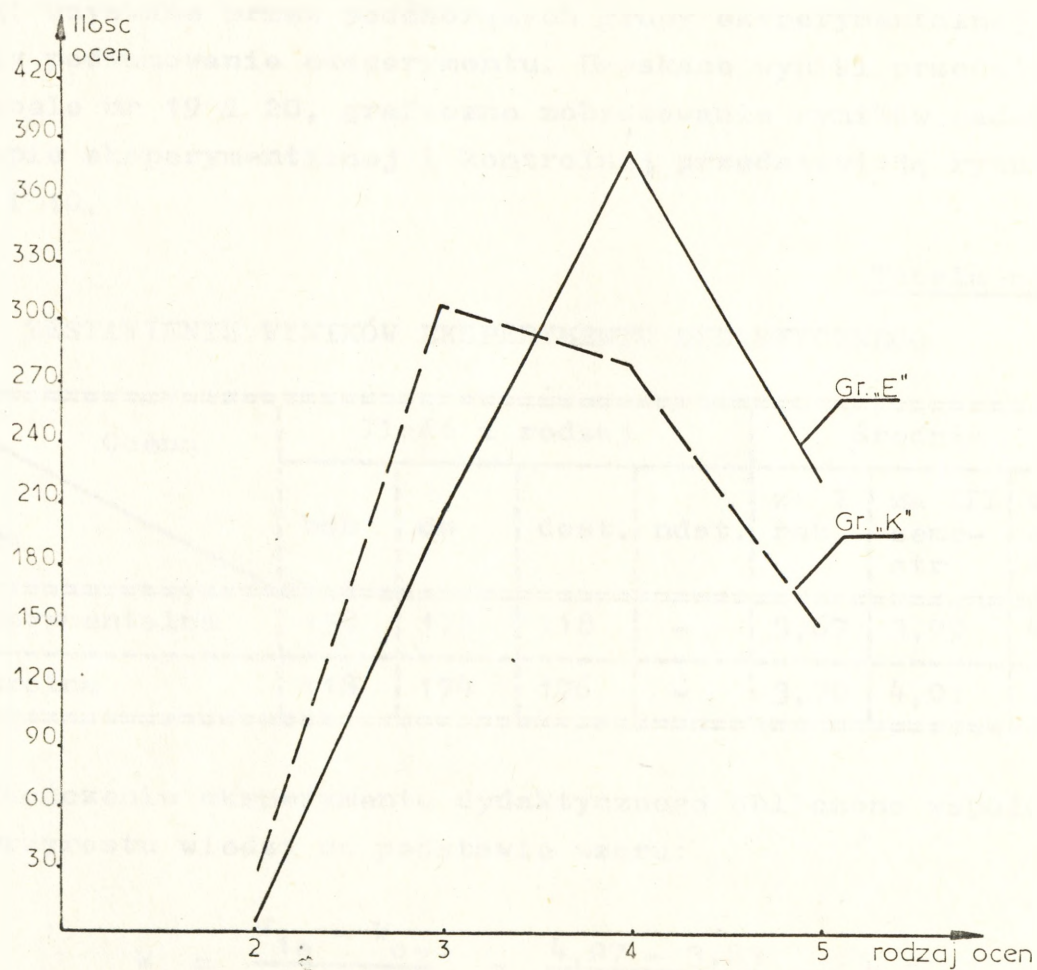
Tabela nr 18.

ZESTAWIENIE WYNIKÓW IV ETAPU EKSPERYMENTU DYDAKTYCZNEGO

Grupa	Ilość i rodzaj ocen			
	bdb	db	dost.	ndost.
Eksperymentalna	228	384	206	4
Kontrolna	151	280	311	29

Rysunek nr 8.

GRAFICZNE ZOBRAZOWANIE ILOŚCI OCEN W GRUPIE EKSPERYMENTALNEJ I KONTROLNEJ PO ZAKOŃCZENIU IV ETAPU EKSPERYMENTU DYDAKTYCZNEGO

Z przedstawionego bilansu ocen poprzedzających okres rozpoczęcia się sesji egzaminacyjnej IV semestru widać poprawę i różnicę pomiędzy grupą eksperymentalną a grupą kontrolną w uzyskiwaniu pozytywnych ocen na korzyść tej pierwszej. Wyraźnie malała ilość ocen niedostatecznych począwszy już od etapu II trwania eksperymentu; przykładowo w etapie II stosunek ocen niedostatecznych wynosił 1:2,6 na korzyść grupy eksperymentalnej, w etapie III już 1:4,6, natomiast w etapie IV poprzedzającym rozpoczęcie się sesji egzaminacyjnej stosunek ten wynosił 1:7. Poza tym, jak wynikało z prowadzonych obserwacji, widać było większe zainteresowanie w uzyskiwaniu ocen pozytywnych przez podchorążych z grupy eksperymentalnej, oraz większą ich aktywność podczas zajęć seminaryjnych i ćwiczeniach.

Etap V na który składała się sesja egzaminacyjna IV semestru był zarazem etapem kończącym trwający eksperyment, a wyniki uzyskane przez podchorążych grupy eksperymentalnej stanowiły podsumowanie eksperymentu. Uzyskane wyniki przedstawiają tabele nr 19 i 20, graficzne zobrazowanie wyników badań w grupie eksperymentalnej i kontrolnej przedstawiają rysunki nr 9 i 10.

Tabela nr 19.

ZESTAWIENIE WYNIKÓW EKSPERYMENTU DYDAKTYCZNEGO

Ocena	Ilość i rodzaj				Średnia		
	bdb	db	dost.	ndst.	za I rok	za III semestr	za IV semestr
Grupa Eksperymentalna	138	172	118	-	3,67	3,99	4,07
Kontrolna	118	174	176	-	3,70	4,01	3,90

Po zakończeniu eksperymentu dydaktycznego obliczono współczynnik przyrostu wiedzy na podstawie wzoru:

$$W = \frac{W_{1e} - W_{oe}}{W_{1k} - W_{ok}} = \frac{4,07 - 3,83}{3,90 - 3,85} = 4,8$$

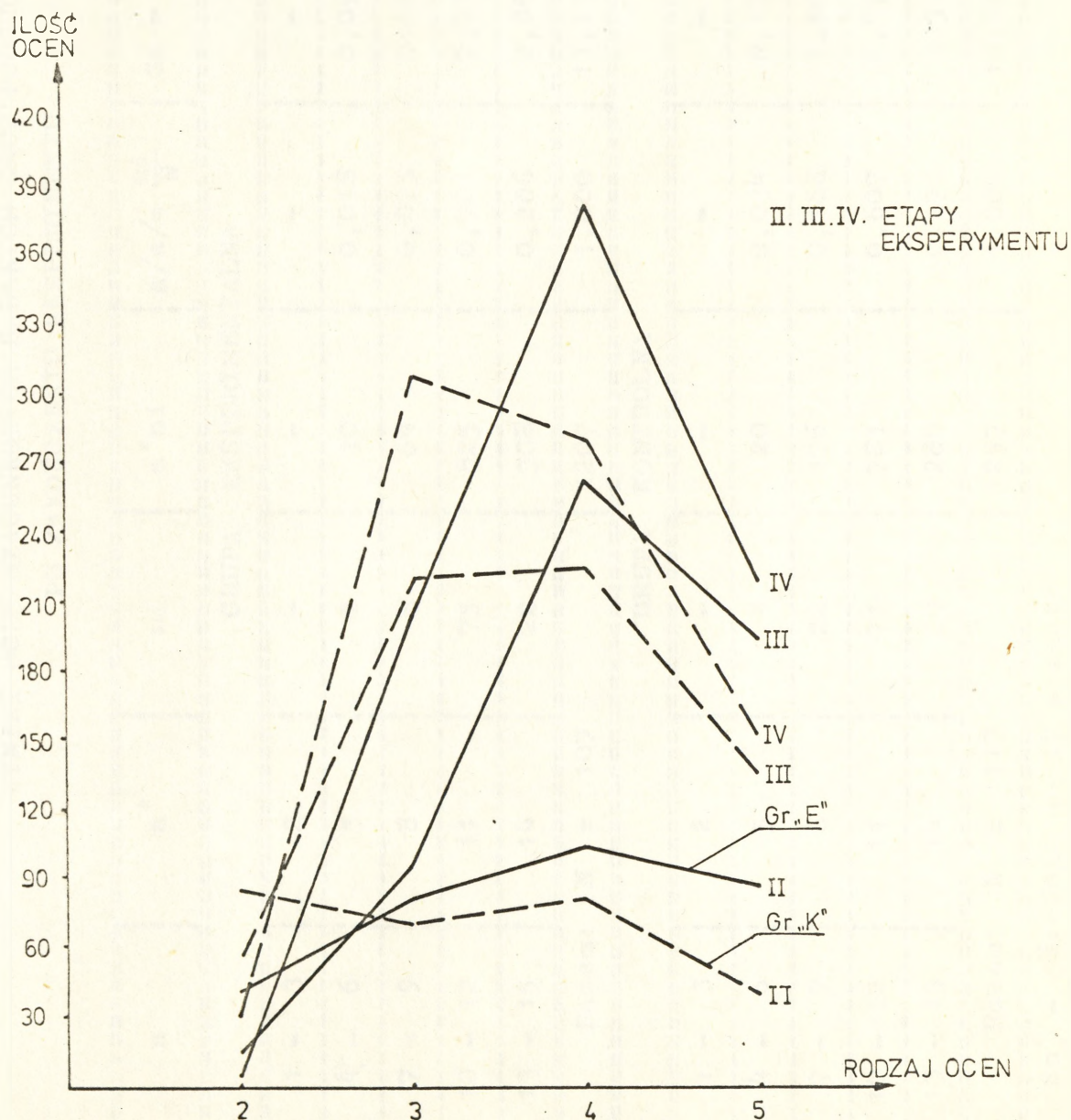
gdzie:

W_{ok} , W_{1k} - ocena średnia uzyskana przez grupę kontrolną w badaniach początkowych i końcowych;

W_{oe} , W_{1e} - ocena średnia uzyskana przez grupę eksperymentalną w badaniach początkowych i końcowych.

Rysunek nr 9.

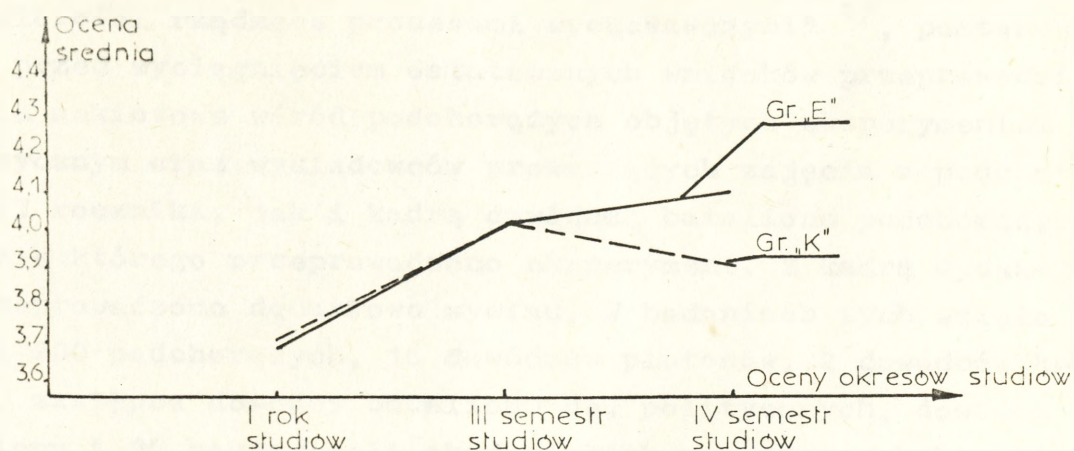
GRAFICZNE ZOBRAZOWANIE ILOŚCI OCEN W GRUPIE EKSPERYMENTALNEJ I KONTROLNEJ W POSZCZEGÓLNYCH ETAPACH TRWANIA EKSPERYMENTU

WYNIKI OCEN SZACUNKOWYCH BADANYCH GRUP PODCHORĄŻYCH
PO ZAKOŃCZENIU EKSPERYMENTU

a	a'	ni	a'ni	$\frac{g/a}{N} = \frac{ni}{N}$	$Sa = \frac{a'ni}{N}$	Sc'	As=Sa+Sc
GRUPA EKSPERYMENTALNA							
1 - 3	2	-	-	-	-	-	-
4 - 6	5	2	10	0,018	0,09	-	-
7 - 9	8	8	64	0,075	0,59	4,07	15,34
10 - 12	11	75	825	0,701	7,71	-	-
13 - 15	14	22	308	0,206	2,88	-	-
Razem: N = 107			1207	1,000	11,27	-	-
GRUPA KONTROLNA							
1 - 3	2	-	-	-	-	-	-
4 - 6	5	4	20	0,034	0,17	-	-
7 - 9	8	22	176	0,188	1,50	3,90	14,62
10 - 12	11	71	781	0,607	6,67	-	-
13 - 15	14	20	280	0,171	2,38	-	-
Razem: N = 117			1257	1,000	10,72	-	-
Sc' - średnia za IV semestr							

GRAFICZNA ILUSTRACJA OCEN ŚREDNICH W GRUPIE EKSPERYMENTALNEJ
I KONTROLNEJ PRZED BADANIAM I PO ZAKOŃCZENIU EKSPERYMENTU

Uzyskane w wyniku przeprowadzonego eksperymentu dane, zwracają uwagę na fakt, że przy prawie identycznych danych wyjściowych /otap wstępny eksperymentu/ powstały dość istotne różnice na korzyść grupy eksperymentalnej. Grupa eksperymentalna uzyskała średnią ocenę za IV semestr wyższą o 0,4 punktu od średniej rocznej i o 0,06 punktu od średniej za III semestr. U podchorążych z grupy kontrolnej różnica ta wynosi analogicznie 0,19 i 0,1 punktu na niekorzyść /uzyskano niższą średnią/. W fazie wyjściowej różnice te wynosiły 0,03 i 0,02 punktu na niekorzyść grupy eksperymentalnej /tabela nr 13/. Podobnie przedstawia się sprawa z ocenami szacunkowymi we wstępnej fazie eksperymentu średnia ocena szacunkowa grupy kontrolnej była o 0,3 punktu wyższa od średniej grupy eksperymentalnej. Po zakończeniu eksperymentu tu zaszła istotna różnica na korzyść grupy eksperymentalnej bo wynosząca aż 0,55 punktu.

Uzyskane przez grupę eksperymentalną wyniki /wyższa średnia za semestr, oraz wyższa ocena szacunkowa/ są dość istotne dla poparcia hipotezy rozprawy. Należy stwierdzić, że wyniki te mogą świadczyć zarówno o większym przyroście wiedzy, jak i większej umiejętności samodzielnego myślenia i działania. Wyniki świadczą o istniejących możliwościach wpływu pracy

samodzielnej na realizację celów kształcenia i przemawiają za celowością wprowadzenia, w pełnym tego słowa znaczeniu, pracy samodzielnej podchorążych w życiu WSO.

Pomimo twierdzenia W. Zaczyńskiego, że "eksperyment jest metodą gwarantującą pewne wyniki obiektywne odsłaniająco prawidłowości rządzące procesami wychowawczymi" ^{1/}, postanowiliśmy przed wyciągnięciem ostatecznych wniosków przeprowadzić badania ankietowe wśród podchorążych objętych eksperymentem dydaktycznym oraz wykładowców prowadzących zajęcia z podchorążymi II rocznika, jak i kadrą dowódczą batalionu podchorążych na bazie którego przeprowadzono eksperyment. Z kadrą dydaktyczną przeprowadzono dodatkowo wywiad. W badaniach tych wzięło udział 200 podchorążych, 16 dowódców plutonów, 2 dowódców kompanii, zastępca dowódcy batalionu ds. politycznych, dowódca batalionu i 36 nauczycieli akademickich prowadzących bezpośrednio zajęcia w badanych grupach podchorążych.

3.1.4. Interpretacja wyników badań ankietowych przeprowadzonych wśród podchorążych

Ankieta była anonimowa. Respondenci reprezentowali zarówno grupę eksperymentalną jak i grupę kontrolną. Obie grupy reprezentowane były przez 200 podchorążych, na ogólną liczbę 224, biorących udział w eksperymencie dydaktycznym.

Pytania skierowane do respondentów dotyczyły:

- miejsca i czasu pracy samodzielnej podchorążych;
- wyrażenia własnej opinii na temat celowości przeprowadzonego eksperymentu.

Z analizy uzyskanych odpowiedzi od respondentów wynika, że w istniejących warunkach bytowych szkoły, podchorążowie najczęściej korzystają z następujących miejsc uczenia się.

^{1/} Por. W. Zaczyński, Praca badawcza nauczyciela, Warszawa 1968 r., PZWS, s. 108.

Tabela nr 21.

ZESTAWIENIE ODPOWIEDZI PODCHORAŻYCH DOTYCZĄCYCH MIEJSCA UCZENIA SIĘ PODCZAS TRWANIA EKSPERYMENTU

Miejsce uczenia się	Grupa	
	Eksperymentalna	Kontrolna
Izba żołnierska	37	10
Czytelnia	30	3
Sala wykładowa	12	66
Świetlica	8	16
Inne	13	5
Razem:	100	100

Jak wynika z przeprowadzonych badań ankietowych największym powodzeniem jako miejsce uczenia się podchorążych z grupy eksperymentalnej cieszy się izba żołnierska i czytelnia. Korzysta z nich około 67 % podchorążych. Natomiast z tych samych pomieszczeń korzysta tylko około 13 % podchorążych z grupy kontrolnej. Ci ostatni /około 66 %/ najczęściej uczą się w sali wykładowej /z pomieszczenia tego korzysta tylko 12 % podchorążych z grupy eksperymentalnej/. Podyktowane jest to przede wszystkim obowiązkowym miejscem uczenia się podchorążych z grupy kontrolnej /obowiązkowa nauka własna/.

Dość istotnej oceny podchorążych, szczególnie grupy eksperymentalnej, dokonali wykładowcy i dowódcy prowadzący zajęcia. Dokonali oni oceny szacunkowej /ilość punktów/ w oparciu o te same kryteria, o których była mowa przy przedstawieniu wyników w tabeli nr 16.

Kolejne pytanie zadane podchorążym dotyczyło ilości czasu jaki poświęcają na uczenie się. Wyniki zostały przedstawione w kolejnej tabeli.

Tabela nr 22.

OPINIA PODCHORAŻYCH DOTYCZĄCA ILOŚCI CZASU PRZEZNACZONEGO
NA PRACĘ SAMODZIELNĄ

Czas	Grupa		Wyniki badań z tabeli nr 3
	Eksperymentalna	Kontrolna	
do 1 godziny	18	12	15,5 %
do 2 godzin	44	75	65,5 %
do 3 godzin	35	7	12 %
powyżej 3 godzin	3	6	6 %
Razem:	100	100	100 % ^x

^x Nie uwzględniono ilości braku odpowiedzi.

Analizując uzyskane odpowiedzi i porównując je z odpowiedziami uzyskanymi z badań ankietowych przeprowadzonych przed rozpoczęciem eksperymentu dydaktycznego, widać wyraźnie, że poprzez stworzenie grupie eksperymentalnej innych warunków uczenia się tzn. samodzielnego dysponowania czasem i miejscem uczenia się, /wzrosła ilość czasu jaki poświęcają oni na naukę/. Widać to wyraźnie w tabeli nr 22. Znalazło to odbicie w wynikach w nauce uzyskiwanych przez podchorążych z grupy eksperymentalnej /rysunek nr 8/, w czasie trwania eksperymentu i na jego zakończenie /tabela nr 19 i 20/. Odpowiednie wnioski zostały przedstawione w końcowej części rozprawy.

Na pytanie dotyczące godzin, w jakich podchorążowie uczą się najczęściej, otrzymano odpowiedzi, które przedstawia tabela nr 23.

Tabela nr 23.

OPINIE PODCHORAŻYCH DOTYCZĄCE GODZIN PRACY SAMODZIELNEJ

Grupa	Godziny pracy samodzielnej				Razem
	16-19	20-23	po 23	do 6 rano	
Eksperymentalna	40	56	-	4	100
Kontrolna	32	52	9	7	100

Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że czas przeznaczony na naukę własną w istniejącym porządku dnia nie jest wykorzystywany właściwie. Wyniki przedstawione w tabeli nr 23 są dla obu grup podobne, lecz oceny uzyskiwane w trakcie trwania eksperymentu są wyraźnie wyższe w grupie eksperymentalnej niż w grupie kontrolnej /rysunek nr 8/. Świadczyć to również może o efektywności wykorzystywania czasu pracy samodzielnej podchorążych.

Po analizie odpowiedzi dotyczących opinii na temat celowości przeprowadzonego eksperymentu należy stwierdzić, że aż 94,6 % respondentów wypowiedziało się za wprowadzeniem założeń eksperymentu, czyli wprowadzenia swobody wyboru miejsca i czasu uczenia się. W wypowiedziach respondentów często powtarzało się twierdzenie, że: "swobodny wybór czasu i przedmiotu uczenia się daje satysfakcję i większe efekty". Około 87,5 % stanowiły wypowiedzi w myśl których tego rodzaju uczenie się pozwala: "... czuć się bardziej dojrzałym i odpowiedzialnym za wyniki swojej pracy".

Bardzo istotną sprawą dla podchorążych jest właśnie ta "dojrzałość", dojrzałość rozumiana jako element łączący nabytą wiedzę i umiejętności bycia samodzielnym z przyszłą pracą oficera dowódcy i wychowawcy. Myślą przewodnią przeprowadzonego eksperymentu było przede wszystkim sprawdzenie hipotezy roboczej, oraz spowodowanie powstania w psychice podchorążego zarodka, który poprzez pracę samodzielną zmusi go do samodzielnego myślenia i działania, zmusi go do czucia się odpowiedzialnym za realizację celów kształcenia, jakie stoją przed szkołą wyższą, jakie ta szkoła stawia przed swoimi wychowankami.

3.1.5. Interpretacja wyników wywiadu przeprowadzonego wśród kadry

W trakcie przeprowadzonego wywiadu każdego rozmówcę proszono na wstępie o dokonanie krótkiej oceny wyników uzyskanych przez podchorążych z grupy eksperymentalnej z przedmiotu prowadzonego przez danego wykładowcę. Po pytaniu tym zadaniem dowódców grup szkoleniowych chodziło o uzyskanie odpowiedzi

dotyczących rozpoznania warunków, w jakich przebiegała praca samodzielna podchorążych w czasie trwania eksperymentu. Potem o wytworzenie korzystnego klimatu do wypowiedzi dotyczącej oceny przeprowadzonego eksperymentu i ich sądzie, co do możliwości jego upowszechnienia. Mimo dość licznej i reprezentatywnej grupy rozmówców uzyskano dużą zbieżność poglądów pomiędzy kadrami dydaktyczną i dowódczą w omawianym problemie. Sądy wykładowców i dowódców dotyczące przeprowadzonego eksperymentu przedstawia tabela nr 24. W sprawie wprowadzenia efektów eksperymentu na 20 dowódców tylko jeden uważał, że za mało dokładnie zostały określone warunki jego wprowadzenia, to znaczy mało dokładnie określono warunki doboru grup biorących udział w badaniach. Problemu tego nie stwierdziła kadra dydaktyczna. Wszyscy, z którymi przeprowadzono wywiad zgodnie stwierdzili potrzebę prowadzenia tego rodzaju badań. Uważali, że są one bardzo pożyteczne dla nauki i dostarczają wiele ciekawego materiału dotyczącego sposobów realizacji celów kształcenia. Wypowiedzi kadry dydaktyczno-wychowawczej można najogólniej sklasyfikować w trzech grupach:

I grupa 84,5 % rozmówców - reprezentuje pogląd, że pracę samodzielną można wprowadzić z korzyścią dla procesu dydaktyczno-wychowawczego szkoły już podchorążym II roku studiów. Propozycje wykładowców idą w kierunku by na I roku studiów istniała obowiązkowa i umiejętnie kontrolowana nauka własna. Podyktowane jest to specyfiką studiów wojskowych. Natomiast pozostałe roczniki studiujących dysponowały swobodą zarówno czasu jak i miejsca uczenia się.

II grupa 10,3 % rozmówców - stanowią ci, którzy nie widzą potrzeby wprowadzania zmian w istniejącym porządku dnia dotyczącym czynności popołudniowych. Uważają oni, że tylko podchorążowie legitymujący się średnią powyżej 4,40 mogą sami decydować o miejscu i czasie uczenia się. Według nich zaniechanie kontroli nauki własnej prowadzi będzie do mało efektywnego wykorzystania czasu, co w sumie doprowadzić może do obniżenia wyników w nauce. Należy podkreślić, że w grupie tej nie znalazł się dowódca grupy szkoleniowej, którego pluton objęty był bezpośrednio eksperymentem.

ZESTAWIENIE WYNIKÓW PRZEPROWADZONEGO WYWIADU Z KADRĄ DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZĄ

Odpowiedź	Kadra dowódcza				Wykładowcy					
	Tak		Nie		Tak		Nie		Nie mam zdania	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
Problem										
Czy warunki organizacyjne przeprowadzonego eksperymentu były dla Ciebie zrozumiałe?	19	95	1	5	36	100	-	-	-	-
Czy uważasz, że tak zorganizowana praca samodzielna podchorążych może być wprowadzona w "życie"?	16	80	3	15	32	89	2	5,5	2	5,5
Czy widzisz potrzebę prowadzenia badań dotyczących wykorzystania czasu pracy samodzielnej podchorążych?	19	95	-	-	36	100	-	-	-	-
Czy zauważyłeś pożyteczną różnicę w przygotowaniu się do prowadzonych przez Ciebie zajęć podchorążych grupy eksperymentalnej?	-	-	-	-	29	83,5	2	5,5	4	11

III grupa - najmniej liczną bo stanowiącą tylko 5,2 % rozmówców - tworzą oficerowie nie mający sprecyzowanego poglądu. W swoich wypowiedziach z jednej strony wskazywali na nieskuteczność istniejących kontroli nauki własnej, z drugiej zaś na konieczność jej zachowania, gdyż pozwala ona na utrzymanie ładu i porządku.

Analizując uzyskane wyniki wypowiedzi kadry dydaktyczno-wychowawczej oraz poczynione spostrzeżenia wynikiem z prowadzonego wywiadu doprowadziły nas do zauważenia swoistego związku przyczynowego polegającego na tym, że im dowódca grupy szkoleniowej /plutonu/ jest mniej operatywny w organizacji czynności popołudniowych, tym bardziej obsta je przy kontrolowaniu nauki własnej bez względu na rok studiów. Dowodzone plutony przez tych dowódców nie mogą pochwalić się sukcesami w wyszkoleniu i dyscyplinie. Sytuacja odwrotna jest tam, gdzie dowódcy plutonów posiadają wypracowane indywidualne metody kierowania uczeniem się podwładnych. W sposób bardzo sceptyczny wypowiadają się o konieczności kontroli podchorążych na obowiązkowej nauce własnej. W swoich wypowiedziach przychylają się do dania podchorążym większej swobody w tym względzie.

Reasumując zebrane przy pomocy wywiadu poglądy należy stwierdzić, że przeprowadzony eksperyment dydaktyczny pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

a/ kadra dydaktyczno-wychowawcza została zainspirowana do poszukiwania i modyfikacji rozwiązań dotyczących pracy samodzielnej podchorążych;

b/ wnioski z przeprowadzonego eksperymentu mogą być przyczynkiem do dalszej pracy usprawniającej proces uczenia się podchorążych, a tym samym podniesienia sprawności nauczania w szkole;

c/ podchorążowie z grupy eksperymentalnej poprzez samodzielny wybór miejsca i czasu pracy samodzielnej znacznie efektywniej wykorzystywali będący w ich dyspozycji czas - świadczą o tym między innymi uzyskane wyniki;

d/ wprowadzenie dowolności w wyborze miejsca i czasu uczenia się przez podchorążych z grupy eksperymentalnej nie

wpłynęło na obniżenie wyników, wręcz przeciwnie grupa ta uzyskała wyższe oceny niż grupa kontrolna;

e/ kadra dydaktyczna i dowódcza w znacznej większości opowiedziała się za wprowadzeniem zmian w dotychczasowej organizacji nauki własnej i systemie kontrolowania jej przebiegu sugerując:

- ograniczenie istnienia obowiązkowej nauki własnej do I roku studiów;

- zrezygnować z kontroli podchorążych pod względem dyscypliny, natomiast wzmóc kontrolę natury dydaktycznej polegającą na rozliczaniu podchorążych ze stawianych im wcześniej zadań dydaktycznych;

f/ podchorążowie niemal w 100 % opowiedzieli się za wprowadzeniem przeprowadzonego eksperymentu w codzienny tok życia wojskowego.

Powyzsze wnioski jednoznacznie przemawiają za celowością wprowadzenia zmian organizacyjnych w dotychczasowym modelu nauki własnej.

ROZDZIAŁ IV

OCENA BADAŃ I WNIOSKI KOŃCOWE

W niniejszej rozprawie podjęliśmy próbę określenia możliwości wykorzystania pracy samodzielnej podchorążych WSOWZ w realizacji celów kształcenia. Po przestudiowaniu literatury i przeprowadzeniu badań, a także wykorzystując skromne doświadczenia autora z pracy dydaktyczno-wychowawczej w WSOWZ, założyliśmy wstępnie, że podstawą studiowania w wyższej szkole winna być praca samodzielna, ponieważ tu tkwią największe rezerwy pełnej realizacji celów kształcenia. Praca samodzielna jest procesem wielostronnie uwarunkowanym i dlatego zdajemy sobie sprawę z tego, że rozpatrywana przez nas problematyka wykorzystania pracy samodzielnej w realizacji celów kształcenia nie wyjaśnia w pełni problemu. Pominęliśmy np.: określenie wkładu pracy włożonej przez podchorążych w czasie zajęć programowych i w czasie pracy samodzielnej. Nie sposób bowiem badać wszystkich uwarunkowań i dlatego skoncentrowaliśmy się na tych, które uznaliśmy za najistotniejsze. Rozwiązany przez nas problem może stać się jednym z warunków racjonalnej i naukowo uzasadnionej oceny efektywności nauczania w wyższym szkolnictwie wojskowym. Niewystarczające opracowanie naukowe tej problematyki sprawiło, że przedstawiona w tej rozprawie analiza i ocena pracy samodzielnej podchorążych WSOWZ ma charakter ogólny. Chodziło nam bowiem o wykrycie ogólnych zależności między organizacją pracy samodzielnej a swoistą postawą wobec samodzielnego nabywania wiadomości, umiejętności i nawyków, a realizacją celów kształcenia w uczelni wojskowej. Poza tym staraliśmy się zwrócić uwagę na motywację do pracy samodzielnej, uważając, że motyw jest sprężyną określonego zachowania się człowieka i stanowi istotną cechę postawy uczącego się podchorążego.

Zależności te mogą stanowić podstawę do dalszych szczegółowych badań i praktycznych rozwiązań. Dokonaliśmy próby określenia ich w sposób jak najbardziej precyzyjny, przy wykorzystaniu reguł wnioskowania statystycznego. Ponadto poprzez analizę materiałów badawczych staraliśmy się odwoływać do innych, zbliżo-

nych tematycznie badań przeprowadzonych w uczelniach wojskowych, bądź cywilnych, szukając i tą drogą potwierdzenia uzyskanych przez nas wyników.

Przyjęcie takiej metody postępowania badawczego umożliwiło zweryfikowanie założonej hipotezy roboczej. Wyniki badań, szczególnie wyniki przeprowadzonego eksperymentu dydaktycznego potwierdziły nasze przypuszczenia, że poprzez modyfikację czynników natury organizacyjnej procesu szkolenia osiągniemy pełniejszą realizację celów kształcenia, a tym samym wzrośnie efektywność nauczania. Problematyka organizacji uczenia się wiąże się przede wszystkim z rozwiązywaniem zadań dydaktycznych, określonych programem nauczania i wymogami dydaktycznymi nauczycieli akademickich. Za ich pomocą realizuje się poznawcze, kształcące i wychowawcze cele uczelni, kieruje się procesem poznawczym, kształci zdolności i zainteresowania poznawcze podchorążych oraz kontroluje wyniki nauczania.

W toku analiz badawczych staraliśmy się ustalić przyczyny mające wpływ na pracę samodzielną podchorążych i możliwości jej wykorzystania w realizacji celów kształcenia. Poprzez rozwiązanie problemów poznawczych czyli dokonania identyfikacji dotychczasowego przebiegu pracy samodzielnej podchorążych, następnie wyjaśnienie przyczyn, dla których praca samodzielna w dotychczasowym przebiegu nie odpowiada celom dydaktyczno-wychowawczym WSOWZ dokonaliśmy weryfikacji hipotezy roboczej.

Weryfikacja hipotezy roboczej

Po przeprowadzeniu szczegółowej analizy wyników badań i wyciągniętych wniosków, możemy obecnie przejść do zastanowienia się, czy założona hipoteza robocza została w toku badań potwierdzona, to znaczy, czy uzyskane wyniki badań, upoważniają do pozytywnych odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czy istnieją możliwości dokonania zmian organizacyjnych i metodycznych w istniejącej sferze działalności dydaktycznej WSOWZ?

2. Czy praca samodzielna podchorążych w swej najprostszej postaci tzn. dowolności swobodnego dysponowania miejscem

i czasem uczenia się jest bardziej skuteczna /efektywna/ od tradycyjnej obowiązkowej nauki własnej w realizacji celów kształcenia?

Odpowiedź na pierwsze pytanie zawarta została w wyniku przeprowadzonej analizy w rozdziale drugim niniejszej pracy.

Z analizy tej wypływają między innymi następujące wnioski:

- pod względem organizacyjnym istotny wpływ na realizację celów kształcenia w zakresie przyswajania wiedzy i umiejętności mają takie czynniki jak: czas, miejsce i warunki samodzielnego uczenia się;

- znaczna część kadry dydaktycznej uważa, że istniejący model obowiązkowej nauki własnej jest mało efektywny i powinien ulec całkowitej zmianie;

- wykładowcy w małym stopniu angażują się do udzielania metodycznych wskazówek podchorążym dotyczących metod i sposobów rozwiązywania postawionych zadań przed podchorążymi na naukę własną i konkretnego rozliczania ich z tych zadań. Wynika to między innymi z braku pedagogicznego przygotowania części kadry dydaktycznej;

- badania wykazały brak znajomości podstawowych zagadnień z technologii pracy umysłowej, brak umiejętności korzystania z podręczników, skryptów przez podchorążych. Program szkoły w ramach przedmiotu pedagogika przewiduje na zagadnienia dotyczące metodyki uczenia się 6 godzin i to dopiero na II roku studiów;

- niepełne stosowanie w praktyce dydaktycznej uczelni zasad i metod nauczania jest wynikiem małej sprawności metodycznej nauczycieli akademickich.

Na podstawie tych wniosków i wniosków przedstawionych w rozdziale II wydaje się, że pierwsza część hipotezy roboczej została w pełni potwierdzona. ||

Na drugie pytanie, odpowiedź znajdujemy w wynikach uzyskanych z przeprowadzonego eksperymentu. Wyniki te, zarówno pod względem ilościowym jak i jakościowym, pozwalają na wyciągnię-

cie wniosku, że praca samodzielna podchorążych w formie zastosowanej w przeprowadzonym eksperymencie, zapewnia większą efektywność, niż tradycyjna obowiązkowa nauka własna. Przewaga ta uwiarygodniła się w uzyskiwanych wynikach /oceny bieżące, ocena średnia/ przez grupę eksperymentalną, gdzie zastosowano zmodyfikowaną organizację czynności popołudniowych podchorążym.

Zasadnym wydaje się twierdzenie, że w wyniku pozostawienia podchorążym swobody w operowaniu czasem i miejscem uczenia się, działalność praktyczna podchorążych w zastosowaniu nabytej wiedzy była lepsza w grupie eksperymentalnej, aniżeli w grupie kontrolnej. Świadczą o tym wyniki ocen przedstawionych w tabeli nr 14 i 20 oraz współczynnik przyrostu wiedzy i umiejętności praktycznych obliczony na podstawie wzoru:

$$W = \frac{W_{1e} - W_{0e}}{W_{1k} - W_{0k}} ; \quad /zob. p. 3.1.3./$$

Uzyskane wyniki, potwierdzają słuszność przedstawionej hipotezy roboczej. Powodem tego jest fakt, że zarówno wyniki ocen średnich za semestr, jak i wynik ocen punktowych uzyskanych przez grupę eksperymentalną jest znacznie wyższy od ocen uzyskanych przez grupę kontrolną.

Dodatkowo, celem całkowitego potwierdzenia hipotezy roboczej, przebadaliśmy metodami statystycznymi, istotność uzyskanych różnic w wynikach między badanymi grupami.

Porównanie wyników uzyskanych przez grupę eksperymentalną i kontrolną potwierdziły hipotezę roboczą, a uzyskane różnice, jak to wykazaliśmy w punkcie 3.1.3., są dostatecznie duże. Czy samo uznanie różnicy /oceny średnie/ jest wystarczające dla celów poznawczych? Pamiętać należy, że różnica ta mogła powstać losowo. Słowem sama różnica jest czynnikiem ważnym w potwierdzeniu hipotezy roboczej, ale nie jedynym. Koniecznym staje się dokonanie dodatkowego zabiegu statystycznego, jakim jest odwołanie się do tzw. "istotności statystycznej", w której chodzi o uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy stwierdzona różnica wyników badanych grup jest wystarczająco duża, aby można było uznać ją za istotną, czyli, że powstała nie losowo, ale dzięki zastosowaniu zmiennej niezależnej.

Dla sprawdzenia hipotezy roboczej posługujemy się często w analizie statystycznej tzw. testem istotności, który służy do stwierdzenia, czy różnica między badanymi grupami jest istotna.

Należy dodać, że w pedagogice przyjmuje się dwa poziomy istotności - dla współczynnika ufności = 0,95 poziom istotności wynosi 0,05; dla współczynnika ufności = 0,99, poziom istotności wynosi 0,01 ^{1/}.

W literaturze na temat zastosowań statystyki w badaniach pedagogicznych możemy się spotkać z opisami i zaleceniami zastosowań różnych "testów istotności" ^{2/}, w zależności od takich czynników, jak liczebność grup, wariancji populacji, uzyskanych wyników itp.

Jak już powiedzieliśmy zabiegi te mają nas prowadzić do zweryfikowania założonej hipotezy roboczej.

W naszym wypadku dla zweryfikowania hipotezy roboczej, zastosowaliśmy test istotności "C", Cochran'a i Coxa ^{3/}, ze względu na różnorodną liczebność grup i wyniki różnych wariancji, gdzie populacje są zbliżone do rozkładu normalnego.

Test ten jest określony następującym wzorem:

$$C^o = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{z_1 + z_2}} ;$$

gdzie: x_1 i x_2 - wyniki średnie;

$$z_1 = \frac{n_1 \cdot S_1^2}{n_1 / n_1 - 1} ;$$

$$z_2 = \frac{n_2 \cdot S_2^2}{n_2 / n_2 - 1} ;$$

1/ Wł. Zaczyński, Praca badawcza nauczyciela, PZWSz, Warszawa 1968 r., s. 209.

2/ I.P. Guilforel, Podstawowe metody statystyczne w psychologii i pedagogice, PWN, Warszawa 1960 r., s. 247.

3/ W. Oktaba, Elementy statystyki matematycznej i metodyka doświadczalnictwa, PWN, Warszawa 1966 r., s. 117-134.

Liczniki tych dwóch ułamków reprezentują sumy kwadratów odchyleń od średniej odpowiednio w pierwszej i drugiej próbie. Liczebność pierwszej próby oznaczono symbolem n_1 , a drugiej n_2 .

Przystępujemy do obliczania liczników dla z_1 i z_2 ;

$$n_1 s_1^2 = \sum x_1^2 - \frac{(\sum x_1)^2}{n_1} ;$$

$$n_2 s_2^2 = \sum x_2^2 - \frac{(\sum x_2)^2}{n_2} ;$$

W związku z tym:

$$n_1 s_1^2 = 168 - \frac{5,82^2}{7} = 163,2$$

$$n_2 s_2^2 = 146 - \frac{5,62^2}{7} = 141,5$$

obliczamy z_1 i z_2 :

$$z_1 = \frac{163,2}{7 \cdot 6} = 3,87 \approx 3,9$$

$$z_2 = \frac{141,5}{7 \cdot 6} = 3,17 \approx 3,2$$

Wartość funkcji testu istotności jest następująca:

$$C^0 = \frac{21,7}{\sqrt{3,9 + 3,2}} = \frac{21,7}{\sqrt{7,1}} = 3,05$$

Przy obranym ryzyku błędu 0,05, wartość krytyczną obliczymy przy pomocy następującego wzoru:

$$C_{0,05} = \frac{z_1 \cdot t_1 + z_2 \cdot t_2}{z_1 + z_2}$$

gdzie: t_1 i t_2 jest wartością graniczną $t_{0,05}$ odczytaną z tablic t Studenta przy $n_1 - 1$ i $n_2 - 1$ stopnia swobody.

W naszym wypadku:

$$t_1 = 2,365 \text{ /zob. tabele } t \text{ Studenta/}^{4/}$$

^{4/} W. Oktaba, Matematyka i podstawy statystyki matematycznej, PWN, Warszawa 1971 r., s. 224 /Tablica I/. 105

$$t_2 = 2,365$$

Stąd wartość graniczna dla przyjętego ryzyka błędu 0,05 wynosi:

$$C_{0,05} = \frac{3,9 \cdot 2,365 + 3,2 \cdot 2,365}{7,1} = 2,31$$

Ponieważ wartość testowa $C_0 = 3,05$ jest znacznie większa od wartości granicznej $C_{0,05} = 2,31$, stąd mimo przybliżonego testu "C" możemy wnioskować, że różnica ta jest istotna i potwierdza założoną hipotezę roboczą.

WNIOSKI KOŃCOWE I PROPOZYCJE

1. Kandydaci do WSO są słabo przygotowani w zakresie metodyki samodzielnego uczenia się. Szkoły średnie nie prowadzą zajęć z tej dziedziny, a sporadyczne wskazówki nauczycieli mają charakter bardzo ogólny. Uczący się, pozostawiony samemu sobie, zdobywa więc pewne nawyki w sposobie uczenia się stosując metodę "prób i błędów". Prowadzi to w rezultacie do "produkcji" analfabetów w zakresie metod uczenia się, mimo, że zarówno wykładowcy jak i podchorążowie wykazują potrzebę prowadzenia zajęć z metodyki pracy umysłowej. Proponuje się zatem zwiększenie dotychczasowej liczby godzin na tę problematykę z jednoczesnym jej rozszerzeniem tematycznym oraz wyodrębnieniem jako odrębnego przedmiotu podlegającego zaliczeniu. Przedmiot ten powinien być realizowany w II semestrze I roku studiów w jednakowym wymiarze godzin dla wszystkich podchorążych, bez względu na profil studiów. Ponadto każdy wykładowca powinien w ramach prowadzonego przez siebie przedmiotu udzielać wskazówek metodycznych podchorążym do pracy samodzielnej oraz kształtować u nich odpowiednie umiejętności w tym zakresie.

2. Czas obowiązkowej nauki własnej nie jest racjonalnie wykorzystywany przez podchorążych na samodzielną pracę. Większość podchorążych właściwą naukę rozpoczyna w izbach żołnierskich i najczęściej w innych godzinach niż te czynności przewidywane są w porządku dnia. Podchorążowie zdecydowanie wypowiadają się za samodzielną pracą w dowolnym miejscu i czasie. Badani respondenci wskazywali na potrzebę przeprowadzenia zmian w dotychczasowej organizacji pracy samodzielnej podchorążych WSOWZ.

Proponuje się:

- opracować program podniesienia kwalifikacji wojskowych nauczycieli akademickich i dowódców pododdziałów szkolnych w zakresie metodyki nauczania, organizowania pracy samodzielnej podchorążego i włączenie tej problematyki w treści doskonalenia pedagogicznego kadry w uczelni wojskowej. Realizację wyżej wymienionych propozycji należy widzieć zarówno w sferze pociągnięć organizacyjnych i szkoleniowych /wynikające one dość jednoznacznie z wniosków zawartych w II rozdziale /jednak za nadrzędne przedsięwzięcie determinujące w dużej mierze skuteczność wszystkich kroków na terenie uczelni należy uznać nadanie właściwej rangi samodzielnej pracy podchorążego i uznanie wszelkich form tej pracy za całkowicie równorzędne zajęciom programowym /audytoryjnym/-

- zapewnić podchorążym czas na pracę samodzielną w okresach najwyższych dyspozycji fizjologicznych /zgodnie z krzywą fizjologiczną Otto Grafa/ zobliguje to między innymi nauczycieli akademickich do stosowania innych metod kształtowania umiejętności i nawyków w pracy samodzielnej podchorążych;

- formułować zadania samokształceniowe w sposób problemowy tzn.: zamiast dotychczasowych zadań stawianych podchorążym na naukę własną polegających na wykonywaniu streszczeń, wypisów, uczenia się od - do itp. należy stwarzać sytuacje problemowe. Początkiem takiej sytuacji winny być zajęcia programowe prowadzone przez nauczyciela akademickiego;

- wyposażenie podchorążych w umiejętności samodzielnego uczenia się poprzez zorganizowanie zajęć z technologii pracy umysłowej już na I roku studiów w wymiarze około 4 godzin wykładów i 8-10 godzin seminarium /minimalny czas na jedną grupę szkoleniową/ 5/;

- począwszy od II roku studiów wprowadzić we wszystkich grupach szkoleniowych /plutonach/ niekontrolowany przebieg pracy samodzielnej dotyczący czasu poza zajęciami dydaktycznymi,

5/ W oparciu o wyniki badań przeprowadzonych przez Instytut Dydaktyki Wojskowej ASG WP.

oraz w czasie tzw. dni samokształceniowych, polegający na tym, że:

a/ podchorążemu umożliwi się w pełni samodzielny wybór miejsca i czasu na pracę samodzielną;

b/ jedynym miernikiem pracy samodzielnej są uzyskiwane wyniki w nauce;

c/ podchorążowie, którzy otrzymują na bieżąco oceny niedostateczne, lub nie wywiązują się w ustalonych terminach z nałożonych zadań szkoleniowych winni mieć pracę zorganizowaną i podlegać kontroli bieżącej przez pełniącego dyżur popołudniowy dowódcę pododdziału lub konsultanta pełniącego w danym dniu dyżur;

d/ dla zapewnienia właściwego planowania zadań i wykorzystania czasu pracy samodzielnej podchorążowie opracowują indywidualne miesięczne plany pracy /załącznik nr 6/. Plany te zatwierdza dowódca plutonów, natomiast przyczyny zakłóceń w planie stwierdza dowódca kompanii.

- konsekwentnie dążyć do stopniowego odciążania podchorążych od dodatkowych przedsięwzięć, a zwłaszcza prac gospodarczych i porządkowych mocno obciążających ich budżet czasu;

- w formie eksperymentu przeprowadzonego pod kierownictwem ZBMN we współpracy z wydziałem planowania oraz cyklami przedmiotowymi /w początkowej fazie z wybranym cyklem/ ustalić proporcje czasowe między zajęciami programowymi a pracą samodzielną. Dopomoże to między innymi:

a/ w równomiernym obciążeniu pracą umysłową podchorążych w ciągu tygodnia;

b/ niwelacji niskiej aktywności w nauce części podchorążych;

c/ likwidacji zmęczenia psychicznego i trudnościach w koncentracji występujących w wyniku spiętrzenia się w krótkim okresie czasu nawału zajęć.

Na podstawie wyżej prezentowanych badań oraz innych dotyczących tej problematyki prowadzonych między innymi przez

Wyższą Szkołę Oficerską Wojsk Inżynieryjnych, można stwierdzić, iż samodzielna praca podchorążych jest tym ogniwem w procesie dydaktycznym wyższej szkoły oficerskiej, od której zależy ostateczne przygotowanie absolwentów do pracy w jednostkach wojskowych. Od właściwej organizacji, od opanowania umiejętności i wyrobienia nawyku stałej, codziennej, systematycznej pracy samodzielnej w czasie studiów w uczelni, zależy nie tylko zasób i jakość wiedzy wyniesionej przez podchorążych ze szkoły, ale także to, czy posiadają nawyki i opanują umiejętności stałego doskonalenia swoich kwalifikacji merytorycznych i metodycznych, stosownie do potrzeb wynikających z powierzonego im po studiach stanowiska służbowego "Idzie przy tym o to, aby zaszczepić nie tylko wiedzę, ale przede wszystkim głód wiedzy. Powinien on być siłą motoryczną pracy samokształceniowej..."^{6/}

Uczelnia ma kształcić nie tylko ze względu na istniejące potrzeby w zakresie współczesnego pola walki, lecz przede wszystkim ze względu na przyszłe potrzeby tego pola.

W ustawieniu procesu kształcenia na poziomie wyższym wzrasta ranga pracy samodzielnej podchorążego, ta bezpośrednio sterowana przez nauczyciela akademickiego, jak i ta, w której decydującym jest sam podchorąży. Proces pracy samodzielnej podchorążego winien przenosić się do czytelni, do sal odczytów, do dyskusji w grupach rówieśniczych, do kółek naukowych itp. słowem - ogarniać wielorakie rodzaje i formy styczności z różnymi źródłami informacji i procesu kształcenia. "Nie pozbawione pewnych podstaw wydaje się twierdzenie, że o sukcesach w realizacji celów kształcenia - w większej mierze niż czynniki często dydaktyczne - rozstrzygają czynniki pozadydaktyczne, wyrażające się w pełnej samodzielnej pracy podchorążego.

6/ Z przemówienia Ministra Obrony Narodowej, Przewodniczącego Rady Wyższego Szkolnictwa Wojskowego - generała armii Wojciecha Jaruzelskiego wygłoszonego na uroczystości z okazji 25-lecia ASG.

B I B L I O G R A F I A

1. AJDUKIEWICZ K. - Główne zasady metodyki nauk i logiki formalnej. Warszawa 1928 r.
2. BANDURA Z. - O procesie uczenia się. Warszawa 1978 r.
3. BAŃKA W., CABAK H. - Wybrane problemy metodologii badań w wojskowych naukach społecznych. WAP, Warszawa 1981 r.
4. BERGER H., ITZSCHMANN H. - Der soziologische Forschungsprozess. Methodologische und methodische Aspekte. Berlin 1973 r.
5. BOGUSZ J., JANUSZKIEWICZ Fr. - Współczesna uczelnia wojskowa, materiały z konferencji naukowej. WAP. Warszawa 1973 r.
6. BOGUSZ J. - Metody aktywizujące studentów w procesie dydaktycznym szkoły wyższej. Warszawa 1978 r.
7. BOGUSZ J. - Poradnik dydaktyczny oficera. Warszawa 1973 r.
8. BOGUSZ J., KARWAT T. - Wybrane zagadnienia z dydaktyki ogólnej i wojskowej. WAP cz. I i II. Warszawa 1967 r.
9. DORST W. - Właściwości eksperymentu pedagogicznego. Warszawa 1956 r.
10. FLEMING E. - Unowocześnienie systemu dydaktycznego. WSiP. Warszawa 1976 r.
11. GUILFORD I.P. - Podstawowe metody statystyczne w psychologii i pedagogice. PWN. Warszawa 1960 r.
12. HYDZIK B. - Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych w wojsku. Warszawa 1972 r.
13. HYDZIK B. - Kształtowanie samodzielności słuchaczy w procesie dydaktycznym. "Dydaktyka Szkoły Wojskowej" nr 2/8/ 1972r.
14. JUSZCZYK M. - Rytmy biologiczne a efektywność szkolenia. "Przegląd Wojsk Lądowych" nr 5 1981 r.
15. KACZMAREK S. - Źródła trudności studentów I roku na podstawie ich wypowiedzi. MZB. Warszawa 1972 r.
16. KEDROW B.M. - Dialektika - teoria poznania problemu naukowego metoda. MOSKWA 1964 r.

17. KIETLIŃSKA Z., WALCZAK St. - Próba badania realnego obciążenia studenta. "Życie Szkoły Wyższej" nr 11-12, 1968 r.
18. KOTARBIŃSKI T. - Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk. Wrocław 1961 r.
19. KOWALSKI S. - Plan studiów a samodzielna praca studentów. "Życie Szkoły Wyższej" nr 10, 1964 r.
20. KOSYRZ Z. - O osobowości oficera - wychowawcy. WAP. Warszawa 1972 r.
21. KOZIELECKI J. - Rozwiązywanie problemów. PWN. Warszawa 1969 r.
22. KULPA J. - O potrzebie kształcenia umiejętności samodzielności studiowania. "Życie Szkoły Wyższej" nr 11, 1973 r.
23. KUPISIEWICZ Cz. - Podstawy dydaktyki ogólnej. PWN. Warszawa 1973 r.
24. KUTMIN Z. - Z badań nad organizacją i przebiegiem nauki własnej podchorążych pierwszych lat studiów na Wydziale Technicznym WSMW /W:/ "Wybrane Zagadnienia Dydaktyki Wojskowej" nr 3, 1966 r.
25. KRUSZEWSKI K. - Kształcenie w szkole wyższej. PWN. Warszawa 1973 r.
26. KRUSZKA K. - Sprawność nauczania a struktura społeczno-zawodowa słuchacza I roku studiów zaocznych. "Życie Szkoły Wyższej" nr 9, 1968 r.
27. LEGOWICZ J. - O nauczycielu. Filozofia nauczania i wychowania. PWN. Warszawa 1975 r.
28. LINHART J. - Proces i struktura uczenia się. PWN. Warszawa 1972 r.
29. LISZEWSKI S. - Problem motywacji w kształceniu podchorążych. "Dydaktyka Szkoły Wyższej" nr 4, 1972 r.
30. LISZEWSKI S. - Uczyć samodzielnego myślenia. "Przegląd Wojsk Lądowych" nr 3, 1981 r.
31. LEJA L. - Postęp w dydaktyce szkoły wyższej. Poznań 1972 r.

32. LEWOWICKI T. - Indywidualizacja kształcenia. Dydaktyka różnicowa. PWN, Warszawa 1977 r.
33. LUDWICZAK St. - Samokształcenie w wojsku. MON, Warszawa 1969 r.
34. MATYJASIAK M.Z. - Z doświadczeń nad indensyfikacją procesu kształcenia studentów. "Życie Szkoły Wyższej" nr 6, 1970 r.
35. MAZIARZ Cz. - Proces samokształcenia. PWN, Warszawa 1976 r.
36. MĄDRZYCKI T. - Psychologiczne prawidłowości kształcenia się postaw. WSiP, Warszawa 1977 r. Wydanie II.
37. MICHALIK M. - Wartości osobowe dowódcy. MON, Warszawa 1973 r.
38. MOLIBOG A.G. - Woprosy naucznej organizacji pedagogicznego truda w wyższej szkole. Mińsk 1975 r.
39. NACZYŃSKI St. - Jak kształcić wojskowego nauczyciela akademickiego. "Przegląd Wojsk Lądowych" nr 3, 1981 r.
40. NAWROCZYŃSKI B. - O wychowaniu i wychowawcach. Warszawa 1968 r.
41. OKIŃSKI W. - Procesy samokształcenia. Dom Książki Polskiej. Poznań 1935 r.
42. OKOŃ W. - Podstawy systemu dydaktycznego w szkole socjalistycznej. "System dydaktyczny". PZWSz 1971 r.
43. OKOŃ W. - Słownik pedagogiczny. PWN, Warszawa 1975 r.
44. OKOŃ W. - Zarys dydaktyki ogólnej. PWN, Warszawa 1965 r.
45. ORCZYK J. - Zarys metodyki pracy umysłowej. PWN, Warszawa 1976 r.
46. PAROFINIUK-SOLIŃSKA J. - Struktura i efekty samodzielnego studiowania. PWN, Warszawa - Poznań 1976 r.
47. PIETER J. - Psychologiczne problemy samokształcenia. PZWS, Warszawa 1963 r.
48. PIETER J. - Psychologia uczenia się i nauczania. Wyd. "Śląsk", Katowice 1970 r.

49. PIETER J. - Zarys metodologii pracy naukowej. PWN, Warszawa 1975 r.
50. PILCH T. - Zasady badań pedagogicznych. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1977 r.
51. PIOCHA St. - O samodzielnej pracy. "Przegląd Wojsk Lądowych" nr 12, 1980 r.
52. PLEŚNIEWSKI B. - Model studenta przyszłości. "Dydaktyka Szkoły Wyższej" nr 1, 1977 r.
53. POLTUCZYCKI J. - Ucz się sam. O technice samokształcenia. Instytut Wydawniczy CRZZ. Warszawa 1974 r.
54. RUTKIEWICZ T. - Uczenie się nauczanie. Nasza Księgarnia. Warszawa 1973 r.
55. RATAJ M. - Samokształcenie nauczycieli. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1972 r.
56. REGKOWSKI J. - Teoria motywacji a zarządzanie. PWE. Warszawa 1975 r.
57. ROSENFELD G. - Theoria und Praxis der demotivation. Berlin 1964 r.
58. RUDNIAŃSKI J. - Jak się uczyć. PZUS. Warszawa 1972 r.
59. RUDNIAŃSKI J. - Metodyka pracy umysłowej ucznia. PZUS. Warszawa 1967 r.
60. RUDNIAŃSKI J. - Uczelnia i ty. WSiP. Warszawa 1975 r.
61. RUDNIAŃSKI J. - Sprawność umysłowa. WSiP. Warszawa 1972 r. wyd. III.
62. SIDOR M. - System oceny osobowości dowódcy. MON. Warszawa 1977 r.
63. SIMIŃSKI M. - Rola samodzielności pracy studenta w szkole wyższej. "Życie Szkoły Wyższej" nr 6 1953 r.
64. SUCHODOLSKI B. - Problem eksperymentu w naukach pedagogicznych. "Kwartalnik Pedagogiczny" nr 1, 1958 r.
65. SUCHODOLSKI B. - Problemy wychowania. PWN. Warszawa 1974 r.
66. SUPER D.E. - Psychologia zainteresowań. PWN. Warszawa 1972r.

67. SPASOWSKI W. - Zasady samokształcenia. Warszawa 1953 r.
68. STĘPIEŃ R. - Technologia uczenia. "Przegląd Wojsk Lądowych" nr 7 i 10, 1980 r.
69. SZCZERBA W. - Eksperyment dydaktyczny w wojsku. MON, Warszawa 1969 r.
70. SZCZERBA W. - Zarys pedagogiki wojskowej. MON, Warszawa 1962 r.
71. SZEWCZUK W. - Psychologiczne podstawy zasad wychowania. PZWS, Warszawa 1972 r.
72. TALYZINA H.F. - Uprawienie procesom uswojenia znanja. Moskwa 1975 r.
73. TEREJKO T. - Trudności w nauce. "Przegląd Wojsk Lądowych" nr 5, 1981 r.
74. URBAŃCZYK F. - Praca samokształceniowa ucznia. Nasza Księgarnia. Warszawa 1955 r.
75. WIRA R. - Istota nauki własnej i pracy samodzielnej podchorążego. "Przegląd Wojsk Lądowych" nr 4, 1972 r.
76. WILSON E.B. - Wstęp do badań naukowych. Warszawa 1964 r.
77. WOJCIECHOWSKI K. - Praca umysłowa. Podręcznik samokształcenia. Warszawa 1947 r.
78. WOJCIECHOWSKI K. - Samokształcenie w praktyce i teorii. PWN. Warszawa 1965 r.
79. WOJCIECHOWSKI K. - Samokształcenie w praktyce i teorii. /W:/ Pedagogika dorosłych.
80. WUJEK T. - Praca domowa i czynny wypoczynek ucznia. PZWS. Warszawa 1969 r.
81. WUJEK T. - Budżet czasu wolnego młodzieży w wielkim mieście. "Kwartalnik Pedagogiczny" nr 3, 1960 r.
82. WÓJCICKI S. - Zasady eksperymentu. PWN. Warszawa 1964 r.
83. WRÓBLEWSKI J. - O usprawnienie pracy studentów I roku studiów. "Życie Szkoły Wyższej" nr 9 1953 r.

84. WYTYCZAK L. - Zadania nauczyciela w przygotowaniu uczniów do samodzielnego uczenia się. "Nowa Szkoła" nr 10, 1976 r.
85. ZACZYŃSKI Wł. - Praca badawcza nauczyciela. PZWSz. Warszawa 1968 r.
86. ZAKRZEWSKI J. - Efektywność studiów w ASG. "Życie Szkoły Wyższej" nr 3, 1970 r.
87. ZAKRZEWSKI J. - Praca samokształceniowa słuchacza /rola, zadania, formy i metody kierowania pracą samokształceniową słuchacza/. /W:/ Materiały z konferencji dydaktyczno-metodycznej ASG WP podsumowującej rok akademicki 1976/77 odbytej w dniu 12-15.07.1977 r. ASG WP. Warszawa 1977 r.
88. ZAKRZEWSKI J. - Założenia innowacyjne dydaktyki WSO. Warszawa 1976 r.
89. ZAKRZEWSKI J. - Cele szkolenia wojskowego i zasady doboru treści programowych. Skrypt ASG WP 1965 r.
90. ZARZYCKA-SKRZYPEK J. - O budżecie czasu studentów. "Życie Szkoły Wyższej" nr 6, 1975 r.
91. ZAWADZKA A. - Obciążenie nauką a czas wolny studentów uniwersytetu. "Dydaktyka Szkoły Wyższej" nr 1, 1974 r.
92. ZBOROWSKI J. - Nauka własna studenta. Warszawa 1976 r.
93. ZBOROWSKI J. - Unowocześnienie metod nauczania. PZWSz. Warszawa 1966 r.
94. ZINOWIEW S.J. - O niektórych pedagogicznych problemach programmiowanego obuczniwa. "Wiestnik Wyższej Szkoły" nr 12, 1963 r.
95. ZINOWIEW S.J. - Proces dydaktyczny w radzieckiej szkole wyższej. Warszawa 1971 r.
96. ZNANIECKI F. - Socjologia wychowania. Warszawa 1928 r.
97. ŻEGNAŁEK K. - Jak uczyć się samodzielnie. "Przegląd Wojsk Lądowych" nr 5, 1981 r.
98. ŻEGNAŁEK K. - Wykorzystanie czasu nauki własnej. "Przegląd Wojsk Lądowych" nr 12, 1980 r.

Z A Ł A C Z N I K I :

A N K I E T A

1. W szkole średniej uczyłeś się /odpowiednie podkreśl/:

- 1/ w domu
- 2/ w internacie
- 3/ inne /gdzie/:

2. Dotychczasowe warunki do uczenia się oceniasz jako /odpowiednie podkreśl/:

- 1/ bardzo dobre
- 2/ dobre
- 3/ dostateczne
- 4/ złe

Umotywuj swoją ocenę:

3. Oceń samokrytycznie, czy Twoje wyniki w nauce w szkole średniej /podkreśl jedną odpowiedź/:

- 1/ zostały osiągnięte przy maksymalnym wysiłku
- 2/ bez większego wysiłku
- 3/ przy minimalnym wysiłku
- 4/ inne:

Prosimy wyjaśnić z czego to wynikało:

4. Czy w szkole średniej uczono Cię w jaki sposób należy się uczyć? /odpowiednie podkreśl/:

- 1/ tak
- 2/ nie

Jeżeli tak, to krótko opisz jak się to odbywało?

5. Wymień, jaka forma uczenia się odpowiada Tobie najbardziej /odpowiednie podkreśl/:

- 1/ uczenie się indywidualne w oddzielnym pomieszczeniu;
- 2/ uczenie się indywidualne w małej grupie i w jednym pomieszczeniu;

- 3/ uczenie się indywidualne w dużej grupie /pluton/;
- 4/ uczenie się zespołowe w małej grupie /3-4 osoby/;
- 5/ uczenie się indywidualne, a następnie dyskusja w 3-4 osobowym zespole;
- 6/ jest mi wszystko jedno;
- 7/ inna: /jaka/

6. Czy miałeś dotychczas stałe godziny uczenia się: /właściwe podkreśl/:

- 1/ tak
- 2/ nie

Jeżeli tak, to w jakich godzinach dnia uczyłeś się najczęściej:

- a/ między godz. 14.00 a 16.00
- b/ - " - 16.00 a 18.00
- c/ - " - 18.00 a 20.00
- d/ po godzinie 20.00

Wyjaśnij dlaczego?

7. Najbardziej lubię się uczyć:

- a/ w jednym, specjalnie do tego celu przeznaczonym miejscu;
- b/ jest mi obojętne, gdzie się uczę byle bym miał zapewnione warunki do uczenia;
- c/ inne; /jakie/?

Prosimy podkreśl jedną odpowiedź, a następnie uzasadnić swój wybór.

8. Mógłbym osiągnąć lepsze wyniki w uczeniu się:

- gdyby więcej wymagali nauczyciele;
- gdyby moje uczenie się odbywało się pod systematyczną kontrolą;
- gdybym poświęcał więcej czasu na uczenie się;
- gdybym umiał lepiej się uczyć /np. gdybym znał i stosował podstawowe prawa uczenia się/;

gdybym miał lepsze warunki do uczenia się;
gdybym widział sens i potrzebę uczenia się;
gdybym miał większe zdolności.

Prosimy ponumerować według uważanej przez siebie ważności.

9. Najlepsze efekty w uczeniu się osiągam, gdy:

/odpowiednie podkreśl/:

- 1/ czytam na głos;
- 2/ czytam wzrokiem i jednocześnie częściowo pomagam sobie ruchami warg;
- 3/ czytam po cichu;
- 4/ czytam tylko wzrokiem;
- 5/ inne:

Własne uwagi:

10. Najczęściej uczę się /odpowiednie podkreśl/:

- 1/ w pozycji siedzącej;
- 2/ w pozycji leżącej;
- 3/ w pozycji stojącej /np. chodząc po pokoju/;
- 4/ inne /jakie?/:

Prosimy uzasadnić swoją odpowiedź:

11. Czy masz zwyczaj prowadzenia notatek z przeczytanej lektury /odpowiednie podkreśl/:

- 1/ prowadzę systematycznie;
- 2/ prowadzę od czasu do czasu;
- 3/ prowadzę, ale bardzo rzadko;
- 4/ nie prowadzę w ogóle, jeżeli nie mam takiego polecenia.

12. Jakie formy prac pisemnych były stosowane w szkole średniej najczęściej /odpowiednie podkreśl/:

- 1/ plany
- 2/ streszczenia
- 3/ referaty
- 4/ wypracowania
- 5/ inne, jakie:

13. Moje uczenie się odbywa /odpowiednie podkreśl/:

- 1/ według sporządzonego na piśmie planu;
- 2/ według planu, który mam "w myślach";
- 3/ bez specjalnego planu;
- 4/ inaczej, jak:

Jeżeli podkreśliłeś odpowiedź nr 1 lub 2, to krótko opisz na czym polega ten plan:

14. Stosowany przeze mnie plan uczenia się dotyczy /odpowiadają tylko Ci, którzy podkreślili w pytaniu nr 13 odpowiedź 1 lub 2/.

Podkreśl jedną z n/w odpowiedzi:

- 1/ jednego dnia;
- 2/ kilka dni;
- 3/ tygodnia;
- 4/ miesiąca;
- 5/ semestru;
- 6/ roku szkolnego.

Uzasadnij swoją odpowiedź:

15. Czy zdarza Ci się, że nie możesz zmusić się do nauki?
/odpowiednie podkreśl/:

- 1/ zdarza się to bardzo często;
- 2/ zdarza się to często;
- 3/ zdarza mi się to rzadko;
- 4/ zdarza mi się to bardzo rzadko;
- 5/ w ogóle mi się to nie zdarza.

Jeżeli podkreśliłeś którąś z odpowiedzi od 1 do 4, to z czego to wynika:

16. W jakim stopniu mobilizują Cię do uczenia się niżej wymienione czynniki /w odpowiednich rubrykach postaw krzyżyk/:

Lp.	Rodzaj czynnika	Stopień mobilizacji				
		bardzo duży	duży	mały	znikomy	w ogóle nie mobiliz.
1.	chęć pogłębienia swoich wiadomości					
2.	ambicja					
3.	wstyd przed kolegami					
4.	wstyd przed rodziną					
5.	obawa przed konsekwencjami					
6.	dobry przykład kolegów					
7.	dobry przykład kolegów					
8.	możliwości poprawienia sytuacji materialnej					
9.	możliwości otrzymania nagrody za dobrą naukę					
10.	chęć przodowania /rywalizacja/					

17. Aby mógł rozpocząć uczenie się potrzebuje: /odpowiednie podkreśl/:

1/ co najmniej 30-60 minut czasu;

2/ 10-30 minut czasu;

3/ 5-10 minut czasu;

4/ mogę rozpocząć natychmiast, kiedy tylko chcę;

5/ inne:

Prosimy uzasadnić swoją odpowiedź:

18. Czy umiesz uczyć się kiedy masz mało czasu np: w czasie wolnych godzin /"okienek"/, przerw, czekania na kogoś itp. /odpowiednie podkreśl/:

- 1/ tak
- 2/ nie
- 3/ nie mam zdania

19. Wymień, jakie czynniki, według Ciebie decydują o wynikach samodzielnego uczenia się:

20. Które z niżej wymienionych zagadnień interesują Cię najbardziej i chciałbyś je lepiej poznać: /odpowiednie podkreśl - jednak nie więcej niż trzy odpowiedzi/

- 1/ metody i formy samodzielnego uczenia się;
- 2/ organizacja warsztatu samodzielnej pracy studenta;
- 3/ higiena pracy umysłowej;
- 4/ planowanie pracy umysłowej /uczenia się/;
- 5/ psychologiczne podstawy procesu uczenia się;
- 6/ zasady i metody notowania;
- 7/ wpływ trybu życia i jego warunków na uczenie się;
- 8/ umiejętność pracy z podręcznikami, książką itp.;
- 9/ wymień ewentualnie inne zagadnienia z zakresu problematyki uczenia się, które chciałbyś lepiej poznać:

21. W koncentracji uwagi w czasie uczenia się najczęściej przeszkadza mi /wymień co?/:

22. Czy korzystałeś i jak często z innych źródeł informacji w procesie uczenia się: /postaw krzyżyk/

Lp.	Źródło informacji	Częstotliwość korzystania				
		bardzo często	często	rzadko	bardzo rzadko	w ogóle nie korzystał
1.	Telewizja					
2.	Radio					
3.	Magnetofon					
4.	Film					
5.	Teatr					
6.	Magnetowid					
7.	Konsultacja					
8.	Korepetycje					
9.	Inne /jakie?/					

23. Czy czas przeznaczony w porządku dnia na naukę własną wykorzystujesz racjonalnie na uczenie się?

1/ tak

2/ nie

Jeżeli "nie", to dlaczego? Na jakie czynności najczęściej przeznaczasz ten czas?

24. Czy uczysz się poza godzinami przeznaczonymi na obowiązkową naukę własną w porządku dnia? /podkreśl jedną odpowiedź/:

1/ tak, czynię to zawsze;

2/ tak, czynię to często;

3/ tak, czynię to od czasu do czasu;

4/ tak, czynię to bardzo rzadko;

5/ uczę się tylko w czasie przeznaczonym w porządku dnia na naukę własną;

6/ inne:

Jeżeli podkreśliłeś odpowiedź 1,2,3,4 to napisz, jakie są tego przyczyny:

W jakim czasie poza godzinami przeznaczonymi na naukę własną uczysz się najczęściej i dlaczego? /podaj godziny/:

25. Ile czasu dziennie obecnie rzeczywiście przeznaczasz na naukę własną /podkreśl jedną odpowiedź/:

1/ do 1 godziny;

2/ 1-2 godziny;

3/ 2-3 godziny;

4/ 3-4 godziny;

5/ powyżej 4 godzin.

26. Ile czasu dziennie potrzebowałbyś przeznaczyć na pracę samodzielną by przygotować się do zajęć na dzień następny? /podkreśl jedną odpowiedź/:

1/ do 2 godzin;

2/ 2-3 godziny;

3/ 3-4 godziny;

4/ powyżej 4 godzin.

27. Czy odczuwasz potrzebę istnienia obowiązkowej nauki własnej:
- 1/ tak
 - 2/ nie
 - 3/ trudno mi powiedzieć
- Jeżeli "tak" to jak według Ciebie powinna wyglądać nauka własna.
- Jeżeli "nie" to co wówczas chciałbyś robić /w czasie przeznaczonym na naukę własną/.
28. Jakie gwarancje mogą mieć przełożeni odnośnie Twoich wyników nauczania, przy zlikwidowaniu obowiązkowej nauki własnej.
29. Po jakim czasie ucząc się w czasie tzw. nauki własnej odczuwasz zmęczenie?
- Od czego to zależy:
30. W jaki sposób walczysz z pominaniem. Wymień kilka przykładów:
31. Czy swoje uczenie się oceniasz jako systematycznie /podkreśl jedną odpowiedź/:
- 1/ tak
 - 2/ nie
 - 3/ trudno mi określić
32. Czy są dni tygodnia, w których nie uczysz się w ogóle:
- 1/ tak
 - 2/ nie
- Jeżeli "tak" to jakie są to najczęściej dni.
- Wymień najczęściej powtarzające się przyczyny z powodu, których w tych dniach nie uczysz się:
33. Czy wykładowcy stawiają Ci zadania na naukę własną:
- 1/ tak
 - 2/ nie
- Jeżeli "tak", to czy są egzekwowane te zadania podczas zajęć:

1/ tak

2/ nie

34. Jakie według Ciebie, cechy charakteru pomagają w samodzielnym uczeniu się:

/ponumeruj je według uznanej przez Ciebie ważności/
sumienność wymagalność

systematyczność

pracowitość

silna wola

35. Mógłbym osiągnąć lepsze wyniki w samodzielnym uczeniu się /podkreśl trzy odpowiedzi/:

1/ gdyby więcej wymagali wykładowcy;

2/ gdybym uczył się pod systematyczną kontrolą;

3/ gdyby wyniki mojego uczenia się były systematycznie kontrolowane przez wykładowców;

4/ gdybym przeznaczył więcej czasu na uczenie się;

5/ gdybym umiał lepiej się uczyć;

6/ gdyby była lepsza "atmosfera nauki";

7/ gdybym widział potrzebę uczenia się;

8/ gdybym był bardziej zdolny;

9/ inne przyczyny /jakie?/:

36. Ile razy w ciągu miesiąca korzystałeś /postaw krzyżyk w odpowiednim miejscu/:

	1	2	3	5	10	częś- ciej
Biblioteka						
Czytelnia						
Konsultacje						
Trenażer						

37. Gdybyś miał ponownie możliwość wyboru studiów, to co byś wybrał? /podkreśl jedną odpowiedź/:

1/ tę samą uczelnię i ten sam kierunek /profil/ studiów;

2/ tę samą uczelnię, lecz inny kierunek studiów;

3/ inną wyższą szkołę oficerską;

4/ studia cywilne /jaki kierunek/;

5/ w ogóle nie podjąłbym studiów;

6/ szkołę chorążych /jaką?/;

7/ inna odpowiedź:

Uzasadnij swoją odpowiedź:

ANKIETA

1. Czy zdaniem Obywatela/ki/ przedmiot studiów, z którego Obywatel/ka/ prowadzi zajęcia w WSOWZ jest dla podchorążych:

/Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/:

- 1/ bardzo trudny
- 2/ trudny
- 3/ średnio trudny
- 4/ łatwy
- 5/ bardzo łatwy

W przypadku podkreślenia odpowiedzi nr 1, 2 lub 3, prosimy wyjaśnić, dlaczego Obywatel/ka/ tak uważa i co jest przyczyną tych trudności:

2. Jak ocenia Obywatel/ka/ przygotowanie metodyczne /tzn. pod względem umiejętności uczenia się/ absolwentów szkół średnich do studiowania w szkole wyższej /na przykładzie tych absolwentów szkół średnich, którzy zostali przyjęci do WSOWZ i obecnie są podchorążymi/:

/Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/:

- 1/ uważam, że przygotowani są bardzo dobrze;
- 2/ uważam, że przygotowani są dobrze;
- 3/ uważam, że przygotowani są średnio;
- 4/ uważam, że przygotowani są słabo;
- 5/ uważam, że przygotowani są bardzo słabo;
- 6/ uważam, że nie są w ogóle przygotowani do studiowania w szkole wyższej;
- 7/ inne /jakie?/:

Jeżeli podkreślił Obywatel/ka/ odpowiedź nr 3,4,5 lub 6, to prosimy napisać, jakie braki w tym zakresie występują najczęściej:

3. Na którym roku studiów, zdaniem Obywatela/ki/, podchorążowie uczą się najracjonalniej /w czasie tzw. nauki własnej/:
- /Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/:

- 1/ na I roku studiów;
- 2/ na II roku studiów;
- 3/ na III roku studiów;
- 4/ na IV roku studiów;
- 5/ nie zauważam różnic w uczeniu się podchorążych poszczególnych lat studiów;
- 6/ inne /odpowiedzi jakie?/

Prosimy uzasadnić swoją odpowiedź:

W czym głównie przejawiają się różnice w samodzielnej nauce podchorążych poszczególnych lat studiów /odpowiadają tylko ci, którzy podkreślili odpowiedź nr 1,2,3 lub 4/.

4. Prosimy wymienić jakie czynniki, zdaniem Obywatela/ki/, wywierają największy wpływ na efektywność samodzielnego uczenia /czyli tzw. "nauki własnej" podchorążych:
/Prosimy je wymienić według stopnia ważności, a następnie uzasadnić swoją odpowiedź/:
5. Prosimy wymienić jakie są główne przyczyny niepowodzenia w nauce najslabszych podchorążych w prowadzonym przez Obywatela/ki/ przedmiocie studiów:
6. Prosimy udzielić podchorążym wskazówek, jak powinni się uczyć w czasie pozalekcyjnym /tzn. w czasie tzw. "nauki własnej"/, z wykładanego przez Obywatela/kę/ przedmiotu, aby osiągnęli jak najlepsze wyniki:
7. Ile przeciętnie czasu powinien poświęcić średnio uzdolniony podchorąży w czasie nauki własnej, aby dobrze przygotować się do niżej wymienionych rodzajów zajęć dydaktycznych z wykładanego przez Obywatela/kę/ przedmiotu:
/Prosimy postawić krzyżyk w odpowiedniej kratce/:

Lp.	Rodzaj zajęć	Czas przygotowania się pchor.				
		do 0,5 godz.	0,5-1 godz.	1-2 godz.	2-3 godz.	powyżej 3 godz.
1.	Seminarium					
2.	Ćwiczenie					
3.	Kolejny wykład					
4.	Inny rodzaj zajęć /jaki?/					

Prosimy uzasadnić swoją odpowiedź:

8. Czy /w oparciu o własne doświadczenia/ dostrzega Obywatel/ka/ zależność między wynikami w nauce a umiejętnościami samodzielnego uczenia się podchorążych w czasie tzw. "nauki własnej".

/Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/:

- 1/ dostrzegam;
- 2/ nie dostrzegam;
- 3/ trudno mi powiedzieć;
- 4/ inna odpowiedź /jaka?/;

Prosimy uzasadnić swoją odpowiedź:

9. Jakie umiejętności w zakresie samodzielnego uczenia się /"nauki własnej", "samokształcenia"/ ceni Obywatel/ka/ u podchorążych najwyżej i dlaczego?

10. W jaki sposób i jak często dokonuje Obywatel/ka/ kontroli wyników samodzielnego uczenia się /"nauki własnej"/ podchorążych ze swojego przedmiotu? /Prosimy także o uzasadnienie swojej odpowiedzi/:

11. Prosimy odpowiedzieć w oparciu o własne obserwacje, jak często w wykładanym przez Obywatela/kę/ przedmiocie studiów lkorzystają podchorążowie w czasie tzw. "nauki własnej" z niżej wymienionych materiałów:

/Prosimy postawić krzyżyk we właściwej kratce/:

Lp.	Rodzaj źródła wiedzy	Częstotliwość korzystania				
		Bardzo często	Często	Rzadko	Bardzo rzadko	W ogóle nie korzystają
1.	Podręczniki					
2.	Skrypty					
3.	Notatki z zajęć					
4.	Periodyki naukowe					
5.	Literatura uzupełniająca					
6.	Inne /jakie?/					
7.					

Jak Obywatel/ka/ sądzi, dlaczego tak jest?

12. Czy, zdaniem Obywatela/ki/, podchorążowie umieją racjonalnie uczyć się z podręcznika, skryptów i innej zalecanej literatury:

/Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/:

- 1/ tak
- 2/ nie
- 3/ trudno mi powiedzieć
- 4/ inne

Czym może uzasadnić Obywatel/ka/ swoją odpowiedź?

Jakie braki lub błędy powtarzają się najczęściej?

13. Jakiego rodzaju błędy w zakresie przygotowywania się podchorążych do ćwiczeń i seminariów dostrzega Obywatel/ka/ najczęściej?
14. Jakiego rodzaju błędy w uczeniu się podchorążych do egzaminów /kolokwiiów i zaliczeń/ zauważa Obywatel/ka/ w swojej praktyce, praktyce dydaktycznej?

15. Jaka jest opinia Obywatela/ki/ o prowadzeniu przez podchorążych notatek z wykładów, seminariów i ćwiczeń /chodzi m.in. o ich jakość, umiejętności prowadzenia, sposoby wykorzystania, celowość prowadzenia itp./?
16. Prosimy na podstawie własnych obserwacji odpowiedzieć, czy podchorążowie WSOWZ uczą się systematycznie.
/Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/:
- 1/ tak;
 - 2/ nie;
 - 3/ trudno mi powiedzieć;
 - 4/ inna odpowiedź /jaka?/;
- Jeżeli nie, to jakie są tego przyczyny?
17. Czy, zdaniem Obywatela/ki/ czas wyznaczony w porządku dnia na naukę własną w WSOWZ jest dla podchorążych:
/Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/:
- 1/ wystarczający;
 - 2/ tylko częściowo wystarczający;
 - 3/ niewystarczający;
 - 4/ inna odpowiedź /jaka?/;
- Prosimy uzasadnić swoją odpowiedź:
18. Czy zgadza się Obywatel/ka/ z opinią, że podchorążowie WSOWZ przejawiają małe zainteresowanie nauką:
/Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/:
- 1/ tak;
 - 2/ nie;
 - 3/ trudno mi powiedzieć;
 - 4/ inna odpowiedź /jaka?/;
- Prosimy uzasadnić swoją odpowiedź:
19. Czy w wykładanym przez Obywatela/kę/ przedmiocie zachowane są właściwe proporcje podziału godzin na wykłady, semina-
ria i ćwiczenia:
- 1/ tak;
 - 2/ nie;
 - 3/ trudno mi powiedzieć;
 - 4/ inne /jakie?/;

Prosimy podać w procentach, jakie byłyby najwłaściwsze proporcje między wykładami, seminariami i ćwiczeniami:

wykłady	-	%
seminaria	-	%
ćwiczenia	-	%
<hr/>			
Razem	-	100	%

Prosimy uzasadnić swoją odpowiedź:

20. Jak często korzystają podchorążowie z konsultacji Obywatela/ki/?

/Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/:

- 1/ korzystają bardzo często;
- 2/ korzystają często;
- 3/ korzystają rzadko;
- 4/ korzystają bardzo rzadko;
- 5/ w ogóle nie korzystają;

Przy podkreśleniu odpowiedzi nr 3, 4 lub 5, prosimy odpowiedzieć, jakie są tego przyczyny?

Jakich zmian należałoby dokonać w obecnym systemie konsultacji w WSOWZ, aby spełniały one swoją rolę?

21. Prosimy wymienić czynniki, które zdaniem Obywatela/ki/ najbardziej mobilizują podchorążych do uczenia się:

- 1/
- 2/
- 3/
- 4/
- 5/
- 6/

22. Jakie cechy charakteru /osobowości/ wywierają największy wpływ na wyniki samodzielnego uczenia się /nauki własnej, samokształcenia/ podchorążych? /ponumeruj według ważności/:

- 1/ wytrwałość
- 2/ pracowitość
- 3/ ambicja
- 4/ inteligencja
- 5/ inne
- 6/

23. Prosimy określić, które z niżej wymienionych rodzajów zajęć dydaktycznych wywierają największy wpływ na ostateczny poziom wiedzy i umiejętności podchorążych w wykładanym przez Obywatela/kę/ przedmiocie studiów.

/Rodzaje zajęć dydaktycznych: seminarium, ćwiczenia, wykłady, nauka własna/samokształcenie/, zajęcia praktyczne, konsultacje itd.

Należy je wymienić w kolejności od najważniejszych do najmniej ważnych:

- 1/
- 2/
- 3/
- 4/
- 5/
- 6/
- 7/

Prosimy uzasadnić swoje stanowisko:

24. Prosimy wymienić, które czynniki według obserwacji Obywatela/ki/ najbardziej utrudniają samodzielne uczenie się podchorążych WSOWZ w czasie pozalekcyjnym /czyli tzw. "naukę własną"/:

25. Organizacja nauki własnej podchorążych w WSOWZ powinna:

/Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/:

- 1/ pozostać bez zmian;
- 2/ ulec częściowym zmianom;
- 3/ ulec całkowitej zmianie;
- 4/ trudno mi wyrazić swoje zdanie w tej sprawie.

W przypadku podkreślenia odpowiedzi nr 2 lub 3 prosimy przedstawić własne propozycje /uwzględniając poszczególne lata studiów/ takiej organizacji nauki własnej w WSOWZ, aby była jak najbardziej efektywna:

26. Jak Obywatel/ka/ sądzi, czy istnieje potrzeba uczenia podchorążych w WSOWZ metodyki samodzielnego uczenia się w szkole wyższej?

/Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/:

1/ tak;

2/ nie;

3/ nie mam zdania w tej sprawie.

Jeżeli "tak", to kiedy i w jaki sposób należy to uczynić?

Jakie problemy z tej dziedziny winny być szczególnie eksponowane?

Jak "nie", to dlaczego?

27. Prosimy o podzielenie się z uwagami dotyczącymi nauki własnej podchorążych WSOWZ, które nasunęły się Obywatelowi/ce/ przy wypełnianiu niniejszego kwestionariusza:

M E T R Y C Z K A

/Prosimy podkreślić jedną odpowiedź/

- I. Przynależność do cyklu:
1. ogólnokształcącego
 2. taktyki ogólnej i rodzajów wojsk
 3. wychowania fizycznego i sportu
 4. przedmiotów społeczno-politycznych
- II. Prowadzony z podchorążymi przedmiot studiów:
- /Prosimy wymienić nazwę przedmiotu/
- III. Ilość lat pracy w charakterze wykładowcy:
1. do 2 lat
 2. 3-5 lat
 3. 6-10 lat
 4. 11-15 lat
 5. powyżej 15 lat.
- IV. Wykształcenie:
1. stopień naukowy
 2. rodzaj ukończonej szkoły wyższej:
 -
- V. Staż w zawodowej służbie wojskowej:
- /wypełniają tylko wykładowcy wojskowi/
1. do 5 lat
 2. 6-10 lat
 3. 11-15 lat
 4. powyżej 15 lat.
- VI. Prowadzę głównie zajęcia z podchorążymi:
1. I roku studiów
 2. II roku studiów
 3. III roku studiów
 4. IV roku studiów
 5. więcej niż jednego rocznika /podać z którymi rocznikami/
.....
 6. wszystkich roczników

DYSPOZYCJE DO WYWIADU Z PODCHORAŻYMI

1. Co skłoniło Cię do wyboru studiów w WSOWZ?
2. Czy jesteś zadowolony z wyboru tej uczelni?
3. Co najbardziej mobilizuje Cię do nauki?
4. Czy jesteś zadowolony z osiągniętych wyników?
5. Czy w bibliotece naukowej możesz otrzymać wszystkie potrzebne Ci materiały?
6. Jak oceniasz tygodniowe i miesięczne plany zajęć?
7. Co sądzisz o warunkach i atmosferze panującej podczas nauki własnej?
8. Gdzie najczęściej się uczysz i dlaczego?
9. Czy zdarza Ci się, że idziesz na zajęcia nie przygotowany - powód.?
10. W jaki sposób przygotowujesz się do egzaminów?
11. Czy planujesz swoją samodzielną naukę?
12. Czy zdarza Ci się przygotowywać do ćwiczeń, seminariów w czasie innych zajęć? Jeżeli tak to dlaczego?
13. Jakie masz propozycje, aby podnieść efektywność samodzielnego uczenia się podchorążych?

DYSPOZYCJE DO WYPRACOWANIA NA TEMAT:

Scharakteryzuj szczegółowo Twój sposób uczenia się w czasie pozalekcyjnym:

1. Sposób uczenia się poszczególnych przedmiotów.
2. Czas uczenia się.
3. Wykorzystywanie źródła wiedzy.
4. Utrwalanie wiedzy.
5. Planowanie samodzielnego uczenia się.
6. Miejsce uczenia się.
7. Sposób kontroli własnego uczenia się.

K W E S T I O N A R I U S Z

Zgodnie z decyzją Komendanta Szkoły na II-gim roku studiów od miesiąca kwietnia 1982 r. prowadzone są badania dotyczące modyfikacji pracy samodzielnej podchorążych przez wprowadzenie eksperymentalnego modelu niekierowanej nauki własnej.

W celu pogłębienia oceny o prowadzonym eksperymencie proszę Obywatela jako prowadzącego zajęcia na II roku o wyrażenie swego zdania.

1. Czy podczas zajęć zauważył Obywatel konkretną różnicę w przygotowaniu się do zajęć podchorążych w plutonach eksperymentalnych w stosunku do pozostałych plutonów batalionie i w czym to się wyraża:

a/ w przygotowaniu bieżącym

b/ w przygotowaniu do seminarium

c/ w przygotowaniu do sprawdzianów

d/ w przygotowaniu do zaliczeń przedmiotu

e/ w przygotowaniu do egzaminu

